

İSLÂM DÜNYASININ SORUNLARI

-Mesiyanik İnançlar, Müslümanların Arınması ve Kültürel Politikalar-

Türkiye toplumsal dayanışma gösterilmesi gereken zor bir süreçten geçiyor. Hepimizin sağlamca ayağını bastığı bir zeminin var olması için bu dayanışma ertelenemez bir gerekliliktir. Saldırı bir gruba, bir iktidara yapıyor görüntüsü verse de tümüyle ülkeye, ülkemizin halkına -dolaylı olarak da İslâm dünyasına- yapılmaktadır. Cevap topluca ve güçlü bir biçimde verilmek zorundadır!

Ülkemizin ve Ortadoğu'nun parçalanmasına duyulan korkuyu sadece silahla ortadan kaldırmak mümkün değil, buna acı tecrübelerden geçerek tanıklık ediyoruz. Coğrafi haritanın parçalanmasından önce ortak değerler ve birlikte varoluş tasavvuru derin yara alıyor. İslâm ülkelerinin enerji kaynaklarına sahip olmasının bir kendilik oluşturması için yeterli olmadığını yaşadığımız trajik olaylar gösterdi. Önemli olan bu kaynakların ve sermayenin yönetilmesidir. İslâm dünyasının yeniden yücelmesi mümkün olacaksa, bu imkan sadece siyasi gelişmelerle değil, esas itibarıyla tefekkür sahasında aranmalıdır. Sömürgecilik, iç savaşlar, ayrılıklar yanında İslâm dünyasındaki fikri ve ilmi durgunluğun İslâm toplumlarının en büyük sorunu olduğunun farkında olarak fikri/düşünsel olanı öne çıkaran bir anlayışla hareket etmeliyiz. İslâm'ın dünya çapında bir huzur ve eşitlik davası demek olduğunu ortaya koymanın İslâm ülkelerinin içinde bulunduğu durumdan ötürü hiç de kolay olmadığı açıktır.

Fakat bu buhranlı durumdan kurtuluş imkânsız değil. Zira diğer tüm dinlerin ve ideolojilerin aksine, yaşanmış ve tarihsel gerçekliğe dönüşmüş muhtevasıyla sadece İslâm'ın asr-ı saadeti vardır. Özellikleriyle ve ebedi örnekliliğiyle insanlığın önünde somut bir gerçeklik olarak durmaktadır. İslâm, insanlığı, bir tasavvura ve hayalleri süsleyen bir beklentiye (ütopyaya) değil, gerçekleşmiş ve yaşanmış "huzurlu hayatı/dünyayı" her zamanda ve her mekânda "yeniden" inşa etmeye çağırarak; bunun bilgi, ilke ve yöntemini de açık seçik sunmaktadır. Samimiyet önemlidir, çünkü İslâm'ın nihai hedefini teşkil eden insanın canı, malı, nesli, akli ve hayat tarzı ile güvenlikte yaşayacağı bir dünyanın inşası ancak İslâm'ı rehber ve referans alanların samimiyetiyle mümkündür.

Bununla birlikte, İslâmî akidenin arındırılması çok önemlidir. Akidenin bozukluğu, ilgili bulunduğu inanç, düşünce ve davranışı İslâm dışı hale getirir. Bu yanlışın en önemlilerinden birisi Kur'ân'da yer almayan ve onun bağlamında da bir anlam taşımayan anahtar görevi yapan kavramlarla oluşturulan anlayışlardır. Hatta Kur'ân'da geçen ama onun işaretlediği istikamette olmayan bir tasarım da İslâm dışı olabilir. Çünkü bir sistem sadece ilgili bazı öğelerden oluşan anlamlı bir bütünlük değil, aynı zamanda işaret edilen doğrultuda anlamlı bir bütünlüktür. Ayrılıkçı yapıların hemen tamamı batını görüşlerle yürümektedir. *Batınlılık*, kutsal metinlerin lafzi anlamlarının arkasında gizli manalarının olduğu temel varsayımına dayanır. Öyle ki burada sadece açık kelimelerden değil, nokta ve harflerden bile keyfi, büyüsel anlamlar çıkarılır. Esasen dinlerde batınlık mevcut açık bir din anlayışının dışında keyfi bir din üretebilmenin yolu olarak ortaya çıkmıştır. Hangi dinin içinden doğarsa doğsun bu yorum yeni uydu-rulmuş bir din anlayışıdır. İslâm tarihinde de pek çok batını inançlar doğmuştur. Kur'ân dışı mesihi inançlar batını yorumlardır. Onun için bugün Müslümanlara düşen görev, bir hayli kirletilmiş bu ortamda, Kur'âni çizgide bir akide arınmasını gerçekleştirebilmeleridir. Kanaatimizce Müslümanların öncelikli gündem maddelerinden birisi budur.

Müslüman halkların birbirlerinin hakikatine eğilmesinde, birbirlerini daha yakından tanıyıp ortaklıklar üretmesinde kültürel alan önemli bir imkân. Şunun farkındayız artık: İçine düştüğümüz kargaşada uzun zaman sadece akıntıya kürek çektik, barınmak istedik, hayata tutunmaya çalıştık. Bu durumu Kur'âni terminolojide "mustazaaf" olma haliyle izah edebiliriz; güçten düşürülmüştük. Düşkünleşmemizin asıl sebebi, kendimize özgü dinamik ve değerlere yabancılaştıran süreçlere mahkûmiyetimizdi. Artık devletlerin ve toplumların ve sorumluluğunun bilincinde olanların mekânlarımız başta olmak üzere, kültürel alanın değişik boyutlarına hak ettiği ilgiyi göstermesi gerekiyor. Sözelimi zor şartlarda çekilen filmlerin sadece Batı vitrini hesap edilerek düzenlenmesi yerine birbirimize iletmeye ve hikâyelerimizi paylaşmaya özen gösterilmesi lazım. Ortak ruhun oluşumunda ve ilham almada eşsiz sonuçlar doğuracaktır iletişimin güçlü olması. Tabii ki kültür eserleri tesadüfi olarak oluşmaz, akıl ve ahlak düzeni üzerinde yükselir. Saygı, üslup, estetik, nezaket ve hafıza, akılla ne kadar yoğrulursa ortaya çıkan eserler de yüksek kültür ürünleri olmaya başlar. İnsanın zihni kapasitesinin yüksek olması ve aynı zamanda bu kapasiteyi kullanma ölçüğü (düşünme ve üretme) kültürün beraberinde eğitim, bilim ve sanatı da etkiler, karşılıklı besler.

Yeni sayımızda buluşmak üzere...

GÜNDEM

04

Kazası Olmayan Bir Süreç Yaşıyoruz!
Cevat ÖZKAYA

07

Türkiye'deki Fitnenin Perde Arkası:
ŞER İTTİFAKI,
"HAYIR DİYEBİLEN BİR TÜRKİYE"
İSTEMİYOR
Burhanettin CAN

16

ORTADOĞU'DAN

20

Yasin El-Hac Salih
"Esed Rejimini Korumak"
'Emperyalist Güçlerin' Kendisi"
Furkan GENÇOĞLU

DOSYA

26

Mesihani Düşünce Kirliliği ve Akidenin Arındırılması
Mustafa AYDIN

35

İnsan, İslâm ve Samimiyet
Celaeddin VATANDAŞ

41

Müslüman Dünyada Çevre ve Mimarlık Problemleri
Cihan AKTAŞ

50

Sanat ve Sinema Yoluyla İletişimde
İslâm Dünyası'nın Zaafları
Yıldız RAMAZANOĞLU

58

Medeniyet Tasavvuru Çerçevesinde
Türkiye Kültür Politikalarına Bakış
Mustafa ÇETİNKAYA

64

Erol Güngör Bağlamında
İslâm'ın Günümüz Meseleleri
Ahmet DAĞ

Sahibi

Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş. Adına
Şemseddin Özdemir

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Metin Çığırkçı

İdare Merkezi

Bereketzâde Mah. Okçumusa Cad. Bank Han
No: 11 D. 3 Şişhane Beyoğlu-İST.
Tel: (0212) 293 90 41 - (0543) 281 58 85
www.umrandergisi.com
umran@umrandergisi.com
abone@umrandergisi.com

Temsilcilikler

Ankara: (0312) 418 12 77
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44
Isparta: (0246) 223 24 87

Nasıl Abone Olabilirsiniz?

1. Umran Dergisi'ne abone olmak veya aboneliğinizi yenilemek için 0212 293 90 41 nolu abone hattımızı arayabilirsiniz.
2. www.umrandergisi.com sitemize girip Abonelik sayfasındaki Abone Formu'nu doldurarak abone olabilirsiniz.
Abone Ücretleri (Yıllık/12 Sayı):
Yurt içi: 90 TL (KDV dahil)
Yurt dışı: Avrupa 60 EURO
Diğer Ülkeler: 60 USD
Birim Fiyatı: 8 TL

Abone Ücretini Nasıl Ödeyebilirsiniz?

- 1- 0212 293 90 41 nolu abone hattımızı arayıp kredi kartınız ile ödeyebilirsiniz.
- 2- Posta Çeki hesabımıza abone ücretini yatırarak. (Posta çekine abonemin kendi adını yazmayı unutmayınız.)
POSTA ÇEKİ HESAP NO: 654482
Alıcı Adı: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.
- 3- Banka Hesap numaramıza, abone ücretinizi doğrudan yatırabilir veya internetten havesale edebilirsiniz.
BANKA HESAP NO: 8515535-2
IBAN: TR460020500000851553500002
Kuveyt Türk Eminönü Şb.
Hesap: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.

Görsel Yönetmen

Tekin Öztürk
www.tekinozturk.com.tr

Baskı: Şenyıldız Yayıncılık ve Matbaacılık
Gümüş Suyu Caddesi Işık San. Sit. No:19 C Blok 102
Topkapı/İstanbul

Tel: (212) 483 47 91-483 48 23

Yaygın, Süreli. Ayda bir yayımlanır.

Ocak 2017 Sayı: 269

Yazıların ve ilanların sorumluluğu sahiplerine aittir.
Bu dergi basın meslek ilkelerine uymayı taahhüt eder.

KRİTİK

68

DAEŞ Menziline Nereden Varılır?
Metin Önal MENGÜŞOĞLU

KÜLTÜR SANAT

72

ŞEYH BEDREDDİN, 'VÂRİDÂT' VE İDAMI
Nurmehmet ÇARBOĞA

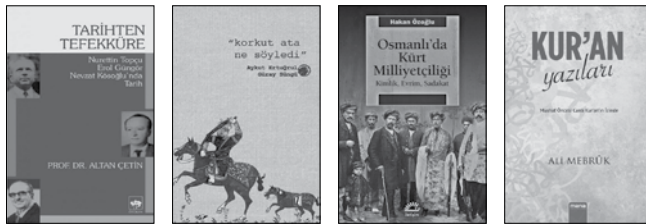
78

İKİ DİL BİR KİTAP SERİSİ ÜZERİNE
Erkam KUŞÇU

80

KİTAPLIK

Kazası Olmayan Bir Süreç Yaşıyoruz!

Türkiye olarak, en az elli yıl kaybetmemize mal olacak, uluslararası güçlerin bizim için çizdiği çerçeveye razı olmadan kendi kararlarımızı kendimizin alacağı, halimize ve istikbalimize ilişkin edimlerin bizim kararlarımızla belirleneceği, halkı olan bir devlet değil, devleti olan bir halk olarak yola devam edeceğimiz bir sürecin mücadelesini dirayetle vermek durumundayız.

Cevat ÖZKAYA

Türkiye zor bir coğrafyada yaşıyor, tarih boyunca bu coğrafyada yaşayanların işi hiçbir zaman kolay olmadı. Türkiye'nin işi de kolay değil. Küresel sistemin yeni bir revizyona girdiği, güç dengelerinin yeniden belirlendiği bir dönem yaşıyoruz. Genelde bölgemiz, özelde Suriye bu güç dengelerinin belirleneceği vekâlet savaşlarının verildiği bir arenaya dönüştürüldü. Türkiye'nin bundan etkilenmemesi beklenemedi, nitekim çok ciddi şekilde etkilendiğimiz son birkaç yılda gerçekleşen terör eylemlerine baktığımızda bile açıkça görülebilir.

6 Ocak 2015 Sultanahmet'te Diana Ramazanova adında canlı bomba saldırısı yapıldı. 20 Temmuz 2015'te Suruç'ta bildiri okuma hazırlığı yapan insanların arasında bir canlı bombanın kendini patlatmasıyla 34 kişi hayatını kaybetti. 10 Ekim 2015'te Ankara garındaki patlamada 103 kişi öldü, onlarca kişi yaralandı. 12 Ocak 2016'da Sultanahmet tekrar bir saldırıya hedef oldu. Arkasından Ankara'da da devlet mahallesine saldırı yapıldı. İstanbul Beyoğlu saldırısı, İstanbul Atatürk Havalimanı saldırısı, Vezneciler, Cizre saldırıları onlarca insanımızın canına mâl oldu fakat 2016 yılı bu saldırılarla da bitmedi. Son Beşiktaş saldırısı ve Kayseri de yapılan saldırılar eylemlerin ölçek büyütürerek devam edeceğinin göstergesi olarak algılanmalıdır.

Tabii ki, 15 Temmuz ihanet kalkışmasının da 2016 yılında yapıldığını, yaklaşık 250 canımızı kaybettiğimizi, 2000'den fazla insanımızın da asker kılıklı caniler tarafından yaralandığını eklemeliyiz.

Ne Yapılmak İsteniyor?

Uluslararası sistemde güç dengelerinin yeniden belirlendiği bir dönem yaşanıyor. Soğuk Savaş döneminden sonra oluşan tek kutuplu dünyanın sonuna gelindi, bu yeni dönemin görünen mücadele alanı bizim bölgemiz. Bu coğrafyada son derece kırılğan dengelere dayalı bir sistem var. Halkla yönetimler arasındaki meşruiyet açığı bu kırılğanlığın en belirgin göstergesi. Nitekim Arap Baharı eylemleri bu açığı kapatmaya dönük kitlesel talepleri içeren eylemlerdi. Fakat bölgedeki yönetimler ve uluslararası sistem bu açığın kapanmasına şiddetle karşı çıktı. Meşru taleplerine karşı çıkılan kitlelerle yönetimler arasında denge daha da kırılğanlaştı. Ve yönetimler zaten açık oldukları küresel güçlerin taleplerine daha da açık hale geldiler.

Zaten bölgemiz, birkaç reel devletin dışında küçük devletimsilerin bulunduğu bir bölgedir, meşrutiyet açığının meydana getirdiği boşlukların doldurulmasına hevesli örgütlerin, yapıların, organizasyonların kolayca hayat alanı bulabilecek-

leri bir coğrafya. Bu örgütlerin, bölgeye ilişkin tasavvurları olan ülkeler tarafından oluşturulduğu, desteklendiği ve kullanıldığı da sır değil! Böyle bir iklimde dengelerin kolay bozulabilmesi ve yaratıcı kaosların oluşturulabilmesi ise örgütlerin vasisi olan güçlerin kararına bağlıdır. Nitekim bölge bu bağlamda örgütler vasıtasıyla istikrarsızlaştırılmış ve müdahaleye hazır hale getirilmiştir. Şu anda DAESH'ten PYD'ye, YPG'ye, PKK'ya, Nusra'dan Haşdi Şabi'ye kadar örgütler bir vekâlet savaşının araçları/taşeronları durumundadırlar. Trajiktir ki bölge insanının hayatı ve geleceği üzerinden küresel güçler birbirleriyle hesaplaşıyorlar.

Irak ve Suriye, devlet vasıflarını yitirmiş vekâlet savaşlarının verildiği arenaya dönüştürülmüşlerdir. Bölgedeki diğer devletimsiler kendilerine hayatiyet veren uluslararası güçlere daha da fazla bağımlı göstermenin ötesinde bir şey yapabileme potansiyeline sahip değiller. Bölgenin yarım reel devleti olan Mısır teslim alınmış durumda. Geriye bölgenin iki gerçek devleti kalıyor Türkiye ve İran.

Maalesef İran, bölgenin bu zayıf durumunu, tarihsel ihtiraslarının gerçekleşebileceği bir zemin olarak değerlendirmek hevesine kapılmış durumda. Son dönemde insanlık tarihinin en önemli devrimlerinden birini yapmış bulunan bir halin, mevcut yönetim tarafından bir bezirgân fırsatçılığına mahkûm edilmesi dramatik bir durumdur!

Türkiye ise, bölgenin yüz yıl öncesine kadar yönetiminde bulunmuş, günün reel bir devleti olarak hareket ediyor. Son on yılda bölgeye ilişkin yapılanlara baktığımızda, Türkiye'nin dış politikada ölçek büyüttüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Suriye savaşından önce Türkiye, Suriye, Ürdün, Lübnan arasında bir serbest bölge oluşturma çabalarının, bir hâkim gücün bölgeye dönmesinden ziyade kazan-kazan ilkesine dayanan bir tasavvuru içerdiğini görebiliriz. Arap Baharı'nın yarattığı siyasal iklimde, bölgesel statükoya karşı çıkıp,

halkların değişim isteğinin yanında yer alınması da, çok önemli bir tavır alıştı. Ayrıca, Türkiye'nin birinci ağızdan mezheplerin ötesinde bir İslâm anlayışını vurgulaması ve bölgenin bütününe kuşatan bir dil kullanması bölge halklarını etkileyecek/heyecanlandıracak doğru bir davranıştı.

Bu tür söylem politika ve davranışlar, Türkiye'nin uluslararası düzeni kendisine çizdiği çizginin dışına çıkması olarak algılandı. Bu algı doğrudu çünkü çizilen çerçeve Türkiye'yi mahkûm, muhtaç kılmaya dönük bir çerçeve idi. Türkiye denileni yapmaya mecbur olmaktan çıkıp, kendi sözünü söylediği bir düzleme geçmek istiyordu. Yani müttefikleriyle bir karşılıklılık ilişkisi içinde bulunmak istiyordu. Ekonomik tercihlerin, atılımları, siyasi yapılanma çabaları, dış politikada kurgulandığı yapı tümüyle birinci sınıf devlet olma iradesinin tezahürleri idi. Bu çizgi dışı davranışları dolayısıyla müttefikleri tarafından terbiye edilmek isteniyor. Genellikle uluslararası politikanın bir enstrümanı olarak kullanılan terör, Türkiye'yi dışına çıktığı çizgiye çekmenin ve terbiye etmenin (!) bir aracı olarak kullanılıyor şu anda

Terörün hiç şüphesiz ki, güvenlik boyutunun ötesinde bir anlamı var. Teröre sebebiyet veren problemlerin uzunca bir dönem görmezden geldiği bir gerçek... Bölge ülkelerinin geçmişte Türkiye dâhil kendi problemlerini sahici çö-

zümlere kavuşturmak konusunda yeterli bir performans göstermediklerini söylemek bir gerçeği ifade etmektir. Kısacası bu eksiklikler teröre malzeme temin eden ve terörü siyasetin bir aracı olarak kullanmak isteyen küresel güçlerin işlerini kolaylaştırmıştır. Şimdilerde, ülkemizi mustarip kılan, insanlarımızın canlarına mal olan terörün oluşturduğu iklimle mücadele ediyoruz. Türkiye'nin siyasal, ekonomik, etnik, mezhebi fay hatları bu mücadele sürecinde yerinden oynatılmaya çalışılıyor. Bir topyekûn saldırıyla karşı karşıyayız.

Açıkça kabul edelim ki Türkiye toplumsal bir dayanışma gösterilmesi gereken bir süreçten geçiyor. Hepimizin sağlama ayağını bastığı bir zeminin var olması için bu dayanışma ertelenemez bir gerekliliktir. Saldırı bir gruba, bir iktidara yapılıyor görüntüsü verse de tümüyle ülkeye ve ülkemizin halkına yapılmaktadır. Cevap topluca ve güçlü bir biçimde verilmek zorundadır.

Neler Yapmalıyız?

Bir beka sorunuyla karşı karşıyayız demek kendimizi çok küçümsemek olur. Ama karşı-mızdakilerin, birtakım müttefiklerimiz de dâhil “Türkiye’nin yenilgisi üzerinden yeni bir Lozan oluşturmaya” çalıştıklarını söylemek abartılı bir tespit olmaz. Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Eğer durmaya kalkarsak duracağımız yer Sevr şartlarıdır” ifadesini kullanmak suretiyle durumun ciddiyetini vurguladı. Numan Kurtulmuş ise, Türkiye’nin içinde bulunduğu coğrafyanın etnik olarak bölünmek istendiğini belirterek, bu durumu ikinci bir “Sykes Picot” olarak tanımladı.

Yaklaşık yüzyıl önce Türkiye’ye, bölgeye dayatılmış olan bu anlaşmaların iki yetkili ağızdan hatırlatılması durumun ciddiyetini ortaya koymasından önemli. Hele de bölgenin bütününe ilişkin bir perspektifi olan ve irade koyma gücü bulunan yegâne bölge ülkesi Türkiye yöneticilerinin bu tespitte bulunması, karşı karşıya olduğumuz durumu daha da dikkate değer kılıyor.

Bölgemizin darmadağın edildiği bir ortamda, Türkiye bir bütün olarak ayakta durmayı başardı. Ama yukarıdan beri söylediğimiz gibi bu bölgesel dağılmanın etkilerinin Türkiye’yi de vurduğu bir gerçek. Terör, bizim geçmişten gelen birtakım eksiklerimizin yanında, daha çok dış güçlerin Türkiye’ye bir politika dayatma için kullandığı bir vasıta olarak değerlendirilmelidir.

Çok açıktır ki, Türkiye kendisine uluslararası güçlerin çizdiği çerçeveye razı olursa, bu terör çırpınısı kesilir. Ama Türkiye’nin bu çerçeveye razı olması demek, en az elli yılını kaybetmesi demektir. Dolayısıyla bu kayıp göze alınamayacağı için, kendi kararlarımızı kendimizin alacağı, halimize ve istikbalimize ilişkin edimlerin bizim kararlarımızla belirleneceği, halkı olan bir devlet değil, devleti olan bir halk olarak yola devam edeceğimiz bir sürecin mücadelesini dirayetle vermek durumundayız.

Türkiye’nin bu kaotik ortamdan bulunduğu hal ile çıkma imkânı oldukça zayıftır. Ya büyüyecek ya da küçülerek çıkacaktır. İkinci bir ihtimal olarak değerlendirmek bile yanlıştır. Türkiye bu kaotik ortamdan, kendisi ve bütün bölge için, gücünü halkından alan büyük bir devlet olarak çıkacaktır. Büyüklüğü toprak iktisabı şeklinde almak akla ziyan bir durumdur. Büyüklük Türkiye’nin kendi tarihsel havzalarında etkinlik kazanması ve

karşılıklılık esası içinde, tabii ki coğrafyasını da geliştiren bir gelişim süreci içinde bulunmasıdır.

Aynı zamanda dış politikada bir otonomi kazanma mücadelesi verirken, devleti halkın devleti haline getirecek siyasal dönüşümleri de paralel olarak yürütmek gerekiyor. Bunun yanısıra toplumsal, kurumsal ve ekonomik düzenlemelerin de eş zamanlı yürütülmesi ayrı ve vazgeçilmez önem arz ediyor.

Açıkça kabul edelim ki Türkiye toplumsal bir dayanışma gösterilmesi gereken bir süreçten geçiyor. Hepimizin sağlamca ayağını bastığı bir zeminin var olması için bu dayanışma ertelenemez bir zorunluluktur. Saldırı bir gruba, bir iktidara yapıyor görüntüsü verse de tümüyle ülkeye, ülkemizin halkına yapılmaktadır. Cevap topluca ve güçlü bir biçimde verilmek zorundadır.

Vatanseverlik bağlamında bir konsensüsün oluşması en makul ve ulaşılması en mümkün durumdur. Bunun için siyasal dilin yumuşatılmalı, iktidar-muhalefet ilişkisi mevcut gerginlikten uzaklaştırılmamalıdır. Siyasetin bir imkân olmaktan çıkarılması sonucunu doğuracak “milli hükümet” gibi teklifler gündeme bile alınmamalıdır. Bu, halkın teveccühüne mazhar olamamış ve olamayacak partilerin iktidar olma hayalidir.

Siyaset dilinin makul hale getirilmesi şiddetten uzaklaştırılması hayati bir öneme haizdir. Bir kısım muhalefetin yukarıda anlatıldığı gibi bir büyük kısmın küresel siyasetin ve bölge şartlarının bir sonucu olarak ülkemizi tesir altına alan terör eylemlerinin sorumlusu iktidarmış gibi, iktidara bir gülle olarak fırlatılması haklı da değildir, doğrudur da değildir.

Yine en makul bir eleştiriyi, bir iyi niyet belirtisi olmanın ötesinde hainlikle karşılamak da, oluşacak konsensüsü imkânsız kılacak sonuçları üretecektir. Hem iktidarın hem muhalefetin bu konularda dikkatli olması gerekiyor.

Son olarak “kazası olmayan” bir süreçten geçiyoruz. Bu süreci doğru yönetmeliyiz. İktidar da, genel anlamda muhalefet te kazası olmayan bu süreçte azami fedakârlık göstermelidir. Toplumsal konsolidasyonun sağlanması gereken bu süreçte, Cumhurbaşkanı olarak Sayın Tayyip Erdoğan’ın ihmal edilemez bir ağırlığı vardır. Bu durumun bütün siyasal aktörler tarafından dikkate alınması ve gereğinin yapılması önem arz ediyor.

Türkiye'deki Fitnenin Perde Arkası: ŞER İTTİFAKI, "HAYIR DİYEBİLEN BİR TÜRKİYE" İSTEMİYOR

Şer İttifakının amacını ve hedefini iyi okumak gerekmektedir. Türkiye'nin bu gerçekleri görmesi, ders alması, özgür ve adil bir düzlemde tartışma imkânları ihdas ederek, güçlü ortak paydalar oluşturup bütünleşmesi ve şer ittifakına karşı tek yürek olması, tarihi bir sorumluluk ve zarurettir bugün.

Burhanettin CAN

"Bence bütün mesele kendi kararımızı kendi-mizin uygulamasında.

Biz başkalarının kararlarını uyguluyoruz."

Org. Necati Özgen

Berat Albayrak, R. Tayyip Erdoğan, Süleyman Soylu

Türkiye'nin ABD ve Batı ile ilişkilerinde ne zaman bir sertleşme olmuşsa, Türkiye kendi bağımsız politikasını uygulamaya çalışmış-

sa, ülkede mutlaka çok özel cinayetler işlenmiş ve çok önemli stratejik alanlara sabotajlar yapılmış, toplu kitle katliamlarına sebebiyet verecek bomba ve canlı bomba olayları vuku bulmuştur. Bu yolla düşüremedikleri iktidarları, askeri darbe ile düşürmüşlerdir.

Cumhuriyet'in başlangıcından bu yana bu politika hep yürürlükte olmuştur. Neden?

Geçmişte gerçekleştirilen Kahramanmaraş, Çorum, Sivas, Malatya, 1 Mayıs Taksim, Gazi Mahallesi olayları, Güneydoğudaki "Hendek savaşları", Diyarbakır, Ankara ve İstanbul'da değişik zamanlarda meydana gelen canlı bomba vakaları, Muavenet Zırhlısının ABD Saratoga Gemisi

tarafından vurulması, Kırıkkale Silah fabrikasında ve Afyondaki Silah Deposunda meydana gelen patlamalar, CASA uçakları, Eşref Bitlis'in uçağının, Toryum üzerine çalışan ilim adamlarının içinde olduğu Atlas Jet uçağının ve değişik zamanlarda askeri uçak ve helikopterlerin düşmesi(!)/düşürülmesi,

Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu'nun, Gümrük Bakanı Gün Sazak'ın, Eski MİT'çi Hıram Abbas'ın, Diyarbakır Emniyet Müdürü Gaffar Okan'ın, Org. Eşref Bitlis, Org. Hulusi Sayın, Org. Adnan Ersöz, Org. Kemal Kayacan'ın, JİTEM'li bazı subayların, Özdemir Sabancı, Nihat Erim, Abdi İpekçi, Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Çetin Emeç, Uğur Mumcu, Turan Dursun, Kemal Türkler, Şemsi Denizler, Serkan Ciminli, Ömer Lütfi Topal, Nesim Malki, Ahmet Taner Kışlalı'nın öldürülmesi, Akyazı-Düzce-Hendek üçgeninde öldürülenler, Susurluk kazası, hapishane olayları, katliam ve firarlar; Türkiye ile Şer İttifakı (ABD-İsrail-İngiltere-Siyonizm-AB) arasındaki ilişkiler-

de meydana gelen gerilim sonrasında vuku bulmuş olaylardır. Keza Ecevit'e İzmir Çiğli havaalanında suikast girişimi, Ecevit'in Taksim mitinginde vurulacağına ilişkin Demirel'den gelen mektup, Başbakan Turgut Özal'ın parti kongresinde, Org. Kıvrıkoğlu'nun Kıbrıs'ta kurşunlanması, İnsan Hakları Derneği Başkanı Akın Birdal'ın kurşunlanması, Türkiye'ye diz çöktürmek amaçlı ve tek merkez tarafından yürütülmüş operasyonlardır.

Bunların hiçbiri tesadüf değildir, rastgele olmamıştır. Bir stratejinin uygulanmasının sonucudur.

İstanbul Beşiktaş'ta Çevik Kuvvete ve Kayseri'de komandoları taşıyan otobüse yönelik yapılan canlı bomba saldırıları, Diyarbakır'da F-16 askeri uçağının düşürülmesi(!), son olarak da Rusya büyükelçisinin Ankara'da öldürülmesi de aynı sürecin bir parçasıdır. Bu son olaylar, MİT operasyonu (Hakan Fidan'ın Oslo görüşmeleri için ifade vermeye çağırılması) ve ardından başlayan Taksim kadife darbe süreci ve onun devamı olan sosyolojik savaş amaçlı 15 Temmuz darbe girişimi sürecinin devamından başka bir şey değildir. Şer İttifakının Irak-Suriye hattında, Türkiye'yi tuzağa düşürmesi, PKK, PYD-YPG'ye silah yardımı yapması ve PYD-YPG'yi "stratejik ortak" ilan etmesi, Türkiye'ye açılmış ve fakat adı henüz konmamış bir savaşın sonuçlarıdır.

Bu yazı serisinde, Türkiye'nin girdiği bu yeni dönem, ana hatları ile ele alınacak ve geçmiş olaylar analiz edilip, gelecekle ilgili bazı tekliflerde bulunulacaktır.

İslâm Coğrafyasında Çarpışan Projeler

Bu konuyu, yol boyu çok sık gündeme getirmemizin sebebi, söz konusu projelerin kahir ek-

seriyetinin, genellikle uzun vadeli, 50-100 yıllık olarak hazırlanmış olmasından dolayıdır. Bu tür projeler, birkaç başarısız operasyondan dolayı gündemden kaldırılmazlar, genellikle revize edilir, yeni taktik ve stratejiler geliştirilerek yeniden sahaya sürülürler; ya da daha elverişli şartlar olgunlaşmaya/olgunlaştırılmaya kadar yürürlükten kaldırılıp ötelenirler.

Şer İttifakı (ABD-İsrail-İngiltere-Siyonizm-Vatikan), yeni sömürgeleştirme hareketine uygun olarak İslâm coğrafyasını yeniden paylaşmak istemektedir. Bu paylaşım kavgasına, hem bölgesel, hem de küresel bazda, karşı çıkışlar söz konusudur. Bu coğrafyada hâkimiyet kavgasına dönük çatışan projeleri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

Birinci Grup Projeler:

- Büyük Ortadoğu Projesi (BOP; ABD-İsrail-İngiltere-Küresel Sermaye)
- Büyük İsrail Projesi (BİP; İsrail-Siyonizm, ABD destekli)
- 2. Sevr Projesi (AB)
- Büyük Ortadoğu'nun Hıristiyanlaştırılması (Dinler Arası Diyalog) projesi (Vatikan)
- 'NATO'nun Evrenselleşmesi ve İslâm coğrafyasına yerleşmesi projesi'
- "Serbest Piyasa"- "Özelleştirme projesi" (ABD-Siyonizm-Küresel Sermaye-AB)
- Bölge güçlerinin birbirini dengelemesi projesi- Ayrı Dengeli Güç Odakları (ABD)
- İslâm'ın, İslâm'la savaştırılması projesi (ABD/AB/Siyonizm)
- İran'ın küresel sisteme entegrasyonu ve kadife darbe ile yönetimin değiştirilmesi projesi (ABD-İngiltere-Küresel Sermaye)
- Türkiye-İran savaşı projesi (ABD-İsrail-İngiltere-Siyonizm)
- Türkiye'yi Irak-Suriye bataklığına çekme ve boğma projesi (ABD-İsrail-İngiltere-Siyonizm)
- Çok Kutuplu Ortadoğu (Türkiye, İran, Mısır, Suud-i Arabistan) projesi (ABD-İsrail-İngiltere-Siyonizm)
- Kadife Darbeler (ABD-İsrail-İngiltere-Siyonizm)

İkinci Grup Projeler:

- Düşmanla/rakiple güvenlik alanının dışında hesaplaşma projesi (ABD/Çin/Rusya): Vekâlet savaşları

- *Dini-Etnik-Mezhepsel fay hatları oluşturma projesi- Kaos Projesi (ABD/İngiltere/AB/Rusya/Çin/İsrail-Siyonizm)*
Üçüncü Grup Projeler:
- *Sıcak denizlere inme-eski müttefikleri kazanma projesi (Rusya)*
- *ABD'nin yayılmasını engelleme projeleri (ŞİO-BRIC Ülkeleri)*
Dördüncü Grup Projeler:
- *Şia Savunma Hattı Projesi (Iran-İrak-Suriye-Lübnan; Iran-Bahreyn-Yemen)*
- *Şia eksenini parçalama, yayılmasını engelleme ve sünni bir eksen meydana getirme projesi (Suudi Arabistan/Katar/Türkiye/Mısır; Sünni Arap Yönetimleri-İsrail)*
- *Teröre Karşı Güç Birliği (Suudi Arabistan ve 30 ülke)*
Beşinci Grup Projeler:
- *Türkiye'nin "Yeni Osmanlı" projesi, Bölgesel Güç Olma Projesi*
- *Türkiye ile birlikte Büyük Ortadoğu'yu Değiştirme Projesi ("Model Ülke Türkiye") (ABD/Siyonizm) Şimdilik yürürlükte değil*

Ahmet Davutoğlu'nun, başbakan olduğu dönemde, tarihe atıfta bulunarak, "Ya Kütü'l-Amare Kazanacak ya da Sykes-Picot" demesi; birinci gruptaki projelerin varlığına yapılan bir gönderme olmakla beraber; Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı tehlikelere de dikkat çekmek amaçlıdır. Büyük İsrail ve Büyük Ortadoğu Projeleri kapsamında, hukuken değil fakat fiilen, Libya'nın, Sudan'ın, Irak'ın ve Yemen'in bölünmüş olması, bu projelerin adım adım uygulanmaya çalışıldığının bir göstergesidir.

Türkiye'de vuku bulan olayları, hele 15 Temmuz 2016 ihanet hareketi sonrasında, bu projeler kapsamında ele alıp değerlendirmek gerekmektedir. Türkiye'deki hiçbir olay, günü birlik, aniden ve tesadüfen meydana gelmemektedir. Arka planda vuku bulan çatışmayı, göz önüne almadıkça, sadece görünenle yetindikçe, anlık düşündükçe, hem gerçekleri göremez hem de gerekli çözümleri üretemeyiz.

Bu coğrafyada vuku bulan olaylar, uzun vadeli çizilmiş stratejilerin bir sonucudur. *Taktik zafer ve mağlubiyetler mutlaka önemlidir ve dikkate*

alınmalıdır. Ancak bundan daha önemli olan stratejik zafer ve mağlubiyetlerdir. Bazı taktik zafer ve mağlubiyetlerin yem olarak kullanıldığı da asla unutulmamalıdır!

O nedenle Türkiye'deki gönüllü kuruluşlar, bilim adamları, kanaat önderleri, bu konuyu ciddiye almalı, birlikte konuyu enine boyuna tartışarak politikalar, projeler üretmeli ve siyasi yapıları sunmalıdırlar; bu, bugün için en tarihi görevlerden birisidir.

Genel Bir Değerlendirme

Türkiye'de vuku bulan özel amaçlı eylemler, Şer İttifakı ("Üst Akıl"/Şeytanî akıl, Birinci Beyin/Dış Beyin Halkası) tarafından tasarlanıp/planlanıp organize edilmektedir. Siyonist-Haçlı Şer İttifakının Türkiye içerisinde *Mason-Sabetayist dostları ve İşbirlikçi ajanları vardır (İkinci Beyin/İç Beyin Halkası)*. Bu iki beyin tarafından çizilen strateji, CIA/MOSSAD/MI6/BND gibi istihbarat örgütleri tarafından alınıp eğitilmiş ve organize edilmiş taşeron örgütler (*Üçüncü Halka*) aracılığıyla hayata geçirilmekte/geçirilmek istenmektedir (Şekil 1).

Şekil -1: Şer İttifakının Operasyon Yapısı

Türkiye'de ve dünyanın değişik ülkelerinde ortaya çıkarılan kaosu, askerî ve kadife darbeleri göz önüne aldığımızda farklı taşeron örgütler kullanıldığını görmekteyiz:

- 1- *Hedef ülkelerin vatandaşlarından oluşan terör eksenli çalışan örgütler,*
- 2- *Hedef ülkelerin vatandaşlarından oluşan, kitle-sel eylemlerde ve kamuoyu oluşumunda kullanılan farklı renklerde/ideolojilerde STK'lar,*
- 3- *Hedef ülkelerin ordusu/polisi/istihbarat birimleri içindeki cuntalar,*
- 4- *Hedef ülkelerdeki işbirlikçi Medya, Sermaye ve Siyasi Partiler*

Birinci ve ikinci gruptaki *taşeron örgütler*, hedef ülke ve ideolojilere göre seçilmekte ve şekillendirilmektedir. Taşeron örgütlerin üst lider kadroları işbirliği içerisinde olduklarını bilmektedir; aza, taraftar ve sempatanlar, işin farkında değildirlerdir. Farkına varanlar da değişik yöntemlerle tasfiye edilmektedir.

Türkiye’de 1950-2000 dönemine ilişkin yazılan hatırate, yapılan ifşaata ve devletin resmi belgelerine bakıldığında bu tür yapıların varlığı kolaylıkla görülebilmektedir. Bunlara göre hemen hemen her kesimden, bu tür taşeron örgütler inşa edilip kullanılmıştır. Bugün bizi ilgilendiren boyutu ile küresel düzlemde bunlardan en meşhur olanları, PKK-PYD-YPG, EL-KAİDE, İŞİD, BOKO HARAM ve Gülen Hareketi(“FETÖ”)’dir. Bunların yanı sıra hedef ülkelere içinde lokal olarak çalışan, yeri ve zamanı geldiğinde kullanılan -uyuyan- kripto örgütler de bulunmaktadır.

Şu ana kadar icra edilen operasyonları göz önüne aldığımızda, Şer İttifakının çalışma tarzına ilişkin bazı öngörülerde bulunma imkânını elde etmekteyiz. Şer İttifakı bir operasyona karar verdiğinde ilgili bütün yapıları uyarmakta, gerektiğinde eğitime tâbi tutmaktadır. Sansasyonel eylemler için *olay öncesi, olay esnası ve olay*

sonrasına dönük olarak *üç evreli bir psikolojik harekât* planlamakta ve yürütmektedir. *Eylem başlamadan önce, büyük bir kampanya açılarak toplumu tek yanlı olarak şartlandırmaya çalışmaktadır. Öngörülen operasyon icra edilir edilmez fesat kampanyası, kafaları allak bullak edecek tarzda, hem olayın sıcaklığında, hem de sonrasında çok yoğun, çok kirli ve pis bir şekil almaktadır.*

O nedenle olayları ele alıp değerlendirirken özellikle altının çizilmesi gereken nokta, medya üzerinden servis edilen ve birbirleri ile taban tabana zıt olan bilgilerin, istihbarat örgütleri tarafından, belli bir amaca dönük olarak servis edildiği gerçeğinin göz ardı edilmemesidir. İstenen, bu

bilgilerin alınıp yaygınlaştırılması ile bir kaosun, ümitsizliğin meydana gelmesi istenmektedir. Ayrıca sosyolojik savaş kapsamında; hedef kitlenin ayrışması, fay hatları meydana gelmesi ve/veya var olan fay hatlarının enerji ile yüklenmesi hedeflenmektedir. Kin ve nefretin yaygınlaşarak uzlaşma ortamının ortadan kalkması; gerekirse hedef kitlenin çatıştırılması, temel amaçlardan biridir. O nedenle Allah, Nisa 83. ayette iman edenlere, hem yol göstermekte hem de onları *özel bir tehditle* uyarmaktadır:

“Kendilerine güven veya korku haberi geldiğinde, onu yaygınlaştırırlar. Oysa bunu Peygambere ve kendilerinden olan emir sahiplerine götürmüş olsalardı, onlardan sonuç çıkarabilenler onu bilirlerdi. Allah’ın üzerinizdeki fazlı ve rahmeti olmasaydı, azınız hariç herhalde şeytana uymuştunuz.” (4 Nisa 83)

Ayette yer alan *“Allah’ın üzerinizdeki fazlı ve rahmeti olmasaydı, azınız hariç herhalde şeytana uymuştunuz”* ifadesinin, çok ciddi bir tehlikeye dikkat çekmek amaçlı bir uyarı olduğunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu ifadenin farklı tonlarının, İfk hadisesini (Hz. Ayşe’ye zina iftirası) anlatan Nur suresinde (24/10, 14, 20, 21), dört kez geçmiş olması; ortalıkta dolaşan haberler

noktasında, iman edenlerin çok temkinli ve çok büyük sorumluluk sahibi olarak hareket etmeleri gerektiğinin bir işareti olarak değerlendirilmelidir.

Dikkat edilmesi gereken nokta bir nokta da, Türkiye’nin en gözde diyebileceğimiz güvenlik birimlerine (Çevik Kuvvet, Komandolar) güpegündüz saldırılmasıdır. Kayseri’de çarşı iznine giden Komando grubuna yapılan saldırı, geçmişte 33 *silahsız erin* öldürülmesi ile benzerlik arz etmektedir. Rus Büyükelçisinin Gülen terör örgütüne mensup olduğu söylenen tek bir polis tarafından, çok rahat bir şekilde öldürülmesi ve öldüren polisin de ardından öldürülmesi(!) Türkiye’deki kirli savaşın, hangi boyutlara geldiğinin bir göstergesi-

Kamuran İnan şöyle der: Müslüman memleketlerdeki darbeleri tesadüfe bağlamak veya halk hareketi olarak görmek yanlıştır. Bunların arkasında, genellikle, dış menfaat bulunmaktadır. Büyük güçlerin, uzun süre, Hayır işitmeye tahammülü yoktur. Hayır diyenler gider, yerlerine evet diyenler gelir.

İran Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarif, Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu

dir. Rus Büyükelçisinin öldürülme şekli, geçmişteki Alpaslan Arslan tarafından gerçekleştirilen *Yargıtay baskınına* çok benzemektedir.

Dikkat çeken bir başka nokta da, eş zamanlı sayılabilecek bir şekilde, değişik vilayetlerde sokaklara patlayıcılar atılarak halkta panik meydana getirilmeye çalışılmasıdır.

Bütün bunlar, Türkiye'ye verilmek istenen mesajın önemini ve boyutunu göstermektedir. *Türkiye'de çok ciddi bir güvenlik zafiyetinin var olduğu imajı oluşturulmak istenmektedir.* Bu son olayların zamanlaması ve icra ediliş şekli, 1980 öncesi olayları çağrıştırmaktadır. Bu nedenle Polis, MİT ve Ordunun içerisinde Şer ittifakı ile ilişki halinde yeni bir grubun, uyuyan bir ekibin var olup olmadığı, harekete geçirilip geçirilmediği mutlaka araştırılmalıdır.

Rus elçisinin öldürülmesi, sadece Türkiye'ye bir mesaj değil, aynı zamanda Rusya ve İran'a da bir mesajdır. Türkiye-Rusya-İran, Suriye meselesini, ABD'ye rağmen birlikte çözmeye çalışmaktadırlar. Her üç ülkenin, şu an en ciddi ortak paydası, Suriye'nin bütünlüğü ve geleceğidir. *Eğer Rus Büyükelçisi bu amaçla öldürülmüş ise o takdirde İran büyükelçisine de bir saldırı planlanıyor olabilir.* Gerekli, acil tedbirlerin bir an önce alınması gerekmektedir.

Şer ittifakı, Türkiye-Rusya-İran'a 'bize rağmen Suriye meselesini çözemezsiniz!' mesajı vermek istemiş olabilir. Eğer durum buysa taraflar arasında bir ortak payda oluşana, taraflar birbirlerini ikna edene kadar bu kaos devam edecek demektir. Türkiye, devlet olarak buna hazır olurken; mil-

leti de, uygun ve güzel bir dil kullanarak buna hazırlamalıdır. Bu noktada, tüm gönüllü kuruluşlara çok özel sorumluluk düşmektedir.

Cevap Arayan Sorular

DP'ye karşı 27 Mayıs Darbesi, AP'ye karşı 12 Mart Muhtırası, AP+CHP+MSP+MHP'ye karşı 12 Eylül Darbesi, RP'ye karşı 28 Şubat Postmodern Darbesi, MNP, MSP, RP ve FP'yi kapatma darbele-ri, DSP'ye karşı lidere darbe girişimi (Ecevit'i hastaneye gönderme ve partiyi Kemal Derviş-İsmail Cem-Hüsamettin Özkan'la bölme operasyonu), CHP'ye karşı lider darbesi (Baykal'ı düşürme), AK Parti'ye karşı partiyi kapatma darbe girişimi, 24 Nisan Elektronik Muhtırası, Taksim Kadife darbe süreci (Reyhanlı'dan 7 Haziran 2016 seçim sunucuna kadar olan süreç) ve 15 Temmuz Askeri Darbe Girişimi; *bütün bunlar, Şer İttifakı tarafından Türkiye'de organize edilen darbelerdir.*

Darbenin, muhtıranın, entrikanın, terörün, ihanetin, muhatabı olan bütün bu partilerin (DP, AP, CHP, DSP, MNP, MSP, RP, FP, MHP, AKP), renkleri, felsefeleri, ideolojileri, ekonomi politikaları, Batı'ya, İslâm coğrafyasına, SSCB, Rusya ve Çin'e bakışları ve yaklaşımları birbirinden çok farklıdır. Buna rağmen bütün bu partiler, ABD'nin başını çektiği Şer İttifakının (ABD-İngiltere-İsrail/Siyonizm) darbelerine muhatap olmuşlardır. Niçin?

Bu çok temel bir sorudur. İşin sırrını öğren- bilmek için bu sorunun cevabı, duygusallıktan uzak, gerçekçi bir şekilde araştırılıp verilmelidir. Bu kadar farklı renklere sahip olan bu partilerin,

Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov ve Vladimir Putin

konumuzla ilgili *tek ortak paydası*, ABD destekli darbelerle düşürülmüş olmalarıdır. O nedenle bu sorunun cevabı hayatidir. İyi bir araştırma konusudur.

Bunun kadar cevaplandırılması gereken daha başka ana sorular da vardır:

- Her darbeden sonra iş başına gelen siyasi partiler, geçmişten niçin ders alıp gerekli tedbiri almamışlardır/alamamışlardır?
- Şer ittifak, her devirde nasıl oluyor da, sivil ve askeri bürokrasiden, medyadan ve STK'lardan destek bulabiliyor?
- ABD, niçin ve nasıl, Türkiye'nin istihbaratını ve ordusunu bizzat organize edebiliyor, yapılandırabiliyor?
- ABD, Türkiye'de sivil ve askeri bürokrasiye nasıl olup da kolayca sızabiliyor?
- Türkiye ile ABD arasında imzalanmış ikili anlaşmalar nelerdir? Bu ikili Anlaşmalar, ABD'ye nasıl bir hareket kolaylığı sağlamaktadır.
- NATO'da bulunmaktan dolayı çıkarılan yasalar nelerdir? NATO, meclis kararı olmadan Türkiye'de rahatça hareket edebiliyor mu?
- ABD işbirlikçisi olduğu açıkça bilinen STK'lar, nasıl oluyor da, bu kadar rahat hareket edebiliyor, siyasi iktidarların desteğini alabiliyor ve imkânlarını kullanabiliyor?
- Kriz dönemlerinde Türkiye'ye "*emsal çözümleri*" kimler sunmaktadır? Bu "*emsal çözümleri*", bugüne kadar bu ülkeye ne getirdi, ülkeden neler götürdü?
- Türkiye'deki darbelerin, Türkiye'nin sanayileşmeye karar verdiği, kalkınmak istediği dönemlerde olması bir tesadüf müdür?
- Türkiye, bağımsız dış politika uygulamaya kalktığı zaman darbelerin olması bir rastlantı mıdır?
- Türkiye'nin menfaatleri ile Şer İttifakının menfaatleri çatıştığı dönemlerde, darbelerin olması tesadüf müdür?

- Şer ittifakı, darbeye muhatap iktidarlardan isteyip de alamadıklarını, darbe dönemi hükümetlerinden ve sonrasında gelen sivil, seçilmiş iktidarlardan almış mıdır?
- Darbeden önce, darbe sürecinde ve sivil yönetime geçmeye karar verildiği darbe sonrasında, aniden parlatılan şahsiyetler veya partiler var mıdır, varsa bunları hangi güç allayıp pullayıp kamuoyuna sunmaktadır?
- Darbeden önce, darbe sürecinde ve sivil yönetime geçmeye karar verildiği darbe sonrasında, yıpratılan şahsiyetler veya partiler var mıdır, varsa bunları hangi güç yıpratmaktadır?
- Her darbeden sonra üniversitelerde, askeri ve sivil bürokraside, Anadolu sermayesinde tasfiye yapılmasını ve ardından bir beyin göçünün olmasını nasıl izah etmek gerekir?
- Bütün darbelerde yapılan tasfiyelerin listeleri, kim tarafından ve hangi ölçütlere/kıstaslara göre hazırlanmaktadır?

Daha da genişletmek mümkün olan böylesi sorular amacımızın açıklanabilmesi için yeterlidir.

Bu soruların sağlıklı bir şekilde cevaplarının verilebilmesi için, her darbe ile ilgili olarak darbe öncesi sivil iktidar dönemi, darbe geçiş süreci hükümetler dönemi ve darbe sonrası sivil iktidar dönemlerinde ABD'nin başını çektiği şer ittifakı ile olan ilişkileri, mukayeseli bir şekilde incelemek gerekmektedir.

Türkiye'de Siyasal İktidarı Devirmenin Bilinmeyen Yolları

Türkiye'de yapılmış darbeleri, bu çerçevede ele almadan önce, konumuza açıklık getirmesi açısından Bülent Ecevit'in yasaklı olduğu bir dönemde, "*İngiliz Grenada televizyonu ile Amerikan CBS televizyonunun ortaklaşa düzenledikleri ve yayımladıkları bir tartışma programında*" başından geçenleri, kendisinin bizzat kaleme aldığı olayı hatırlamamızda fayda vardır¹:

"...Benim katıldığım tartışma senaryolarından biri, hayali bir ada devletiyle ilgiliydi. Varsayımsal senaryoya göre, bu ada devleti zalim bir diktatör tarafından yönetilmekteydi. ABD ve İngiltere, kendi çıkarlarına sadakatle hizmet ettiği için, bu diktatörü destekliyorlardı. Fakat ada devletinin halkından yükselen muhalefet ve tepki o kadar ile-

İstanbul Beşiktaş'ta Çevik Kuvvete ve Kayseri'de Komandoları taşıyan bir otobüse yönelik canlı bomba saldırılarının ve Rusya büyükelçisinin çok garip bir şekilde Ankara'da öldürülmesinin, çok amaçlı ve çok mesajlı saldırılar olduğu kanaatindeyiz. MİT müsteşarı Hakan Fidan'ın ifadeye çağrılmasının ardından başlayan Kadife Darbe süreci, nasıl 15 Temmuz ihanet darbe girişimine gelip dayanmış, çok aşamalı ve uzun vadeli bir stratejinin ürünü ise; Şer İttifakı tarafından Beşiktaş'ta Çevik Kuvvete yapılan Saldırı da, kanaatimize göre, yeni bir sürecin başlangıcıdır.

ri ölçülere varmıştı ki, ABD ve İngiltere, sonunda diktatörün devrilmesine razı olmuş ve bunun için gerekenleri yapmışlardı.

Yine senaryoya göre, bu diktatörün yerine, Amerikan ve İngiliz tertibiyle bir başka lider getirilmişti. Fakat o lider de, bir süre sonra, fazlasıyla Moskova yanlısı bir tutum izlemeye başlamıştı. Onun için, ABD ve İngiltere, ondan da kurtulmaya karar vermiş ve gereğini yapmışlardı.

Fakat yerine kim gelecekti?

...Tartışmaya katılanlar arasında, ABD ve İngiltere'nin bazı önde gelen devlet adamları ve komutanları yer alıyordu. O arada, General Haig, eski CIA başkanlarından biri ve o sırada FBI başkanı olan şimdiki CIA Başkanı Webster de bulunuyordu. Almanya'dan da birkaç önde gelen politikacı vardı. Bu ülkeden gelenler dışında, ayrıca, bir eski İtalyan devlet adamı ile Türkiye'den ben vardım.

Hayali ada devletine yeni bir lider aramasına sıra geldiğinde, tartışmanın yöneticisi Amerikalı profesör tartışmacılara bir kopya verdi:

- Ada devletinde, şimdilik bir köşeye çekilmiş, fakat halk arasında saygınlığı olan bir sosyal demokrat politikacı nasıl devletin başına gelecekti?

Amerikalılar dediler ki:

- Onun kolayı var... Eski diktatör bizim adamımız olduğuna göre, bu ada devletinin silahlı kuvvetlerinde de bizim hatırımızı kırmayacak yakın dostlarımız var demektir. Onlara söyleriz, sosyal demokrat politikacıyı iktidara getirmenin bir yolunu bulurlar.

İngilizler de, Almanlar da bu çözümü hemen benimsediler.

Ben, o zamana kadar, tartışmaya hiç katılmamıştım. ...Tartışmayı yöneten Amerikalı profesör birden bire bana döndü ve -Mister Ecevit, diyelim ki o sosyal demokrat lider sizsiniz! Amerikalıların önerdiği çözümü kabul eder misiniz, diye sordu.

Hiç duraksamadan özetle şu yanıtı verdim:

- Dostumuz ve müttefikimiz de olsalar, bazı yabancı devletlerin içişlerimize böylesine karışmalarını ve silahlı kuvvetlerimizle böylesine içli dışlı olmalarını içime sindiremem. Onun için, bu çözümü kesinlikle kabul edemem. Kendi girişimimle ve serbest seçimlerle halkın desteğini alarak iktidara gelebilirsem gelirim; başka türlü düşünemem bile.

Tartışmanın ondan sonraki bölümünde, bir yandan Amerikalılar bir yandan İngilizler beni ikna etmek için uzun uzadıya dil döktüler. Nihayet, tartışmaya hararetle katılan, eski dostum bir İngiliz muhafazakâr milletvekili bana çıkıştı:

- Görüyor musun bize yaptığımı, senin direnmen yüzünden bu devlet sorununa bir çözüm bulamıyoruz, dedi.

Bülent Ecevit

Son olarak tartışma yöneticisi, General Haig'e dönerek:

- Ecevit kabul etmemekte direniyor, bu durumda ne yapacağız, diye sordu.

General Haig özetle şu yanıtı verdi:

- Bizim bu gibi konularda deneyimimiz vardır. Ecevit istemese de biz uygun gördüğümüz bir çözümlü uygulamanın yolunu buluruz, dedi.”¹

Ecevit yazısını şu şekilde sonlandırmıştır:

“Aynı General Haig'in, 1983'te, Türkiye'deki genel seçimlerden kısa bir süre önce ülkemize gelip yaptığı temasları bilenler, kendisinin televizyon programındaki sözlerini herhalde pek yabana atamazlar.”

Ecevit'in ifadelerine göre Şer İttifakı, Ecevit'e rağmen Ecevit'i, Türkiye'de iktidar yapmaya karar vermiştir. Bu gerçekleşti mi? Gerçekleştiyse, nasıl başarılıdır?

Bunun için tarihe tekrar dönmemiz gerekecektir. 28 Şubat postmodern darbesinden sonra Türkiye bir türlü hükümet krizini çözememiştir. Böyle bir dönemde devrin cumhurbaşkanı *Süleyman Demirel*, *Meclis'te dördüncü parti olan Ecevit'e azınlık hükümeti kurdurmuştur*. Bu azınlık hükümeti zamanında, Askerlerin Suriye'ye baskısıyla Abdullah Öcalan Suriye'den çıkarılmıştır. Suriye'den çıkarılan, değişik ülkelerden sığınma talep eden ve alamayan Öcalan ABD tarafından “paketlenip” Türkiye'ye teslim edilmiştir. Azınlık Hükümetinin Başbakanı Ecevit'in halk indinde itibarı, çok hızlı bir şekilde artmış; ilk genel seçimlerde %22 civarında bir oy alarak birinci parti olmuştur. Bu arada Öcalan'ın teslim edilmesine denk düşen zaman dilimi ve sonrasında, İç Anadolu, Akdeniz, Ege ve Trakya'da, terör olaylarında ani bir artış meydana gelmiştir! Terör, MHP'yi

yaklaşık %18 oy oranıyla ikinci parti yapmıştır. Seçimlerin ardından Ecevit'in başkanlığında bir koalisyon hükümeti kurulmuştur.

Ecevit'e rağmen Ecevit, Abdullah Öcalan sayesinde önce birinci parti olmuş sonra da iktidar yapılmıştır. Ecevit ölünceye kadar, “*Abdullah Öcalan bana niçin teslim edildi, bir türlü anlayabilmiş değilim*”, deyip durmuştur.

Şer İttifakı tarafından bu şekilde iktidar yapılmış olan Ecevit'ten, Şer İttifakı daha sonra şunları -medyaya yansıyanlar kadarıyla- istemiştir:

- “*Erbakan Hocanın İran'la yaptığı doğal gaz anlaşmasının iptal edilmesi.*
- *Saddam Hüseyin'in devrilmesi için Türkiye'nin tüm üsleri ABD'ye açması ve ABD ile birlikte Irak'a girmesi.*
- *Kıbrıs ve Ermenistan sorunlarının, Şer İttifakının öngördüğü şekilde çözülmesi.*

Bildiğimiz kadarıyla Ecevit, bunları gerçekleştirmemiştir. Bunun üzerine ülkede ekonomik kriz çıkartılmış ve kendisi, özel bir hastaneye yatırılmış; partisi, Kemal Derviş-İsmail Cem İpekçi-Hüsamettin Özkan üçlüsü tarafından bölünmüştür/böldürülmüştür. İlk genel seçimlerde de DSP %2 civarında rey alarak siyaset sahnesinden tasfiye edilmiştir.

V. Marchetti, J. D. Marks'ın CIA adlı kitabında Şer İttifakının şeytani çalışma tarzını ifade eden şu ifadeye burada yer vermekte fayda vardır:

“*Mesela büyük fakat kalkınmamış bir memleket söz konusu olduğu bir olayda, bir partinin sermayesine, partinin haberi olmadan para eklenmiştir.*”²

Görülebileceği gibi Şer İttifakı Ecevit'e rağmen Ecevit'i iktidar yapmış ve yine ona rağmen, onu siyaset sahnesinden silebilmiştir.

Bu operasyonunun ana sebebi nedir?

“Hayır Diyeabilen Bir Türkiye” İstenmemektedir

Türkiye'deki darbeleri, genel hatları ile incelediğimizde, hepsinin en genel ve özgün ortak paydası, Şer İttifakının, Türkiye'de kendisine “hayır diyecek/diyebilecek” bir siyasi iktidar istememiş olmasıdır. Evet, uzun yıllar siyasette kalmış, değişik bakanlıklarda bulunmuş, bir siyasetçi olan Kamuran İnan'ın deyişi ile “*Hayır Diyeabilen Bir Türkiye*” istenmemektedir:

"Teslimiyet bizde işin icabı haline gelmiş; asıldır. İstisnaların, kaide dışına çıkanların başına gelmedik kalmıyor. Devletin menfaat ve onurunu korumakta kararlı olanların karşısına dikilen bir iç cephe vardır. Alışılmışın dışına çıkanlar karşılığında bu cepheyi bulur..

Büyük güçler hiçbir şeyi tesadüfe bırakmaz. Kendi menfaatlerini korumak, karşı tarafa kabul ettirmek için hiçbir tedbiri ihmal etmez, açık kapı bırakmazlar. Stratejik ve ekonomik bakımdan önemli menfaatleri bulunan memleket rejim ve idarecilerinin kendilerine yakın olması temel hedefleridir. Bu hedefi gelişme halinde olan memleketlerde kolay gerçekleştirirler. Bu gibi memleketlerde basın ve kamuoyunu yönlendirmek, iç müttefikler bulmak zor olmuyor. Bugün önemli sayıdaki memleket, özellikle Müslüman memleketteki idareler büyük güçlerin desteği ile ayakta durmaktadır; her bakımdan bağımlıdır. Kendi insanların menfaatinden ziyade, sanayileşmiş memleketlerin menfaatlerine hizmet ederler. Bu gibi memleketlerdeki darbeleri tesadüfe bağlamak veya halk hareketi olarak görmek yanlıştır. Bunların arkasında, genellikle, dış menfaat bulunmaktadır. Büyük güçlerin, uzun süre, HAYIR işitmeye tahammülü yoktur. HAYIR diyenler gider, yerlerine EVET diyenler gelir. Nerede ve nasıl şişirildiği belli olmayan paraşütlerle siyaset meydana inen "lider"ler bizde de görülmüştür.

...Hiçbir şeyi tesadüfe bırakmayan büyük güçler, menfaatleri bulunan memleketlerde EVET'çilerin iktidar olmasını kolaylaştırıyor. Birçok memleket -biz dâhil- iktidarların nasıl oluştuğu henüz ciddi bir şekilde araştırılmış, açıklık kazanmış değil. "Gizli kuvvetlerin gücünü ihmal etmemek lazım..."³

Sonuç:

Gereği Yapılırsa Sonu Zaferle Bitecek Zorlu ve Sıkıntılı Bir Süreç

İstanbul Beşiktaş'ta Çevik Kuvvete ve Kayseri'de komandoları taşıyan bir otobüse yönelik canlı bomba saldırılarının ve Rusya büyükelçisinin çok garip bir şekilde Ankara'da öldürülmesinin, çok amaçlı ve çok mesajlı saldırılar olduğu kanaatindeyiz.

MİT müsteşarı Hakan Fidan'ın ifadeye çağrılmasının ardından başlayan Kadife Darbe süreci,

nasıl 15 Temmuz ihanet darbe girişimine gelip dayanmış, çok aşamalı ve uzun vadeli bir stratejinin ürünü ise; Şer İttifakı tarafından Beşiktaş'ta Çevik Kuvvete yapılan saldırı da, kanaatimize göre yeni bir sürecin başlangıcıdır.

Gözlemlerimize göre, "dolaylı harp stratejisi" kapsamında birbirine taban tabana zıt taktiklerle, çok farklı noktalarda, ortamlarda, farklı toplum kesimlerinde Türkiye'ye ard arda saldırılar düzenlenmek üzere bir strateji çizilmiş ve uygulamaya sokulmuş gibi gözükmektedir.

Bu noktaya özel vurgu yapmamızın sebebi, Türkiye'nin Taksim Gezi Parkı olayını vaktinde, gerektiği gibi algılayamaması, değerlendirememesi ve yorumlayamaması; bundan dolayı da zamanında, gerekli tedbirleri alamaması, Şer İttifakına karşı gerekli birleşik cephe hareketini kurup, genişletip, geliştirememesidir. Türkiye bugün aynı hataya tekrar düşmemelidir.

Dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da, Gülen Hareketi merkezli, çeşitli tipte eylemler gerçekleştirebilecek yeni bir silahlı taşeron terör örgütünün sahaya sürülmesi ihtimalidir. Müslüman maskeli böyle bir örgütün sahaya çıkarılması, ciddi sosyolojik ayrışmaya sebebiyet verebilir. Şer İttifakının buradaki amacını ve hedefini iyi okumak gerekmektedir.

Türkiye'nin bu gerçekleri görmesi, ders alması, özgür ve adil bir düzlemde tartışma imkânları ihdas ederek, güçlü ortak paydalar oluşturup bütünleşmesi ve Şer İttifakına karşı tek yürek olması tarihi bir sorumluluktur, zarurettir bugün.

Henüz Vakit Varken; Yarın Çok Geç Olabilir.

Zira Hz. Muhammed (s.) buyurur ki;

"Şunu da bil ki nusret (i ilahî) sabırla birlikte gelir, kurtuluş da sıkıntıyla gelir, zorlukta da kolaylık vardır, bir zorluk iki kolaylığa asla galebe çalamayacaktır."

Dipnotlar

- 1 Ecevit B., 20 Ocak 1991, Milliyet.
- 2 Aktaran. Yetkin, Ç., *Türkiye'de Darbeler ve Amerika*, Kilit Yayınları, 5. Basım, 2011, s. 93.
- 3 İnan K., *Hayır Diyebilen Türkiye*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1995, s. 28

Nazi Generallerinden Kasım Süleymani'ye

Amr HAMZAVİ

Dünya neden Suriye halkını diktatör Beşşar Esed'in ve kollayıcıları Rusya ve İran'ın gerçekleştirdiği katliama terk ediyor? Çünkü bu iğrenç dünyamız zayıfları boğazlamaktan, savaş suçluları ve despotlara kurban olarak sunmaktan başka bir şey bilmiyor.

Daha uzağa gitmeye gerek yok. Geçen yüzyıl sivil katliamlara, güçlülerin toplu öldürme suçlarına, dünya vicdanının çocuk çığlıklarını ve insanların inlemesini görmezlikten gelmesine sahne olmadı mı? Suriyelilerin katliamdan kurtarılması yönündeki her ciddi eylem, dünyamızda sıra dışı bir mo-

layı temsil edecekti. Geçen yüzyılın ilk yarısında Ermeni katliamı, Avrupalı Yahudilere yönelik katliamlar işlendi. II. Dünya Savaşı sırasında eski Sovyetler Birliği toprakları üzerinde 27 milyon insan soykırımdan geçirildi ve savaş bittikten sonra Japonlara karşı atom bombası atıldı. İkinci yarıyında ise uluslararası hukukun kurallarından uzak olan İsrail eliyle Filistinlilere yönelik katliamlar işlendi. Amerikan napalm bombalarıyla Filipinliler katledildi. Kamboçya ve Laos trajedileri yaşandı. Eski Yugoslavya, Ruanda ve Burundi gibi Afrika ülkelerinde ateşlenen iç savaşlarda yüzbinlerce insan soykırımdan geçirildi.

Öldürme ve kan dökme silahları üretimini tekeline alan ülkelere Suriye katliamının durdurulması yönünde gelecek her çaba bizzat kenti politikaları ve uygulamalarına karşı tuhaf bir çıkış sayılacaktır.

İngiltere, Fransa ve eski Sovyetler Birliği 1930'ların sonunda sadece kendi çıkarları ve çatışmalardan kaçınmak için Nazilerin yıkım ve ölümü bazı Doğu Avrupa ülkelerine yaymasına imkân sağlamadılar mı?

Almanya'nın diktatörü ilk suçlarının dünyaca görmezlikten gelinmesiyle daha da cesaretlenmedi mi? Amerikan tarafsızlığı onu daha fazla suça ve saldırılara teşvik etmedi mi?

Diktatör Esed'in, dünyanın sessiz kabulü ortasında Rus-İran desteğiyle Halep'i yıkarkenki görüntüleri Hitlerin ordusunun sivilleri indirdiği yıkım haberlerine sevinirken ve tebessüm ederken çekilen fotoğraf karelerini hatırlatıyor mu?

Sovyet şehirlerinde askeri araçlarıyla vurduğu yıkımı denetleyen Nazi generallerinin görüntüleri sizlere birkaç gün önce Kasım Süleymani'nin Halep'teki görüntülerini hatırlatıyor mu? Esed milisleri Halep'teki sivillere karşı Amerikan güçlerinin Vietnam'daki sivillere, Radovan Karadiç ve Miloseviç'in Bosna Müslümanlarına karşı gösterdiği aynı keyfi yaklaşımı sergilemedi mi?

Dünyanın güçlülere ve silah üretimini elinde tutanlar, tüm bu tutumları (suça karışmak, işbirliği yapmak ve görmezden gelmek) sergilemiyor mu?

Ruanda ve Burundi'deki sivil katliamlara karşı aynı yöntem tekrarlanmadı mı?

Artık Suriyelileri katliamlarıyla baş başa bırakan dünyanın öfkeli açıklamalarına veya Esed'le işbirliği içinde olmayan süper güçlerin sessiz kalarak ve görmezden gelecek yaptıkları kınamalara dikkat kesilmeye gerek yok. ABD Başkanı Obama'nın ve yönetiminin askeri imkânlarıyla bu katliamı durdurma gücüne sahip değilmiş gibi Suriye hükümetinin, Rusya ve İran destekçilerinin vahşetine yönelik şikâyetler üzerinde durmaya hiç gerek yok. Bu iğrenç dünya bizim dünyamız ve bu dünyanın tarihi zayıflara yönelik katliamların, despot ve suçlulara sunulan kurbanların tarihi. Dünyanın acizliği hiç durmaksızın süren cinayetler işleyen insanlığın gerçeğini somutlaştırıyor, kana bulanmış yeryüzünde barış, özgürlük, adalet ve eşitlik tezlerinin gerçek dışı olduğunu hatırlatıyor.

(El-Kudsül-Arabi gazetesi, 20 Aralık 2016)

Arapça yayımlanan gazetelerdeki yazar farklı eğilimdeki gazetecilerin yazılarından seçtiğimiz yazıları her ay Ortadoğu'dan başlığıyla yayımlıyoruz. Burada yayımladığımız yazılarda ortaya konulan tüm analizlerin gerçek/doğru olduğunu veya bunların tümüne katıldığımız söylenemez. Yazılardaki amacımız olayların yorumlanmasında ortaya konulan bakış açısı farklılıklarını görünür kılarak meseleler karşısında ortaya konulan analizlerin hangi argümanlardan hareketle yapıldığını okurlarımızın fark etmesini sağlamaktır. Yazıların/yorumların bu perspektifle okunmasının Ortadoğu'daki dolayısıyla dünyadaki gelişmeleri kavrama sürecine önemli katkıların olacağını düşünüyoruz. Yazılar Harun Ersoy tarafından Türkçeye çevrilmiştir. (Umran)

Suikast ile Terör Propagandası Arasında Rus Büyükelçisi

Abdurrahman ER-RAŞİD

Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov

Türkiye'de gerçekleşen Rus büyükelçi suikastı İran ve Suriye rejiminin işine gelen, Suriye halkının davasına zarar veren bir başka terör eylemi... Bu eylem bir kez daha gösterdi ki dünyanın güvenliği geçmişten daha fazla tehdit altında.

Maalesef Suriye gibi terör ile bölgesel sorunlar birbirine karıştırılmaya devam ediyor. Ankara'da büyükelçi Karlov'u öldüren kişi bu suçunu Suriye'de yaşananların intikamıyla gerekçelendirdi.

Terör örgütlerinin eylemlerinin Suriye ile uzaktan yakından ilgisi yoktur. Aynı zaman zarfında bir başka terörist Suriye halkını ve devrimini destekleyen Almanya'da Berlin saldırısını gerçekleştirdi. Aynı hafta içinde DEAŞ örgütü Ürdün el-Kerak kentinde 10 kişinin öldürülmesi eyleminin arkasında bir mensubunun olmasıyla övündü.

Rus büyükelçisine yönelik terör eylemini kullanan, Halep ve Suriye trajedisine bağlayan kişi aslında Rusya'daki öfkeyi kullanmaya çalışıyor.

Rusya'da bir öfke var ancak bu öfke ile terör eylemlerini birbirine karıştırmamamız gerekiyor. Zira Ruslar Ortadoğu bölgesinde ve

özellikle de Araplar arasında gayet rahat bir pozisyonlardalar. Çünkü sömürge ile savaş ve özgürlükçü hareketleri destekleme sancağını çekiyorlardı. Bağlantısız ülkeler hareketini desteklediler. Ruslar Arapların Filistin davası gibi belli başlı sorunlarına verdikleri destekle tanındılar ve bölgesel askeri maceralardan kaçındılar. 1970'li yıllarda Afganistan'ı işgal ettiklerinde dahi burada birçokları bunu uzak bölgede iki kutbun çekişmesinin bir parçası olarak gördü.

Suriye'de güçlü ve barbar şerhildeki müdahaleleri sonrası tüm bu kanaatler değişti. Moskova'nın yıllardır inşa ettiği tarihi, ahlaki ve insani kredisi tükendi, Suriye'de ve özellikle Halep olaylarından dolayı büyük tepkiler aldılar. Sadece silahlı gruplar değil, terörist gruplar da burada Moskova'ya yönelik nefret dalgasına binmek istiyorlar. Çünkü bu gruplar bölge hükümetlerinin Ruslarla müzakerelere yapmak, Suriye'de savaşı sonlandıracak ve çoğunluk için kabul edilebilir makul bir siyasi çözüme çekmek istediklerinin farkındalar. Bölge hükümetleri Rusya gibi büyük bir ülkeyi kaybetmek, İran ve Suriye rejimine doğru sürüklemek istemiyorlar. Rus

yönetimi bölgede bir rolü olmasını istiyorsa bu rolün kabul edilmesi ve mesafelerin olumlu yönde yaklaşılması mümkün... Ortadoğu'da Moskova'ya düşman kamplar yoktur. Washington ve genel olarak Batıya yakın ülkelerde de böyledir. Bu ülkeler tıpkı soğuk savaş döneminde yaşadığı gibi bölgenin karşıt iki gruba bölünmesini kabul etmemektedirler. Hali hazırda umudun çok zayıf olmasına rağmen Ruslar Suriye devrimindeki aşırı kesimleri ve keza savaş yıllarındaki katliamların sorumlusu Suriye rejimi içindeki aşırıları uzaklaştıran uzlaşmayı sağlamak için olumlu rol oynayabilir.

DEAŞ ve diğer terör örgütleri bu çabaları boşa çıkarmak istiyor ve Rus yetkilileri hedef alarak halkın öfkesiyle oynadığını, milyonlarca Suriyeliye yardım ve himaye elini uzatmaktan aciz bölge hükümetlerini sıkıntıya soktuğunu biliyor.

Rusya daha önce yaşanmamış çok kötü bir saygınlığa sahip olduğunu, Suriye'de Esed rejimi ve İranlıları destekleme noktasındaki tutum ve sorumluluklarını hakçı çıkarmak için Rusya el-Yevm televizyonu ve diğer başka medya organlarındaki propagandaların fayda getirmediğini görüyor. Rusya Arap ve Müslüman milyonların görüşüne pek önem vermiyor. Çünkü bu milyonlar kendi hükümetlerini seçmiyor ve politikalarını etkilemiyorlar. Ancak bizler terörün bu zor durumdan yani insanların öfkesi ve hükümetlerin acizliğinden çokça istifade ettiğini biliyoruz.

Rus büyükelçisinin öldürülmesi eylemini alkışlayanların çoğunluğu esasında duygusal olarak DEAŞ ve diğer örgütlere mensuplar ve tehlike bakımından teröristlerden alta kalır yanları yok. DEAŞ ve Nusra Cephesi de Suriye rejiminden ve Suriye'de savaşan İranlı milislerden daha az kötü ve tehlikeli değil.

(Şarkul-Evsat gazetesi, 21 Aralık 2016)

TUNUS'UN FİLİSTİN ŞEHİDİNE SELAM OLSUN!

Yaser EZ-ZEATİRE

Birkaç gün önce Tunus'ta MOSSAD'ın Ebu Cihad'dan Hayil Abdulhamid'e (Ebu Hevl) ve diğerlerine kadar eski suikast sahnelerinden biri tekrarlandı. MOSSAD Tunus'un Safakas kentinde yeniden vurdu. Bu kez kendisini ümmetine, Siyonist projeye çekişmesine adayın adamı hedef aldı.

Muhammed ez-Zevari Nahda hareketiyle birlikte olan direnişi, Bin Ali'nin zindanlarındaki tutukluluğundan Kassam Tugayları'nın askeri gelişim birimindeki çalışmasına kadar önemli bir mühendis.

Muhammed ez-Zevari büyük kahramanların hayat hikâyesine sahip. Bu kahramanların da bir sonu var. Allah yolunda şehitlik... Bu son ona bir başka hayat verecek. Rabbi katında rızıklanacak. Şehit Zevari Safakas kentindeki mühendisler okuluna gitti. İnsansız uçak üretimi alanındaki dehalığını kullandı ve bu çerçevede Hamas hareketine destek oldu.

Siyonistler nadir durumlarda suçlarını uzun süre gizleyemezler. Resmi kanallarda olmasa bile

bu kez bu suçlarını güvenlik çevrelerine yakın iki gazeteci kanalıyla hızlı şekilde ifşa ettiler. Sadece suçu itiraf etmekle kalmayıp suçun gerekçelerine de açıklık getirdiler.

Bu bağlamda İsrail güvenlik kaynaklarına dair istihbarat konularıyla ilgili en önemli yorumculardan olan Ronin Brigman şöyle diyor: "Tunuslu yetkililerin Zevari suikastından MOSSAD'ın sorumlu olduğuna dair suçlamaları pek de yersiz değil."

İsrail 10'uncu kanalında askeri konular yorumcusu Orin Hiler ise şöyle diyor: "Zevari Hamas hareketiyle sağlam ilişkileri, askeri kanadı Kassam Tugayları'ndaki üyeliğiyle biliniyor. İnsansız uçak üretimi alanındaki kapasitesinin inşasında harekete destek oluyordu. 2014 savaşında ilk defa bu teknolojiyi kullanmasına imkân sağladı."

Hiler güvenlik kaynaklarına dayandırarak Zevari'nin sadece geçmişte yaptığı eylemlerden dolayı değil, aynı zamanda gelecekte yapabileceklerinden dolayı tehlikeli olduğunu ifade ediyor ve Hamas'ın İsrail içindeki hedefleri

vurabilecek "İntihar" İHA'ları üretmek için Zevari'ye bel bağladığına işaret ediyor.

Sorunun siyasi kanadında Zevari suikastının, amacı Filistin direnişinin güç unsurlarını vurmaktır olan MOSSAD'ın uzun suikastlar serisinin bir parçası olduğu söylenebilir.

Aynı bağlamda İran'ın bölgede tutuşturduğu yangın sebebiyle Siyonist oluşumun duçar olduğu küstahlığın gölgesinde bu suikast gerçekleşti. Bu yangın İsrail'e Suriye'yi vurma fırsatı dahi verdi. Bunun yanı sıra Siyonizm aşığı Trump ABD'de başkanlık koltuğuna çıktı. Kremlin'de hummalı bir dostun yanı sıra güvenlik hizmetleri sunmakta tereddüt etmeyen Arap dostlar.

Durum ne olursa olsun Zevari kahraman bir şehittir. Hamas onunla övünmektedir, Filistin ve tüm ümmet de. Onun arkasından bilim ve irade sahipleri gelecek ve yürüyüşü sürdürecektir. Filistin ve bu ümmet içinde onlardan çok isim var. Muhammed Zevari'ye selam olsun, Tunus'a ve halkına, kıyamet güne kadar tüm şehitlere selam olsun.

(Ürdün *Düstur* gazetesi, 19 Aralık 2016)

BÖLGEDEKİ ÇEKİŞMELER MEZHEP BOYUTLU DEĞİL

Kasım KASİR

Halep kenti, Suriye, Irak, Yemen ve Bahreyn'deki son gelişmeler doğrultusunda bölgede mezhep çekişmesinin dozu arttı. Bazı mezhepçi fotoğraf karelerin yayılması ve mezhepçi açıklamalar, Halep'te veya Suriye'nin başka bölgelerinde kuşatma altındakileri çıkaran otobüslere saldırılar sanki bölge dönüşü olmayan Sünni-Şii savaşına giriyormuş ve bizler her bölge ülkesinde yayılan yangının içine girmiş gibi mezhepçi söylemi derinleştirdi. Bu da Sünniler ile Şiiler arasında yüz yıl savaşlarından bahseden Batı tahminlerini gerçekleştireyor.

Peki, bölgede yaşananlara mezhepçi boyut vermek ne ölçüde doğru? Acaba bizler milyonlarca insanın öleceği, Arap ve İslâm ülkeleri ve kentlerini yıkacağı uzun yıllar sürecek ezici bir mezhep savaşıyla karşı karşıya mıyız? Yoksa hâlihazırda çekişmelerin başka boyutları mı var ve bizler yaşananları doğru tespit etmek, bölge ülkeleri veya bölgesel ve uluslararası bazı güçler arasındaki siyasi ve jeo-politik çerçeveye koymalı mıyız?

Bölgedeki bazı çekişmelerin özellikle de yaygın mezhepçi doluruş, bazı mezhepçi söylem ve terimlerin kullanılması gölgesin-

de ve keza bazı mezhepçi boyutlarına müdahalesi sebebiyle mezhepçi boyut ve köklerinin varlığını inkâr etmek doğru ve mantıklı olmayabilir. Ancak bazı çekişmelerdeki mezhepçi boyutun varlığına rağmen tüm yaşanan çekişmeleri mezhepçi bir çekişme olarak görmek doğru olmaz. Bunun basit ve açık kanıtı bölgedeki ülkelerin yıllardan beri büyük çekişme ve krizlere sahne olmasıdır. Bu krizlerin Sünni-Şii boyutuyla bir ilişkisi yoktur. Somali ve Libya'daki çekişme, Mısır, Tunus, Mali ve öncesinde Cezayir'de yaşananlar Sünni-Şii çekişmesi değildir. Aksine bu çekişmelerin ayrıntılara girilmeyen başka boyutları vardır.

Lübnan'da siyasi anlaşmazlıklara rağmen mezhepçi çeşitlilik gölgesinde ülke işlerinin idaresi

İSRAİL'E ABD TOKATI

Mazin HAMMAD

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Batı Şeria'da Yahudi yerleşimlerinin durdurulması yönündeki aldığı karar 1948'den bu yana ABD başkanının İsrail'e karşı attığı en önemli icraattır. Zira alışılmışın veto kararının yerine oylamada çekimser kalmayı tercih eden Obama yönetimi Güvenlik Konseyi'ne oy birliğiyle yerleşim birimlerinin meşru olmadığı, barışı ve iki devletli çözümü engellediği kararını ilan etme imkânı tanıdı.

Netanyahu'nun sekiz yıldır aşığıladığı, Batı Şeria'daki yerleşimlerin İbrani devletine entegre edilmesinin tehlikeli olduğu yönündeki görüşlerini hiçe saydığı Obama İsrail'e ve keza Sisi'yi yerleşimleri suç sayan kararından geri adım atmakta ikna eden yeni başkan Donald Trump'a benzeri görülmemiş bir tokat attı. Ayrıca Mısır'a asker darbeyle dayatılan Sisi'nin bu geri adımı tam bir ihanettir.

Trump'un yaklaşımı, yerleşimlerin desteklenmesi ve ABD büyükelçiliğinin Kudüs'e taşınması yönünde olsa da Obama'nın sürpriz, cesur ve zamanlaması iyi bu adımı,

İsrail ile ABD arasındaki yapışık ilişkiler hususunda bölgenin yaşamadığı bir kayıt düştü.

Seçilmiş başkan son zamanlarda ABD ile İsrail arasındaki bağla ilgili konularda reform sözü verirken ne kast ettiğini tam olarak açıklamadı. Ancak umuyoruz ki Obama'nın sicili onun önünde hayalet gibi duracak, gerek rekor bir hızla yaşanan yerleşimler açısından gerekse de ABD elçiliğinin Kudüs'e taşınması açısından Filistin halkıyla ilgili başka suçlar işlemenin tehlikesini görecektir.

Yeni Zelanda, Senegal, Malezya ve Venezüella'nın sunduğu ve Güvenlik Konseyinin aldığı karar, heyet üyelerinin duruşu ve oybirliği ile alındı. Bu tarihi tutum İsrail'i geri adım atmaya sevk edecektir. Hiç kimse Obama'nın Netanyahu'nun okşadığı saygınlığının intikamını almak amacıyla böyle bir adım atacağını düşünmedi. Netanyahu Obama'yı yıllardır ABD'nin Ortadoğu'daki dış politikasını İsrail lehinde yöneten AIPEC örgütünün her toplantısında tehdit ediyordu.

Karar, Doğu Kudüs de dâhil işgal altındaki Filistin topraklarındaki yerleşim birimlerinin derhal durdurulmasını istiyor. Ayrıca karar yerleşim birimlerinin hukukeni temeli olmadığını ve iki devletli çözüm fırsatını engellediğini ifade ediyor. Öfkeli devlete tokatlar birbirine ardına geldi. ABD'nin BM temsilcisi yerleşim birimlerinin İsrail'in güvenliğini yok ettiğini belirterek dünyaya Washington'un yıllardır İsrail'e yerleşim birimlerinin durması çağrısında bulunan birbiri ardına gizli ve açık uyarı mesajları gönderdiğini hatırlattı.

Topluca şoka uğrayan düşmanın yetkilileri karara karşı çıktılar, Obama ve Abbas'ı İsrail'e ağır bir darbe vurmakla suçladılar. Alınan kararın yerleşim birimlerine karşı değil, tek dostları ABD'nin yalnız bıraktığı Yahudi devleti ve halkına karşı olduğunu ifade ettiler.

Geç de olsa vicdanını rahatlatan Obama'ya teşekkürler. Trump'a da onu örnek alması çağrısında bulunuyoruz. Zira barışa giden tek yol budur. Özellikle de UNESCO'nun İsrail'in kutsal mekânlarla ve Kudüs kentiyile ilişkisinin olduğu iddiasını inkâr etmesi sonrası...

(Katar gazetesi *el-Vatan*, 25 Aralık 2016)

ve istikrarının korunması için tüm taraflar arasında bir işbirliğine sahne oluyoruz. Suriye, Yemen, Bahreyn ve Irak'taki çekişme ise birçok durakta mezhepçi boyut var nacak aynı zamanda yaşananları sadece mezhepçi çekişme olarak görmek doğru değil. Zira bu çekişmelere giren bölgesel ve uluslararası etkenler, ekonomik, siyasi ve jeopolitik etkenler ve unsurlar var. Bunların mezhepçi boyutla hiçbir ilişkisi yoktur. Peki, Rusya'nın mezhep çekişmesindeki rolü nedir? Araplarındaki siyasi anlaşmazlıklara rağmen Suriye krizinin çözümü yönünde bir Rusya-İran-Türkiye işbirliği niçin var? Oysa Türkiye Sünni, İran da Şii ülke olarak görülmektedir. DEAŞ'e yönelik uluslararası koalisyonun mezhep çekişmesiyle ne ilişkisi var? Doğalgaz

ve petrolün geleceği etrafındaki çekişmenin yaşanan çekişmelerdeki rolü nedir?

Suriye Devlet başkanının adı Beşşar Esed değil de Muhammed Rüstem veya George Mesad olsaydı İran Hizbullahı ve Rusya desteği bırakır mıydı? Bu konunun devlet başkanının mezhebiyle, stratejik ilişki ve bu tarafları birbirine bağlayan askeri ve siyasi ittifakla ilişkisi var mı?

Bazı uluslararası ve bölgesel tarafların Irak veya Suriye'deki duruma yönelik tutumlarının değişmesi sebebi nedir? Sorun sadece mezhep mi yoksa ülkelerin çıkarları ve hesaplarıyla ilişkili başka tehlikeler mi var?

Acaba Yemen'deki çekişme İran'ın müdahalesiyle mi başladı yoksa bu çekişmenin onlarca yıl-

dır süren siyasi ve tarihi kökleri mi var? Bahreyn krizi birkaç yıldır mı başladı yoksa krallık yönetimi ve anayasa etrafındaki uzun çekişmeyle mi irtibatlı?

Ben bazı çekişmelerin mezhepçi boyutlarını ve bazı mezhepçi söylemlerin çekişmeyi körüklemek için kullanıldığını inkâr etmiyorum ancak buna karşın niçin çekişmenin yapısını siyasi, jeopolitik ve hatta insani, ekonomik ve sosyal boyutlarla yeniden tanımlamıyoruz? Böylelikle niçin bu çekişmelere yönelik tutumlarımızı ve rollerimizi yeniden belirlemiyor, çözümüne katkıda bulunmuyor, çekişmeleri körüklemek, dini ve mezhepçi boyutlar vermek yerine siyasi çözümlerine varmıyoruz? (arabi21.com, 21 Aralık 2016)

Yasin El-Hac Salih

“Esed Rejimini Korumayan 'Emperyalist Güçlerin' Kendisi”

Suriye’de yaşananlar her geçen daha da trajik bir hal alıyor. Devletlerin mutabakata vardıkları hususların Suriye halkının yararına, zararına mı olduğu önümüzdeki yıllarda daha net olarak anlaşılacak. Bütün bu olup bitenleri içerisinde Suriyeli sosyalist muhalif Yasin El-Hac Salih ile “Suriye Devriminin Hikâyesi”ni konuştuk. (Umran/Furkan Gençoğlu)

Furkan GENÇOĞLU

20

Suriye’den Türkiye’ye geliş hikâyenizden bahsedebilir misiniz?

Mart 2011’de devrimin başlamasından sonra iki yıl Şam’da gizli yaşadım. Tarihi bir dönemden geçerken bir yazar olarak yazılarımda kendime oto-sansür uygulamak istemediğim için saklandım. Bu dönemde beş farklı evde kaldım. Bu iki yılın sonunda Şam’da kalmanın bir faydasını görmemeye başladım. Kontrol noktalarının sayısı çok artmıştı, sokağa hiç çıkamaz hale gelmiştim. Artık ne benim devrime bir katkı oluyordu ne de ben kamusal bir şeye katılabiliyordum. 2011 yılında protestolara katılmışım Duma’da, Harasta’da. Ama tabii benim devrime en büyük katkı yazılarımdı. Haftada en az iki yazı yazıyordum ve Yerel Koordinasyon Komiteleriyle çalışıyordum.

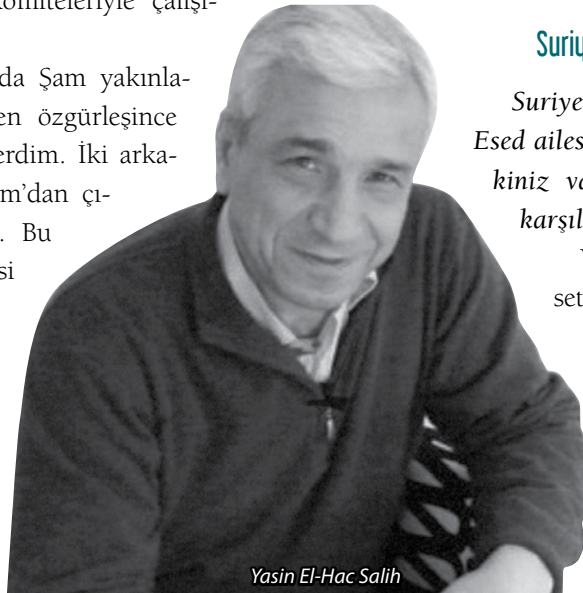
Bu iki yılın sonunda Şam yakınındaki Duma rejimden özgürleşince oraya gitmeye karar verdim. İki arkadaşımın yardımıyla Şam’dan çıkarak Guta’ya vardım. Bu iki arkadaşımdan birisi daha sonra tutuklandı ve işkence altında öldürüldü. Aslında amacım Duma’da biraz kalıp daha sonra kuzeye, Rakka’ya doğru ilerlemektir. Ben Rakka’lıyım.

Ancak Duma’da olduğum sürede Duma rejim güçleri tarafından kuşatılmaya başlandı. Duma’da üç aydan fazla bir süre kaldıktan sonra bir grup arkadaşla yola çıktık, Rakka’ya doğru gitmek üzere. Normalde 4-5 saat süren bu yol toplam 19 gün sürdü çünkü rejimin kontrolü altındaki bölgelerden geçmeden gitmemiz gerekiyordu. Hep muhaliflerin kontrolündeki bölgelerden geçerek gittik. Ben Rakka’ya vardığım zamanlarda DAES de Rakka’da günden güne güçlenmeye başlamıştı. Ve ben Rakka’da da dışarı çıkamadan saklanarak yaşamak zorunda kaldım. İki buçuk ay bu şekilde yaşadım. Durumun gitgide kötüleşmesi sebebiyle ben de ülkeden çıkmak zorunda kaldım ve 11 Ekim 2013’te Türkiye’ye geldim.

Suriye Kocaman Bir Hapishane

Suriye’de devrim süreci öncesinde Esed ailesinin iktidarı ile nasıl bir ilişkiniz vardı? Toplumsal muhalefetin karşılaştığı sıkıntılar nelerdi?

Yazılarımda birçok kez bahsettim. Suriyeliler, siyasi açıklık sınırının altında yaşıyorlardı diye. Suriyelilerin toplumsal herhangi bir konu hakkında bir araya gelmeleri ve bir söz üretmeleri, söylemeleri yasaktı. Yani kamusal alan Suriye

Yasin El-Hac Salih

halkına ait değildi. Rejimin kontrolü altında olmayan tek bir dergi ya da gazete yoktu. Ben Suriyeli bir yazarım ve Suriye içinde tek bir yazım, makalem dahi yayınlanmadı. Kitaplarımın hiçbiri Suriye içinde yayınlanmadı. İsmim herhangi bir medya kanalında bir kere dahi geçmedi. Yani Esed rejimi için biz sanki yok gibiydik.. Ve bu ara Batı güçlerinin Suriye politikası da aslında bunun bir devamı gibi: Onlar için de biz hiç var olmadık. Esed rejiminin bizimle kurduğu ilişki sadece muhaberat üzerindendi. Siyasi olarak bizim hiçbir varlığımız yoktu. Suriye’de Hafız Esed’in başa gelmesinden sonra tek bir kere bile herhangi bir konuda siyasi müzakere olmadı. 1980’lerden itibaren Suriye’yi şu şekilde tasvir ediyorduk: Kocaman bir hapisane. Serbest bırakılan tutuklular, “küçük hapisaneden çıkıp büyük hapisaneye geri döndük” diyorlardı.

Esed rejimi mezhepçiliği, kendi siyasi gücünü sağlama ve pekiştirme ve Suriyelileri ayrıştırma stratejisi olarak kullandı ve bir dere-

ceye kadar başarılı olduğunu itiraf etmemiz gerek. Suriye’de iki siyasi güç oluştu: Birincisi dışarıdan gözükken ama aslında hiçbir gerçek gücü olmayan hükümet, meclis, vs idi. Ama gerçek olan güç ise tamamıyla mezhepçileştirilmiş olan üç bileşenli iktidardı. Birinci bileşen mezhepçileştirilmiş olan güvenlik güçleriydi: Yani asıl olarak 4 tane olan ama toplam sayısınının 17’ye vardığı söylenen muhaberat birimleri. Artı güvenlik gücü görevi yapan askeri güçlerin bir kısmı. Bu askeri güçlerin görevi ülkeyi savunmak, korumak değil, rejimi savun-

Esed rejimi için biz sanki yok gibiydik.. Ve bu ara Batı güçlerinin Suriye politikası da aslında bunun bir devamı gibi: Onlar için de biz hiç var olmadık. Esed rejiminin bizimle kurduğu ilişki sadece muhaberat üzerindendi. Siyasi olarak bizim hiçbir varlığımız yoktu. Suriye’de Hafız Esed’in başa gelmesinden sonra tek bir kere bile herhangi bir konuda siyasi müzakere olmadı. 1980’lerden itibaren Suriye’yi şu şekilde tasvir ediyorduk: Kocaman bir hapisane. Serbest bırakılan tutuklular, “küçük hapisaneden çıkıp büyük hapisaneye geri döndük” diyorlardı.

mak ve korumaktı. İkinci bileşen de elbette Esed ailesinin bizatihi kendisiydi. Üçüncü bileşen de 50 yıldır devam eden Baas hükümünün oluşturduğu yeni burjuvazi sınıfıydı. Tabi bu üç bileşen içiçe geçmişti. Örnek olarak Beşşar Esed’in kuzeni ve ekonomik anlamda Suriye’nin en büyük sahiplerinden Rami Makhlouf’u vere-

biliriz. Tüm siyasi sistemin bu şekilde mezhepçileşmesi, mezhep kimliğini toplumsal sermayeye dönüştürdü aynı zamanda. Yani sizin iş bulmanız, pasaport çıkartabilmeniz, devletten burs alıp yurt dışında okumaya gitmeniz, devletten kredi alabilmeniz gibi örnekleri çoğaltabileceğiniz birçok durum mezhep kimliğiniz üzerinden sahip olduğunuz ağlara bağlıydı ki biz buna “wasta” diyoruz. (Türkçede en yakın kelime sanırım torpil) Yani wasta, torpilin mezhep kimliği üzerinden kurulmuş hali diyebiliriz. Dolayısıyla mezhep aynı zamanda toplumsal sermayeye dönüştü Suriye’de. Eğer Aleviyseniz sahip olduğunuz wasta ağı Hristiyanların sahip olduğu wasta ağından, eğer Hris-

tiyansanız sahip olduğunuz wasta ağı Sünnilerin sahip olduğu wasta ağından farklıydı. Ve tabii ki Sünnilerin sahip olduğu fırsatlar ki Sünniler nüfusun %70ini oluşturuyor, Alevilerin sahip olduğu fırsatlardan ve imkânlardan çok çok azdı. Sınıf aidiyetiniz mezhep kimliğinizden bağımsız değildi. Toplumsal sermaye derken bunu kastediyorum.

Suriye’deki belki de en önemli tabu, herkes tarafından bilinen yasak, işte bu mezhepçilik üzerine konuşmaktı. Toplumsal ve siyasi analizleri mezhepçilik siyaseti üzerinden yapmaktı. Çünkü

bu devletin mezhepçileştirildiğini gözler önüne sermek anlamına gelecekti. Ve maalesef birçok Suriyeli entellektüelin de bu durumu gözler önüne sermek için yeterli cesareti yoktu. Rejim öyle bir strateji güttü ki, Suriyeliler rejime karşı durmak yerine birbirlerine karşı durmaya, birbirlerinden korkmaya başladılar. Bir güvensizlik, bir korku ortamı oluştu. Özellikle azınlıklar tarafında. Aleviler ve Sünniler, Kürtler ve Araplar, Hristiyanlar ve Sünniler. rejim bunu yaptı ve körükledi. Çünkü bu sayede kendisini çözüm olarak pazarlayabilmek için. Ve devrim başladıktan sonra da rejim bu şekilde kendini pazarlamaya devam etti.

Benim Esed rejimine karşı hislerim lise yıllarımda başladı. Başarılı bir öğrenciydim ve 1976'da yazın Fransa'ya dil kursuna gitmeye hak kazanmıştım. Ancak benim yerime Baas partili bir ailenin çocuğunu gönderdiler. Ve ben o yaşında yaşadığım bu ayrımcılık sebebiyle rejime karşı tavır almaya başladım. O zamanki hissettiğim kızgınlığı hâlâ hissediyorum. Daha sonra Halep Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni kazandım. Üniversitede, rejime muhalif komünist bir partiye dahil oldum. O dönemde üç tane komünist parti vardı. Birisi rejim yanlısı, diğer ikisi rejim karşıtı. Ben rejim

karşıtı olan bu iki komünist partiden birine dahil olmuştum. Dahil olmuştum derken, yaptığımız şey, üniversitede paneller düzenlemeye, bir tartışma ortamı yaratmaya çalışmaktı. Hiçbir şekilde hiç kimseye karşı en ufak bir şiddet kullanmadık. 1980 yılında tutuklandım. Tutuklandıktan sonra ilk mahkemeye çıkarılışım, 11 yıl 4 ay sonra, 1992 yılında oldu. Mahkeme 15 yıl hüküm verdi. Ve doğrusu şu ana kadar da tam olarak ne ile suçlandığımı, hangi suça istinaden 15 yıl hüküm yediğimi bilmiyorum. O 15 yılı tamamladıktan sonra bir sene de bonus olarak dünyanın belki de en korkunç hapisanesi olan Tedmur Hapishanesi'ne götürüldüm. 16 yıl hapis kaldıktan sonra 1996 yılında hapisten çıktım.

Suriye'de iki siyasi kurum vardı. Birincisi benim altın kafes dediğim, tamamıyla rejime ait olan, rejim yandaşı partilerden oluşmuş olan Ulusal İlerici Cephe. İkincisi de demir kafesti, yani bizim içinde bulunduğumuz hapishaneler. Yani önümüzde iki seçenek vardı. Ya tüm bağımsızlığımızı yitireceğimiz altın kafese gitmek ya da bunu reddedip demir kafese gitmek.

İslâmî Hareketler Soykırımı Tabi Tutuldu

Bu arada şunu belirtmek istiyorum. Bizler sol muhalefet olarak siyasi anlamda tamamıyla yok edildik o dönemde. Bu durum İslâmî hareketler için kat be kat daha ağırdı. Sadece siyasi olarak yok edilmediler. Bir nevi soykırımı uğradılar. On binlerce insan öldürüldü. İslâmî hareketlerden gelenleri bizden ayrı olarak Tedmur Hapishanesi'ne götürmüşlerdi. Orada sürekli işkence altında yaşıyorlardı. Birçoğu hapishanede öldürüldü. Ne tam

Bizler sol muhalefet olarak siyasi anlamda tamamıyla yok edildik o dönemde. Bu durum İslâmî hareketler için kat be kat daha ağırdı. Sadece siyasi olarak yok edilmediler. Bir nevi soykırımı uğradılar. On binlerce insan öldürüldü. İslâmî hareketlerden gelenleri bizden ayrı olarak Tedmur Hapishanesine götürmüşlerdi. Orada sürekli işkence altında yaşıyorlardı. Bir çoğu hapishanede öldürüldü. Ne tam sayıyı biliyoruz, belki 10 bin, belki 15 bin, ne de cesetlerinin nereye gömüldüğünü. Ve Hama katliamından bahsetmiyorum bile. Bir şehri yok ettiler. 30 binin üzerinde insanı öldürdüler. Bu dönemde onbinlerce Müslüman Kardeşler üyesi Suriye'den gitmek zorunda kaldı. 1980'de çıkan bir kanuna göre Müslüman Kardeşler üyesi olmanın cezası idamdı. Ve bu kanun sürekli olarak uygulandı.

sayıyı biliyoruz, belki 10 bin, belki 15 bin, ne de cesetlerinin nereye gömüldüğünü. Ve Hama katliamından bahsetmiyorum bile. Bir şehri yok ettiler. 30 binin üzerinde insanı öldürdüler. Bu dönemde onbinlerce Müslüman Kardeşler üyesi Suriye’den gitmek zorunda kaldı. 1980’de çıkan bir kanuna göre Müslüman Kardeşler üyesi olmanın cezası idamdı. Ve bu kanun sürekli uygulandı. Bir arkadaşımız mesela, şu anda Türkiye’de yaşıyor, daha 17 yaşındayken, birisi onu Müslüman Kardeşler’in gazetesini okurken görüp ihbar ettiği için toplam 11 yıl hapisteye kaldı. Yaşı 18’in altında olduğu için idam edilmemişti.

1980’lerdeki bu muhalefeti yok etme politikasından sonra, 1990’larda hiçbir toplumsal hareket ortaya çıkmadı. 2000’de Şam Baharı dediğimiz, insanların evlerde bir araya gelip tartıştığı, kısa soluklu muhalif bir girişim oldu ama o da bir yıl kadar sürdü ve yine birçok kişinin tutuklanmasıyla sonlandı.

Bu arada tabii rejim sürekli Filistin savunucusu olduğunu söyleyerek kendini pazarlıyordu ancak rejimin aslında yaptığı bu şekilde kendini meşru kılmaktı. Aslında rejimin, Amerika ve İsrail’in çıkarlarıyla uyumlu bir politika güttüğünü biliyoruz. Bugün dahi aynı şekilde hareket ediyor. Yani aslında anti-emperyalist olduğunu iddia eden Esed rejimini koruyan bu “emperyalist güçlerin” kendisi. Bu “emperyalist güçler” aslında Esed Rejiminin varlığından gayet memnunlar. Çünkü nasıl kendileri 1. dünyayı temsil ediyorsa, Esed rejimi de Suriye’nin 1. dünyası. Bizler ise her ikisi için de 3. dünyayız. Rejimin bizimle kurduğu ilişki bir sömürge ilişkisidir. Ve Esed rejimi de aynı 1. dünya güçleri gibi modernist bir ideolojiye sahiptir. Halkı geri kalmış, cahil, modernleştirilmesi gereken olarak görüyorlar. Bu sömürgeci anlayıştır ve bu İsrail devletinin anlayışı ile aynıdır.

1996’da haptisten çıktıktan sonra üniversiteye geri döndüm ve 2000 yılında Tıp fakültesinden mezun oldum. Daha sonra Şam’a taşındım. Ve yazarlığa başladım. Suriye dışında yayınlanan Arapça gazetelerde Suriye toplumuna ve siyasete dair yazılar yazmaya başladım.

Siyasi Bir Çözüm İstemeyen Rejimdir

Yaklaşık 8 ay silahsız protesto gösterileri sonrası silahlı mücadeleye başlanması doğru bir karar mıydı?

Devrim başladıktan sonra protestolardaki en önemli sloganlardan biri protestoların barışçıl kalması ile ilgiliydi. Silahlanmak Suriye’lilerin kendi seçimi değildi. Ancak rejim en başından itibaren protestoculara savaş açtı. Siyasi bir çözüm istemeyen rejimdi. Baştan itibaren tutuklamalar, işkenceler, ordunun kullanılması, tankların kullanılması. Ordu insanlara karşı kullanıldığı için insanlar 2011 Haziran’ında ordudan ayrılmaya başladı. 2011 sonbaharına kadar silahlanma başladı. Ve başladığında da amaç protestoları orduya karşı korumaktı. Yani saldırı amaçlı değil, defansif amaçlı idi. Her halükarda 2012 Haziran’ına kadar protestolar devam etti. Ama rejimin uçaklarıyla bombalamaya başlamasıyla, daha sonra kimyasal silah kullanılması sonucu muhalefet için silahlanmak dışında başka yol kalmamıştı. Yani silahlanmak muhalefetin kendi kararı değildi. Başka seçenek bırakılmamıştı.

Sol Kimlik Siyasetinin Ötesine Geçemiyor

Türkiye’de ve Suriye’de sol örgütlerin veya siyasal yapılanmaların Esed yanlısı tavır tutunmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Solun tamamının değil ama büyük bir kısmının Esed rejimini desteklediği doğru. Suriye’de sol hareketler, toplumsal gerçeklikten uzaklaştılar. Anti-emperyalizm adı altında sadece yüksek siyasetle ilgilenmeye başladılar, insanların gerçekliği ile değil. Suriye’de köylülerle, işçilerle bir ilişkileri kalmadı. Türkiye’de benim gördüğüm kadarıyla durum daha farklı. Türkiye’de sol, kimlik siyasetinin ötesine geçemiyor. Ben Suriye’den çıkıp Türkiye’ye geldikten iki hafta sonra Türkiye’li bir solcu bana Suriye’de ne olduğunu anlatmaya, ders vermeye kalktı. Bu şu demek oluyor: Hiçbir

şey bilmelerine gerek yok. Sahip oldukları teorik bakış açısı onlar için her şeyi açıklamaya yeterli. Onun dışında bir şey öğrenmeye çalışmıyorlar. Her durum için geçerli doğru cevaplara sahip olduklarını sanıyorlar. Bu türden bir kimlik politikası Türkiye'deki siyasi hayat için çok zararlı. Bir de hissettikleri suçluluk duygusu var azınlıklara karşı. Suriye devriminin yanında olduğunu söyleyen solcuların bazıları dahi bu sebeple bazen tavırlarını değiştiriyorlar. Siyasetin bu şekilde psikolojileştirilmesi çok tehlikelidir. Mesela, Kürt siyasi hareketlerini eleştirmek imkânsız hale geliyor bu şekilde.

Ayrıca sol hareketlerin modernist bakış açısını eleştirmesi beklenir. Ama gerçekte olan böyle değil. Artı bu modernist bakış açısı İslâmofobi ile birleşiyor. Suriye'de Esed solu olarak adlandırabileceğim hareketler kavramlar üzerinde monopoli kuruyor: Filistin, özgürlük, adalet gibi kavramlar. Böylece bu kavramların alternatif anlamlarını geliştirmek isteyenler susturuluyor.

Dünya soluna gelince, çoğunluğu hâlâ Sovyetler Birliği zamanında yaşıyormuş gibi davranıyor.

24

Suriye'de radikal grupların ortaya çıkmasındaki en önemli faktörlerden biri batının ılımlı muhalifleri görmezden gelmesi denilebilir mi?

Suriye'de rejimin mezhepçi politikalarına karşı İslâmî hareketler güç kazanmaya başladı. Din, siyasi fakirliğin sınırını oluşturdu. Ne Kur'an-ı Kerim'i yok edebilirsiniz ne de insanların Cuma

namazında camiilerde bir araya gelmesini engelleyemezsiniz. Bu sebeple Suriye'de protestolar camilerden yayılmaya başladı. Suriye'de özellikle 2000'den sonra kırsal bölgelerdeki fakirlik arttı. Suriye'de bugün Selefî hareketlerin güçlendiği yerlere baktığımızda da toplumdan en fazla dışlanmış, en fakir, en bastırılmış bölgelerinden çıktığını görürsünüz.

Batı'nın muhalefeti göz ardı etmesi çok yapısal bir sorun. Ya Beşşar Esed'i görüyorlar ya da DAESH'i. Bizi görmüyorlar. Esed, Batı'nın istediği istikrarı sağlıyor. Ama aslında Esed, kravatlı bir faşist ama Batı için sürprizlerle dolu biri değil. Ve de yanlış yola saparsa geri dönderilmesi çok kolay. Kulağının çekilmesi yeterli. Öbür taraftan, DAESH gibi güçler kendilerine zarar vermeye başladığında Batı için görünür oluyorlar. Benim gözümde DAESH gibi örgütler nihilist örgütler ve özgürleştirici potansiyelleri yok ama Batı'nın DAESH karşıtı olmasının sebebi bu değil. Kendine karşı olması sebep.

Sanırım Arap ve belki Türkiye solunun sorunlarından birisi çok fazla Batılılaşmış olması. Ancak çıka çıka Zizek gibi bir entellektüelin çıktığı Batı'nın kültürel anlamda özgürleştirici potansiyelinin kalmadığını düşünüyorum ben. Ben kendimi Amerika'ya, "İslâmcılara karşı beni destekle, ben iyi çocuğum" şeklinde sunmak istemiyorum.

Rejimin Düşmesi İlk Adım Olmalıdır

Gerçekten Beşşar Esed devrilirse Suriye'deki problem çözülecek diyebilir miyiz? En az Esed kadar Suriye'deki savaşın içinde iktidar mücadelesi veren taraflar Suriye üzerindeki iddialarından vazgeçecekler mi?

Beşşar Esed'in düşmesi sorunu tamamıyla çözmek için yeterli değil artık bu noktada ancak rejimin düşmesi ilk adım olmalıdır. Tarihsel, kültürel ve toplumsal olarak birçok sorunumuz var ve bu sorunlarla yüzleşmek ve çözebilmek için ilk koşul Esed rejiminin düşmesidir. İşlediği suçların cezasını alması gerekir. Rejimin düşmesi, Suriye'de her türlü değişimin başlangıcı olacaktır. Esed rejiminin kalması ise, Suriye'de faşizmin çok daha güçlenmesi anlamına gelecektir. Esed düşerse alternatif yok diyorlar. Her bir Suriyeli Esed'in alternatifi olabilir.

PYD, Amerikan Stratejisinin Bir Aletidir

Batının ikircikli tavrı ne kadar adil; Esed veya PYD iyi teröristken, IŞİD veya el-Kaide kötü teröristler mi?

Batı güçlerinin DAES hakkında söyledikleri daha büyük tehlike olduğu. Bu tavrı etik dışı olarak buluyorum. Sadece Esed, şimdiye kadar DAES'ten çok daha fazla sayıda insan öldürdüğü için değil, bu yaklaşım Batı merkezli olduğu için. Suriyeliler için hem Esed hem DAES tehlikedir. Batı için ise DAES daha tehlikelidir. Dolayısıyla onlar için kim tehlikeliyse sıralamayı ona göre yapıyorlar ve yine bizi görmezden geliyorlar. Batı'nın terörle savaş söylemi, güçlüyü daha güçlü yapıyor, güçsüzü daha güçsüz. Ve bu siyasette Esed de Batı'nın ortağı.

Post-demokratik dönemin semptomlarından birisi şu: DAES'le ve Selefilere savaşın tek yolu olarak hepsini öldürmeyi görüyorlar. Buna soykırım denir. Tek bir entellektüel, tek bir BM yetkilisi, tek biri insan hakları örgütü, küresel bir mesele olan DAES ya da Selefilere karşı alınan bu tavıra dair tek bir söz söylemedi, bir alternatif sunmadı, siyasi bir çözüm önermedi. Halbuki siyasi bir çözüm mümkündür. Örneğin, DAES'ten ayrılmak isteyenleri siyasi hayata dahil etme kanallarını açmak mümkün olabilir. Ancak hepsini öldürmek dışında bir çözüm göremiyorlar.

PYD, Amerikan stratejisinin bir aletidir. PYD Suriye'de şu anda çok büyük sorunlar yaratıyor. Rojava projesinin özgürlük, adalet gibi kavramlarla yakından uzaktan alakası yok. Nüfusun çoğunluğu Arap olan bölgeler üzerinde kontrol kurmaya çalışıyorlar, okullara kendi eğitim müfredatlarını getiriyorlar, Öcalan'a ibadet ettirmeye çalışıyorlar, Arap isimlerini Kürtleştiriyorlar. Tel Abyad en önemli örneği bu siyasetin. Ve bu durum, Türkiye

Suriye'de sol hareketler, toplumsal gerçeklikten uzaklaştılar. Anti-emperyalizm adı altında sadece yüksek siyasetle ilgilenmeye başladılar, insanların gerçekliği ile değil. Suriye'de köylülerle, işçilerle bir ilişkileri kalmadı. Türkiye'de benim gördüğüm kadarı ile durum daha farklı. Türkiye'de sol, kimlik siyasetinin ötesine geçemiyor. Ben Suriye'den çıkıp Türkiye'ye geldikten iki hafta sonra Türkiye'li bir solcu bana Suriye'de ne olduğunu anlatmaya, ders vermeye kalktı. Bu şu demek oluyor: Hiç bir şey bilmelerine gerek yok. Sahip oldukları teorik bakış açısı onlar için her şeyi açıklamaya yeterli. Onun dışında bir şey öğrenmeye çalışmıyorlar. Her durum için geçerli doğru cevaplara sahip olduklarını sanıyorlar.

solunun en büyük körlüğü. Ben Rojava kelimesini hayatımda ilk defa Türkiye'de duydum ki ben o bölgeden geliyorum.

PYD'yi destekleyenler aslında bize de hakeret ediyorlar çünkü bizi hiçbir zaman görmediler.

Suriye'nin halkının kurtuluşu kimin elinde, hâlâ bir umut var mı?

2011'e oranla şu anda umudum daha az. Ama umudu inşa etmekten başka bir çaremiz yok. Belki milyonlarca Suriyeli sakat kaldı, bir uzvunu kaybetti. Türkiye'de, Lübnan'da, Ürdün'de yaşayan milyonlarca Suriyeli mülteci var; Suriye'nin içinde büyük çoğunluk yerinden oldu, evini kaybetti. Tüm Suriyelilerin %80'i yerlerinden edildi. Suriye için çözümden bahsedenler sadece geriye kalan %20'yi kaale alıyor, geri kalanı dışlıyor. Ama Suriye'nin kurtulması için dışlanmış, marjinalleştirilmiş olan bu %80'i sürece dâhil etmek gerekiyor.

Çeviri: Şenay ÖZDEN

Mesiyanî Düşünce Kirliliği ve Akidenin Arındırılması

İslâm dünyasında ayrılıkçı gruplar sırf geçmişte türemiş değil, her zaman vardılar. Günümüzde bu cemaatler modern özellikler de edinmişlerdir. Tarihsel özelliklerinden farklı olarak dış örgütlerle daha çok bağlantılı, özel olarak dinsel bir etkinlikten çok, güç biriktirmeye dayalı, buna bağlı olarak da her türlü güç ile işbirliği yapmaya hazır, çıkarıcılık noktasında hiçbir sınır tanımayan oluşumlardır.

Mustafa AYDIN

26

İslâm dünyası siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ciddi bir kargaşa dönemi yaşıyor. Bu işin merkezinde Türkiye her haliyle kuşatılmış bulunuyor. Siyasi kuşatmanın yanında ve pek çok dini sorun da yaşıyor. Kanaatimizce bu dini sorunların başında müthiş bir akide kirliliği gelmektedir. Bilindiği üzere bağ anlamına gelen akide, insanın, inandığı din ile hayatı arasındaki iman ilkeleridir. Bu bağlar o dinin temel esprisine uygun olmazsa insan bir yığın sorun yaşar. Bugün Müslümanların söz konusu ettiğimiz bunalımlarının önemli sebeplerinden birisi fiziksel güçsüzlüklerinden daha fazlasıyla bu akide sorunlarıdır.

Şu anda Müslümanlar, yaşadıkları en önemli sorunlarından birisinin dünyevileşme olduğunu, çıkarılışıp maddeye düşkün hale geldiklerini düşünmektedirler. Hatta sorunun adı olarak kullanılan sekülerizm kavramını hemen pek çok in-

san bilmekte ve kullanmaktadır. Şüphesiz bu tespit yanlış değildir. Ancak bir bu kadar önemli olan sorun sakramentalizm yani kutsa(llaştır)macılıktır. Başlangıçta söz konusu ettiğimiz akide sorunlarının önemli bir kısmı dünyevileştirmeden değil, kutsamacılıktan doğmamaktadır. Dünyevileşme süreci elbette tutum ve davranış bozuklukları doğurmaktadır. Ancak dünyevileşme çoğu kere bir dinde kalıcı akidevi sorunlar doğurmaz. Bozuk inançlar daha çok kutsamacılık sürecinde ortaya çıkar. Kaldı ki bu süreç önemli eylem bozukluklarının da sebebini oluşturur.

Nakip el-Attas'ın anlamlı bir tespitine göre İslâm, madde-ruh düalizminde mutlaka ikisinden birinde yer alan dini, felsefi, sosyal bütün sistemlerden farklı olarak bu ikilemin uçlarından birisinde değil, bileşkesinde yer alır. Bu haliyle İslâm, de-seküler ve desakramental (vani sırf dünve-

vi ve salt ruhani olmayan) bir dindir. Ne var ki İslâm tarih boyunca ikinci kanatta bir İslâm anlayışı gerçekleş(tiril)e gelmiştir. Bu durum günümüzde de modernitenin rasyonel hegemonyasına rağmen varlığını sürdürmektedir. Mesiyani veya mesihçi kültür olarak adlandırabileceğimiz tarihsel inanç tortuları aşağıda da söz konusu edileceği üzere bazı modern unsurlarla da birleşerek sorun oluşturmaya devam etmektedir.

Akide Sorunları: Mesihlik İnancı ve Tarihsel Gelişimi

Maalesef İslâm dünyasında, kutsamacılık hareketinin de etkisiyle İslâm'ın en temel konu ve kavramları ciddi bir kirlenmeyle karşı karşıya kalmıştır. Allah, Peygamber, vahy, İslâm, şeriat, tebliğcilik, şahitlik, kulluk misyonu, cemaat, ilahi yargı, vb. bunlardan bazılarıdır. Bu temel konular mesihçi inancın bombardımanı altında kalmışlardır.

Genel olarak akidevi sorunların alt yapısını, olumlu yönlerine rağmen cemaat yapıları oluşturmaktadır. Bir cemaat biçimi olan i'tizali (ayrılıkçı) gruplar bu işin aktörleridirler. Ayrılıkçı grup genel olarak, din topluluğunun ana gövdesinden, uzaklaşmış, uç noktada akidelere sahip, dolayısıyla da sapmış olarak görülen dini cemaatlerdir. Bunlar kimlik olarak bir noktaya kadar kendilerini o dinin mensubu olarak nitelendirirler. Ancak belli bir noktadan sonra kendilerini açık veya üstü kapalı ayrı bir din olarak takdim etmekten çekinmezler. Yahudilikte Eseniler, Hıristiyanlıkta Fransiskanlar, ayrılıkçı cemaatler olarak görülmüşlerdir. İslâm dünyasında kişiler ve gruplar kendini Müslüman olarak gördüğü sürece kimse onları İslâm dışı görme hak ve yetkisine sahip olmamıştır. Ancak kendisini İslâm'ın dışında bir adla niteliyorsa artık ayrılıkçı her grupta olduğu gibi artık o cemaat, ayrı bir din sayılmıştır.

Toplumlarda ayrılıkçı ferdi düşüncelere her zaman rastlana gelmiştir. Bunlar toplum genelini olumsuz etkilemediği ve bir fesat doğurmadığı sürece de bir sorun teşkil etmemiş, bastırılması gereken bir hareket olarak da görülmemiştir. Tarih boyunca İslâm toplumlarında da ayrılıkçı fert ve cemaatlere rastlana gelmiştir. İslâm tarihinde farklı düşünceye sahip olduğu gerekçesiyle öldürülmüş pek az insan vardır. Bunların en meşhurları: Hüseyin Mansur Hallac, Nesimi, Şehabettin Suhreverdi, Şeyh Bedrettin Simavi, Gençoğlan, Ali Muhammed Babi, vb. dir. Yalnız bunlar da genel ola-

İslâmî akidenin arındırılması çok önemlidir. Akidenin bozukluğu, ilgili bulunduğu inanç, düşünce ve davranışı İslâm dışı hale getirir. Bu yanlışın en önemlilerinden birisi Kur'ân'da yer almayan ve onun bağlamında da bir anlam taşımayan anahtar görevi yapan kavramlarla oluşturulan anlayışlardır. Hatta Kur'ân'da geçen ama onun işaretlediği istikamette olmayan bir tasarımda İslâm dışı olabilir. Çünkü bir sistem sadece ilgili bazı öğelerden oluşan anlamlı bir bütünlük değil, aynı zamanda işaret edilen doğrultuda anlamlı bir bütünlüktür.

rak sapık görülen düşüncelerinden dolayı değil, örgüt kurmak veya gizli örgütlere üye olmak, devlete başkaldırmak gibi siyasal (güncel ifadeyle terör) suçlarından yargılanarak idam edilmişlerdir. Esasen İslâm tarihinde ilk dönemlerinden itibaren ciddi üzüldüğümüz kavga ve kan dökmelelerin yegâne sebebi, farklı bir düşünce üretimi değil, kabaca siyasal muhalefettir. Onun için de bu sorun bizim konunun dışında ayrıca değerlendirilmesi gerekir.

Bu verdiğimiz örneklerden mesela Hallac, Hind kökenli bir örgüte üye olmaktan, Suhreverdi toplumsal kargaşa çıkarmaktan, Şeyh Bedrettin Osmanlı devletine karşı askeri kalkışmadan; Babi, devlete isyan etmekten, yargılanıp idam edilmişlerdir. Dokuzuncu yüzyıl ortalarında Bağdat Merkez hastanesinde Baştabib olan Ebu Bekir Razi çağın düşünce akımlarından 'zamanı ilahlaştırma

Nakip el-Attas'ın anlamlı bir tespitine göre İslâm, madde-ruh düalizminde mutlaka ikisinden birinde yer alan dini, felsefi, sosyal bütün sistemlerden farklı olarak bu ikilemin uçlarından birisinde değil, bileşkesinde yer alır. Bu haliyle İslâm, de-seküler ve desakramental (yani sırf dünyevi ve salt ruhani olmayan) bir dindir. Ne var ki İslâm tarih boyunca ikinci kanatta bir İslâm anlayışı gerçekleş(tiril)e gelmiştir. Bu durum günümüzde de modernitenin rasyonel hegemonyasına rağmen varlığını sürdürmektedir. Mesihyanik veya mesihçi kültür olarak adlandırabileceğimiz tarihsel inanç tortuları bazı modern unsurlarla da birleşerek sorun oluşturmaya devam etmektedir.

felsefesi' demek olan Dehriliği kabul ediyor ve şöyle diyordu: "Kendi başına varolan, yaratılmayan ve her şeyi kapsayan yegâne varlık zamandır. Varlığın düzenleyicisi olarak devreye giren Tanrı'yı yaratan da zamandır". Razi'nin, bu düşünceleriyle İslâm'a ters düştüğünde şüphe yoktur, ama bundan dolayı yargılanmamış, bu görüşleriyle cezalandırılması gereken bir kişi olarak görülmemiştir.

İslâm dünyasında ayrılıkçı cemaat ve bunlara bağlı akidevi sorunların, bir alt yapısı vardır. İslâm tarihinde mesihî görüşlerin alt yapısını oluşturanların başında Şehabettin Suhreverdi gelmektedir. 12. Yüzyılda yaşayan Sühreverdi, ortaya koyduğu İshrak Felsefe ile Kur'ân dışı, ilahi saydığı bir kaynak türetmiştir. Ona göre insan iç aydınlanma ve sezi yolunda ilerleyerek Allah'tan doğrudan vahiyini alır. Bu vahiy Kur'âni vahiyden daha sağlamdır, çünkü burada bir doğrudanlık vardır. Kur'âni vahiyde, bizimle Allah arasında Cebrail, peygamber ve kitap gibi araçlar vardır. Bu görüş Muhyiddin İbnü'l-Arabi'nin vücudiyeye felsefesinde ve 17. yüzyılda yaşamış olan İmam Rabbani tarafından mücedditliğinin alt yapısı olarak savunulmuştur. İbnül Arabî, mesajın peygamberden gelebileceğini de savunmuş, mesela *Fusûsü'l-Hikem* adlı kitabını, rüyasında Hz. Peygamber'in eksik kalan risalet binasını tamamlamak üzere verdiğini iddia etmektedir.

Bu konuda Arabî ayrıca velilik ve nebilik paradigmasına büyük yer vermiştir. Bu görüşe göre velilik, peygamberlikten üstündür, çünkü peygamberlik kişinin katkısı olmayan, verilmiş bir görevdir. Hâlbuki buna karşılık velilik kişinin kendi çabasıyla geldiği bir yerdir. Hz. Peygamber'in bir üstünlüğü varsa bu üstünlük, nebilikinden değil aynı zamanda veli olmasındandır. Dolayısıyla Hz. Muhammed, İbnü'l-Arabi gibi veliler düzeyinde bir beşerdir. Tabi Kur'ân'da böylesi bir veli söz konusu değildir. Ancak böylesi sapkın bir yolu izleyenler Kur'ân'ın bütünlüğü içinde bir veli kavra-

mı aramadıkları için kendilerince herhangi bir sorunları da bulunmamaktadır.

Şüphesiz bu çizginin en önemli paradigmalardan birisi Mehdilik-Mesihlik hikâyesidir. Buna göre dünyanın sonunda bir kurtarıcı gelecek, tüm insanlığı hidayete erdirecektir. Bu kurtarıcının adı bazılarına göre, Hıristiyanların bir kesiminin semaya çıkardığı ve bir gün ineceğine inandıkları Hz. İsa, bir kısmına göre kim olduğu nerede ve nasıl geleceği bilinmeyen Mehdidir. Çoğu kere bu kişi iddiaların sahibi cemaat liderleridir. Bazen de bu inancın kesmediği yerlerde, Kadiyanilik örneğinde olduğu gibi bu kişi hem mehdi hem Nebi (veya Resûl) ve hatta aynı zamanda veli ve halifedir. Bu söylenenleri aşağıda tarihsel örnekler üzerinde göstermeye çalışalım.

Sihlik

15. yüzyıldın itibaren ilk dönemlerin mezhep ve fırka tartışmalarından farklı olarak ümetin ana gövdesinden uzak, görüş ve anlayışlar ortaya çıkmaya başlamıştır ki bunların başında Hindistan'da Nanak'ın kurduğu ve Sihlik olarak adlandırılan dini çıkış gelmektedir. Nanak, İslâm ve Budizm'i birleştirerek yeni bir din elde etmeyi amaçlamıştı. Bunu sağlayabilmek için "Adi Granth (Biricik Kitap)" adlı bir metin ortaya koydu. Kutsal sayılan bu metnin okunmasına dayanan bir ibadet tesis etti. Nanak, daha sonra "Dinler arası diyalog" olarak nitelenen din birleştirmelerinin de başlatıcısı oldu. Tabi bu arada Sihlik akide konusunda da ciddi sapkınlıklar getirdi ki bunların en belirginini İslâm'ın ahiret inancını kaldırıp yerine reenkasasyonu (ruh göçünü) koymuş olmasıdır. Akım, Hindistan'da kendisine inanan taraftarlar buldu. Ancak beklediği ilgiyi bulamadığı Müslümanlara karşı düşmanca bir tavır sergiledi, pek çok Müslüman kanı akıttı. Gittikçe militanlaşan Sihlik, genelde şiddete dayalı bir hareket haline geldi.

Babilik

Bu arada İmam Rabbani gibi farklı fikri hareketler olsa da üç yüz yıl İslâm dünyası ciddi ayrılıkçı grup olayları yaşamadı. Bu tür faaliyetler 19. yüzyılda başladı. Yüzyılın ilk yarısında Babilik ortaya çıktı. Babilik, Şirazlı Ali Muhammed Babi (1819-1850) tarafından kurulmuş dini bir harekettir. Hareketin alt yapısını Abbasiler döneminde İslâm dünyasını kasıp kavuran Batınlık oluşturur. Bu çerçevede özellikle 19 rakamının ayrı bir yeri vardır. Babi İslâm'ın hemen pek çok şeyini bu rakam üzerine yeniden kurma girişiminde bulunmuştur. Mesela oruç 19 gündür ve Babilik'in, daha sonraki mesihî hareketlerde de devam eden en önemli özelliği "babi inancı" olarak nitelenebileceğimiz akidedir. Babi'ye göre insan, kişisel çabalarıyla bir bab'ın (kapının) önüne gelir. Bu kapı doğrudan Allah'a açılan kapıdır. Buraya kadar gelmiş kişi Allah ile doğrudan bir iletişim bağı kurarak vahyini buradan alır. İddiasına göre kendisi bu noktaya gelmiş, Bab aynasında Allah'ı görerek ondan Beyan adlı kutsal kitabı almıştır. (Bilindiği üzere Beyan Kur'an'ın sıfatlarından birisidir). Bu harekete göre Babi peygamberdir, bütün peygamberleri ve tüm dinleri temsil eder. Babilikte de ahiret inancı yok, reenkarnasyon vardır.

Bahailik

1850 yılında Bab'ın öldürülmesi üzerine Batı dünyasının ve özellikle İngiltere'nin destekleriyle bir başka dini hareket iskeleye demir attı. Babi taraftarı olan ve yine bir Hindistanlı olan Mirza Hüseyin Ali, biraz Babilik'i de toplayıp düzenleyerek Bahailik adlı yeni bir dini hareket ortaya koydu. Dinin adı, kurucunun lakabı olan Bahaullah'tan gelmektedir. Kelime Allah'ın nuru, değerli insanı anlamındadır. Müslüman çıkışlı olan Bahaullah, bin yıllığına gelen İslâm'ın devrini tamamladığını, Kur'an'ın altı bin küsur ayetinden yalnız bin tanesinin geçerli olduğunu ileri sördü. Açıkça peygamber olduğunu ve kendisine vahyin geldiğini iddia eden Bahaullah bu yolla "Kitabül-Akdes (En kutsal Kitap veya kutsallar kitabı)" adlı bir kutsal metin verildiğini iddia etti. Kur'an'ın kötü bir tak-

lidi olan bu metin, batını hurafelerle süslenmiş bir hayli basit bir kitaptır. Yine Bahaullah'ın iddiasına göre, Allah tarafından tüm dinleri birleştirmek için gönderilmiştir. Musa, İsa, Muhammed, Zerdüşt, Buda tüm peygamberleri temsil etmektedir.

Kendisini küresel bir din sayan Bahailik, ilk defa çok geniş çaplı bir örgütlenmeye gitti. 1963 yılı itibarıyla ortalama 5 milyon müntesibi vardı. 253 ülkede büyük bir örgüt yapısına sahipti. Güya her dinden insanın girip okuma salonu olarak kullanılabileceği mabet sistemi kurdu. Hareket bunların yanında en yukarıdaki "Kanat İmamı"nın altında her ülkenin, her biriminin imamları ve bunlardan oluşmuş hiyerarşik bir mahfel (masonik bir kavram) oluşturdu. Bahailik, Babilik'ten Gülençiliğe tüm benzeri hareketlerde olduğu gibi Yahudiliğe karşı özel bir sevgisi olduğundan, hareketin merkezi de İsrail'in Hayfa kentidir. Bahaullah'ın mezarı da burada bulunmaktadır.

Kadiyanilik

19. yüzyılın ikinci yarısında, diğer grupların küresel siyasette etkinliklerinin yeterli görülmemesi nedeniyle devreye Kadiyanilik adlı yeni bir mesiyani hareket sokuldu. Bu ayrılıkçı cemaatin kurucusu, yine bu işler için velut bir toprak olan Hindistan'da ortaya çıkan Mirza Gulam Ahmet (1839-1908)'tir. Hareketin asıl adı kurucusuna nispetle Ahmediyye'dir. Ancak daha sonraları en çok yayıldığı yer olan ve Ahmediyye'yi en iyi temsil eden Kadiyan bölgesine nispetle Kadiyanilik olarak nitelene gelmiştir. Günümüzde etkinliğinin azaldığı söylenebilirse de öncelikle bir ABD lobisi olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Kadiyanilik, Babi ilkelerin üzerinde yükselir. Eğitimli bir kişi olan Gulam önce (1888) makul bir İslâm cemaati kurmakla işe başlar. Sonra "Berahini Ahmediyye (Ahmedin Ayetleri, delilleri)" adlı bir eser yazarak yolunu İslâm'dan ayırmaya başlar. Gulam Ahmet'e göre dinde keramet önemli bir unsurdur, çünkü vahye giden yolun başlangıcıdır. Diğer bir önemli unsur Mesihliktir. Ona göre kurtarıcılık anlamına gelen Mesihlik sırf Hz. İsa'nın geleceğine ilişkin bir konu değildir. Hz. İsa çarmıh suikastından kaçarak Keşmir'e gelmiş ve

burada 120 yaşlarında iken (göge çıkmamış) burada ölmüştür. Onun için de gelecek olan mesih İsa değil, Hz. Muhammed'in ümmetinden birisidir. Bu da kendisi yani Gulam Ahmet'tir. Mesihin temel vasfı peygamberlik olduğu için Gulam Ahmet de aynı zamanda hem Nebi ve hem de resüldür. Bunlarla yetinmeyen (!) ve veli olan Gulam Amet (geçen geçti) aynı zamanda Birinci Halife'dir.

Gulam Ahmet daha sonra benzeri diğer hareketlerde olduğu gibi dinler arasında bir diyalog kurup bunları birleştirme çalışmalarında bulunmuştur. Bunun için çeşitli akrobatik hareketlere girişmiş mesela Hinduistlerin Tanrısı Krişna'nın ruhunu taşıdığını iddia etmiş ve buradan ilgi toplamıştır. (Müslümanlar da günümüzde mezarını ziyaret ederek yardım dilemektedirler). Gulam'ın peygamberlik gibi iddiaları pek çok tartışmaya neden olmuş, bu arada önceki düşünceleriyle çelişen, İngiltere'yi savunan yazıları barıda taşıran son damla olmuş, Lahor grubu Kadiyanilik'ten koparak yeni bir cemaat oluşturmuştur. Kadiyaniliğin asıl kutsal kitabı "Beyan" dır. Bilindiği üzere aynı kökten gelen Mübin Kur'an'ın özelliklerinden birisidir. Gulam, İslâm'daki ibadetlerin büyük bir kısmı kaldırılmıştır. Ona göre özellikle cihat diye bir emir yoktur. İslâm güçle siyasetle ilgisi olmayan, *ılımlı* bir dindir.

Kadiyanilik de dünya çapında bir örgütlenmeye sahiptir. En belirgin özelliklerinden birisi, bütün insanları her yola başvurup para tahsil edilecek birer yaratık olarak görmeleridir. Genellikle bu parayı küresel lobi faaliyetlerinde harcamaktadırlar. Ama bu işe kısaca Müslüman toplulukları soyma eylemi olarak da bakılabilir. İstihbarata çok önem vermektedirler. Bu durum da örgütlenme ve emrinde çalıştıkları ABD istihbaratçılığına kaynak oluşturma ile açıklanabilir. Buldukları ülkelerde devlet kademelerine sızma en bariz özelliklerinden birisidir. Pakistan kurulduktan sonra başta Millî Eğitim ve silahlı kuvvetler olmak üzere pek çok kurumu ele geçirmişlerdir. Ayrıca terör timleri oluşturmuşlar ve pek çok faili meçhul cinayette bulunmuşlardır. Öyle ke Ziyaülhak gibi devlet görevlilerinin suikastlarında Kadiyaniliğin eli olduğu bilinmektedir. Pakistan devleti farkına varıp temizleme işine giriştiği zaman çok geç kalmış olduğunu görmüştür. Ülkedeki etkinlikleri her haliyle bitirilebilmiş değildir.

Buraya kadar sözü edilen ayrılıkçı mesiyani cemaatlerin deşifre olmak gibi farklı nedenlere bağlı olarak küresel siyasette etkinliklerinin azaldığını gören Batı (ve özellikle bu dünyayı temsil eden ABD), 20. yüzyılın ikinci yarısında yeni bir ayrılıkçı cemaat üretti ve uygulamaya koydu, bu Gülcencilik hareketidir. Gülcenciliğin kurucusu olan Fetullah Gülen 1938 Erzurum doğumludur. Anne Rafia Rabin, Yahudi asıllı bir İranlı, baba Bitlislidir. 1950'li yıllarda NATO çevresinde keşfedilmiş, daha sonra ABD istihbarat örgütü yetiştirmiştir. Bu süreçte 1964 de ABD Ankara Büyükelçisi olan Graham Fuller'in önemli bir rolü olmuş, hatta daha sonra Gülen'in ABD ye yerleştirilmesinde referans olmuştur. Nurculuk ve bu çerçevede yaptığı vaizlik, din çerçevesinde yapacağı işlerin önemli bir perdesini tekil etmiştir. Anlaşıldığı

kadarıyla 1966 da MİT müsteşarı Fuat Doğu aracılığıyla Türkiye'de bir paralel yapı oluşturması teşvik edilmiş ve Kadiyanilik'te olduğu gibi toplumsal yapıdan çok tüm devlet kurumlarında ciddi bir yapılanma meydana getirmiştir.

Yukarıdaki hareketlerle ilgili anlatılanları iyi izleyen birisi Gülcencilik için söyleyeceklerimizin onların bir tekrarı olduğunu görecektir. Gülen diğer hareketlerde olduğu gibi hiçbir zaman İslâm ümmeti ile barışık olmadı, onun maddi imkânlarını bir biçimde elinden alıp yalnızca kendi teşkilatlanma ve lobi faaliyetlerinde harcadı. Bunları Ümmetin hiçbir işinde kullanmadı. Batınlık ve önceki hareketlerde olduğu gibi 7 kademeli, gizemli, en üstte kendisinin bir kâinat imamı olarak yer aldığı müthiş bir örgütlenme gerçekleştirdi. Her şeyin her kademeden bir imamı vardı ve bunlar yukarıda kâinat imamı Gülen'de toplanıyordu.

Sonuca ulaşabilmek için her şey mubahtı. Onun için de formasyonunu tamamlayacağı düşüncesiyle tarihin sırlı karanlık örgütlerinden olan Masonluğa kaydolmada bir sakınca görmedi. Mesiyani çerçevede katı bir sırcılık yapmasına rağmen herkesi deşifre etmek için, röntgencilik düzeyinde bir istihbaratçılık, hareketin alameti farikası oldu. Anlaşıldığı kadarıyla Amerikan istihbarat teşkilatlarının haber kaynaklarından birisini

oluşturdu. 2010 yılından beri yaptığı hareketlere ve “Batı, Türkiye’ye fiilen müdahale etmelidir” türünden konuşmalarına bakılırsa hedefinin, ABD eksenindeki Batının planına uygun olarak İslâm dünyasının kontrol altına alınması, bunun için de tarihi misyonuna dönebilecek bir Türkiye’nin el atında tutulmasından öteye çökertilmesi olduğu anlaşılıyor. Gülençilik merkezli, 2010 MİT krizi, 17 ve 25 Aralık girişimleri ve nihayet 15 Temmuz Darbe teşebbüsü ve Batının bu olaylar karşısındaki akıl almaz tutumu da bu kanaati doğrulamaktadır.

Gülen de Mehdiliğini ilan etti, Sait Nursi’nin mehdi tasviriyle işaret ettiği kişinin kendisi olduğunu söyledi. Yine daha öncekiler gibi dinler arasında diyalog kurup bir çatı altında birleştirmek için girişimlerde bulundu. İslâm önceleniyor gözükmesine rağmen tavırlarında bu açık değildir. Eksantrik bir İslâm anlayışını temsil ettiği, bunun için de mümkün olduğunca Kur’an’ı dışta tuttuğu görülüyor. Her mesiyani hareket gibi barışık olmadığı şey Kur’an’i çizgide bir anlayıştır. Bunu “Kur’an İslâm’ının bir sapıkık olduğu” şeklindeki beyanlarından da anlıyoruz. Gülen’in daha çok Babi çizgide işi, rüya ve ilhamlarla idare ettiği anlaşılıyor. Burada en çok kullandığı da Peygamber oluyor, günübürlük çıkar oyunlarını onun üstünden sürdürüyor.

Görüldüğü üzere Gülençilik mesiyani ayrılıkçı cemaatlerin özelliklerinin çoğunu taşımaktadır. Bunlara modern kültür bağlamında bazı yenilikler de eklenmiştir. Bunlar daha çok güç toplama merkezli işlerdir. Gülençiliğin öncekilerden en önemli farkı Peygamber üstü bir yol olarak, Allah’ın kapısına dayandığı ve oradan yeni bir Kitap aldığı iddiasının olmamasıdır. Bildiğimiz kadarıyla kırık dökük kitaplarının hiçbirisi bir kutsal kitap olarak ilan edilmemiştir. Ancak diğerlerinden daha çok terörist bir eylem yolu tutmuştur. Türkiye’de 2013 yılına kadar görmezlikten gelip idare eden devlet, söz konusu girişimlerden sonra şimdilerde yoğun bir mücadele vermektedir. Ama öyle gözüküyor ki hareket, etkisi azalmakla birlikte yıllar sürecektir. Bir ayrılıkçı cemaat olarak varlığını devam ettirecektir. Burada bizim için önemli olan, kalıcılaşan akide kirliliğidir. Söz konusu kirliliği, anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere sırf Gülençilik getirmemiştir. Ama Kur’an dışı mesiyani tarihsel tortuyu güncelleyip pekiştirmiştir. Bizce asıl üzerinde durulması gerekli sorun da budur, sırf paralel devlet değil, paralel dindir.

Mesiyani Hareketlerin Temel Özellikleri 1- Genelde Kur’an Dışdırlar

Söz konusu ayrılıkçı cemaatlere göre Kur’an herhangi bir kutsal metindir ve kendileri de böyle vahyi bir bilgi ortaya koyabilmektedirler. Bundan dolayı rahatlıkla atlayabilecekleri bir metindir. Farklı nedenlerden dolayı istenen bir kaynak değildir. Anlamının hatalı olduğu görünüp duran, kimin ürettiği bilinmeyen güzelim rivayetler (!) dururken sıkıntı kaynağıdır. Ne var ki Kur’an’ı bütünüyle atlayamamakta, ister istemez atıflarda bulunmaktadır. Ancak aldıkları ayetler, lafzının Kur’an’ın bütünlüğü içinde ifade ettiği anlamlarının çok ötesinde kullanılmaktadır. Bazı konularda ayetler sıralanır, ama çoğu kere bu ayetlerin, üzerinde durulan konu ile hiçbir ilişkisi yoktur. Tabir caizse Kur’an’ın kendi konuşmaz, onun üzerinden kendileri konuşurlar. İddialarını ona zorla tasdik ettirirler. Kur’an’da ve sahih bir sünnette hiç yer almayan, edebiyat mazmunları gibi kavramlar üretirler: İsm-i Azam, asli nur, kâmil insan, mehdi, müceddit, keramet, çok kullanılan ve üzerlerine Kur’an dışı bir dünya görüşü inşa edilen kavramlardan bazılarıdır. Kur’an’da geçen veli, Mesih gibi bazı kavramları ise bağlamlarının çok ötesinde bir farklı anlamlarda kullanırlar. Kur’an’ın genelde tercih dışında kalmasının sebebi, ellerini kollarını bağlayan muhkem bir metin olmasıdır.

2- Allah, Peygamberlik ve Vahiy Konusunda Sapkın Kanaatlere Sahiptirler

Bu hareketlere göre *Allah*, insanı bilgilendiren, hakikatin kaynağı bir ilah olmaktan çok, kendisiyle fiilen bağlantı kurulacak ontolojik bir varlıktır. Onun için bu konuda insanın yapması gereken iş, İslâm’ın çatısını oluşturan, değişmeyen şeriat ilkelerinde kendini gösteren emir ve yasaklarıyla değil, ontolojik olarak kendisiyle birleşebilmektir. Buna göre Allah isteyen herkese *vahy* eder. Yani insan doğrudan bir bilgi köprüsü kurabilir. Özel olarak peygambere indirilmiş bir vahiy yolu-

nu izlemek şart değildir. Esasen onlara göre Allah ile ilişkimiz hükmi değil ontolojiktir. Esasen insan kendi içinde Allah'tan bir töz taşır. Onun için insanın yapması gerekli şey, transa geçerek eklemenebilmektir. Bu kanaat, bir seri olumsuz sonuç doğurmaktadır. İslâm'ın önemli ilkeleri olan ahlakilik ortadan kalkmakta; ahiret inancına, hesap, mükâfat ve cezaya, Kur'ân'ın ısrarla üzerinde durduğu Cennet ve Cehenneme yer kalmamaktadır.

Yine bu çizgiye göre *Peygamberlik*, insana re'sen verilmiş bir misyondur. Bu misyonu (Babilik'te olduğu gibi) insan, özel bir algılama yoluyla paylaşabilir. Yani peygamberlerden farklı olarak, re'sen verilmiş olmanın dışında çaba gösteren insanın edinebileceği bir özelliktir. Peygamberliği sıradan bir trans sistemi sayan bu keyfi yol, tarih boyunca İslâm dünyasında farklı sorunların kaynağı olmuştur. Çünkü Tanrı'ya açıldığı var sayılan bu kapı, çoğu kere sapkınlığa açılmış, Kur'ân dışı bir velilik anlayışı da böylesi süreçlerin önemli bir tamamlayıcısı olmuştur.

3- Batını Düşünce ve İnançlar

Bu ayrılıkçı cemaatlerin hemen tamamı batını görüşlerle yürümektedir. *Batınlık*, kutsal metinlerin lafzi anlamlarının arkasında gizli manalarının olduğu temel varsayımına dayanır. Öyle ki burada sadece açık kelimelerden değil, nokta ve harflerden bile keyfi büyüsel anlamlar çıkarılır. Esasen dinlerde batınlık mevcut açık bir din anlayışının dışında keyfi bir din üretebilmenin yolu olarak ortaya çıkmıştır. Hangi dinin içinden doğarsa doğsun bu yorum yeni uydurulmuş bir din anlayışıdır. İslâm tarihinde de pek çok batını inançlar doğmuştur. Kur'ân dışı mesihi inançlar batını yorumlardır. Bâtını yorumlar, yorumcunun keyfi kabullerinin dışında hiçbir ilke tanımayan açıklamalardır. Burada dini yorumlamanın kesin bir kuralı yoktur. Aslanan batına ulaşabilmektir. Yine bu anlayışı göre zahiri din anlayışı, batını bir yoruma ulaşamayan cahiller içindir.

Bu batını yol, basit bir inanç ve düşünce sapıklığı değildir. Buradan pek çok sorun doğmuştur. Mesela buna göre *Şeriat*, emir ve yasakları kaldırılıp indirilerek üzerinde rahatça oynanabilecek edilgin bir sistemdir. Tabi burada asıl sorun olan, bunun kişisel bir fikir değil, birileri tarafından din adına ortaya konmuş bir düşünce sayılmasıdır.

Söz konusu batını hareketlerde takiiye (kendini saklamak ve gerektiğinde her türlü yola baş-

vurmak meşru bir iştir. Onlara göre takiiye müminin sığınağıdır. Esasen kendilerinin dışındaki- lere karşı sırf takiiye değil, her türü yalan mubah- tır. Ahlak, teşkilat sahipleri için değil, sıradan halk içindir. Yine işleri **sır** üzerinden götürmek ve müt- hiş bir istihbaratçılık önemli bir batını yoldur. Bu yöntem yalnız dini cemaatlerin değil, gizli profan (dünyevi) örgütlerin de alt yapısını oluşturur ki Masonluk bunun en tipik örneğidir.

Batınıliğe dayanan hareketlerde imam Ruhani bir varlıktır ve bu özelliğine dayalı olarak bir seri ayrıcalığa sahiptir. Mesela *imamın yanılmazlığına* inanılır. Olağanüstü işler (keramet) sahibidir. Bu çerçevede onun manevi liderliği ölümünden sonra da devam eder. Mezarında yatarken de dünyada olup biten şeylerden haberdardır. Buradan bir yatırlar, otururlar kültü doğar. Yine imam hidayet edici, yegâne kurtarıcıdır. *Şefaathçılık* bu kurtarıcılığının en önemli görünüşlerinden birisidir. Ona inanıp bağlanmak, cennetlik olmak için garanti- li bir yoldur. Hatta bunun için bu ruhani imamlara ait cennetlikler listeleri bile düzenlene gelmiş- tir. Şüphesiz bunların hepsi bir sapıklık, Kur'ân'da hiçbir yeri bulunmayan akide bozukluklarıdır.

4- Mehdilik ve Mesihçilik

Söz konusu ettiğimiz hareketlerin en önemli il- kelerinden birisi *mesih* inancıdır. Yahudilikte Me- şiyah, Hıristiyanlıkta Mesihlik, Müslümanlar ara- sında mehdilik (ve hatta yeterince tatmin etme- miş olmalı ki Mesihlik) inancı sürdürüle gelmiştir. İran'da Huccekiye kavramı da mehdilik anlamında kullanılmaktadır. Gelecekte bir kurtarıcı beklenti- sine uygun olarak Budizm, Zerdüştlük gibi dinler- de de böyle bir inanç vardır. ABD de Evanjelistler (New ajelist=Yeni İncilci'ler) hararetle Mesih bek- lemekteler. Hatta Mesihin, dünyanın kaos orta- mı üzerine geleceği varsayıldığı için Evanjelist yö- neticiler süreci hızlandırıp bir an önce Mesih se- madan indirebilmek için dünya da huzursuzluğu artırmak için çalıştıkları bile söylenir.

Mehdi ise Arapça ismi mef'ul, ismi fail ve mas- tar kalıbında bir kelimedir. Anlamı da İsmi mef'ul kalıbında hidayete ermiş veya erdirilmiş kişi de- mektir. Bu haliyle tüm müminler birer mehdi yani hidayete ermiş kişilerdir. İsmi fail kalıbında meh- di hidayete erdiren demektir. Hidayete erdirici an- lamında kelime hâdi kalıbında kullanılır. Bu an- lamda peygamberler de dâhil kimse hâdi değildir. Hidayete erdiren (Hâdi) yalnızca Allah'tır. Güncel

söylemde kullanıldığı gelecek kurtarıcı anlamında Mehdi Kur'an'da geçmemektedir. Diyebiliriz ki bütün bunlar olgunun sübutsuzluğunu gösteren karinelerdir.

Bilindiği üzere bağlamı içinde davetçi anlamına gelen Mesih nitelemesi Kur'an'da İsa peygamber için kullanılmaktadır. Burada Hz. İsa'nın iki kimliği üzerinde durulmaktadır: Meryem Oğlu ve Mesih. Meryem oğlu onun fiziki-beşerî yönünü; mesih ise onun elçilik tarafını ifade eder. Mesih kelimesi İbranice Maşiah kelimesinden gelmiş olmalıdır. Ancak Batı dillerinde kutsanmış anlamındaki Christos kelimesiyle karşılanır. Anlamındaki ortak çizgi de doğru yola çağırıcı tebliğci olmasıdır.

Kur'an, başta Yahudilik ve Hıristiyanlık olmak üzere pek çok dinde bir son peygamberin (Hz. Muhammed'in) geleceğine ilişkin bir haberin dışında, kendilerine özgü bir kurtarıcı gönderileceğine dair hiçbir ilke bulunmamaktadır. Kutsal kitaplardaki bazı delillerden de anlaşıldığına göre bu davetçi Hz. Muhammed idi. Yani gelecek olan rehber (mesih veya mehdi) olan Hz. Muhammed gelmiş ve böylece bu dosya kapanmıştır. Ne var ki önce Yahudiler sonra Hıristiyanlar, çektikleri sıkıntılar içinde, gelecek peygamberi kendine özgü bir kurtarıcı olarak tasarlamışlar, onun için de Hz. Muhammed geldiği zaman ona inanmak istemişlerdir. Hâlbuki gelecek Mesih (veya Mehdi) gelmişti ve bu Hz. Muhammed idi. Onlar beklentilerine devam ettiler, bunun için çeşitli teoriler ürettiler. Ne yazık ki Müslümanlar onları örnek alarak mehdi beklentisini sürdürmüşler ve Kur'an'da açık bir delil bulamadıkları için de bin bir türlü rivayet kültürüyle Kur'an dışı bir akide oluşturma gelmişlerdir. Diğer ümmetlerde olduğu gibi günümüzde sıkıntılar arttıkça bu asılsız kült, tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de tüm heybetiyle Müslümanların gündemini meşgul etmektedir.

Aslında bu hikâye yeni bir şey değildir, tarih boyunca var olmuştur. Bunun en açık örneklerinden birisi Kadiyanilik'tir. Dünden bugüne bu yalancılar Mehdi'nin ineceği tarihler bile vere gelmişlerdir. Bu tarihler çoğu kere, iddiacıların yüzleşme imkânı olmayan zamanlara yapılan göndermelerdir. Çünkü iddiacılar o zamana çoktan ölmüş olacaktırlar.

5- Dinleri Birleştirme Girişimi ve İlimli İslâm

Dinleri birleştirme tutkusu, Mesihî çizgideki hareketlerin en çok göze çarpan işlerinden birisi-

dir. Gerçekten de bu konu Nanak'tan Gülen'e, hareketlerin hepsinin ortak konusudur. Dinler arası diyalog projenin ilk aşamasıdır. Tüm insanları bir inançta toplayabilecek olan yalnız Allah'tır. Kur'an'da "Biz isteseydik herkesi tek Allaha inananlar yapardık" buyurulmaktadır. Murad edilen, herkesin zorunlu olarak değil, kendi iradesiyle muvahhit (tek Allah'a inanan) olmalarıdır. Ancak Allah'ın tavsiyesi tevhide dinde birleşilmesidir ve Allah, iradi gerçekleşebilecek bu işin yol ve ilkelerini göstermiştir. Vakıa Allah, Peygambere öncelikle Yahudi ve Hıristiyanları kastederek "Gelin bir kelimedede (Allah lafzında) birleşelim" teklifini götürmesini emreder. Esasen en yüksek varlık olan Allah'ın dışında hiçbir ilkede birleşilemez. Bunun dışında her şey grupsal ve çıkarıcı kalır. Sözcüğü İslâm'ın bir Allah inancı ile Hıristiyanlığın üçlü ilah sistemi arasında iki ilah ortalamasında bir anlaşma yapılamaz. Dünyevi işler için kullanılan diyalog, tarafların böylesi karşılıklı adımlar atması, azı isteklerinden vaz geçmesi üzerine oturur.

Gerçekten de din birleştirici sahtekârlar, grupların nüfuzuna ve çıkarlarına bağlı kalmışlardır. Mesela bu çerçevede İslâm önce dışlanmış, sonra düşman görülmüştür. Sebebi İslâm'ın bu saçma kurguya itiraz edebilecek yegâne din olmasıdır. Fetullah Gülen, diyalog görüşmesinde Papa'ya herhangi bir İslâmî ilke sunmamış, "Katolik Kurtuluş Projesi"nin bir uygulayıcısı olma görevini üstlenmiştir.

Yine mesihî hareketlerin en önemli ilkelerinden birisi "ılımlı İslâm" projesidir. Bu en azından iki yüz yıllık bir Batı projesidir ve Batı desteğindeki bu ayrılıkçı cemaatler tarafından yürütülmektedir. İlimli İslâm, daha çok sufi karakterli, tabir caizse omurgasız bir İslâm anlayışıdır. Bu projenin sahiplerine göre İslâm'ın kendi doğasında bir şey söyleme hakkına sahip değildir. İslâm'ın ne yapması gerektiğini Mesihçi demagoglar bilir. Çünkü İslâm kendi haline bırakılırsa söyleyebileceği şey radikal bir görüş, terörist ir İslâm'dır. İslâm'ın hele siyasetle bir ilgisi olamaz. Onun için bu ayrılıkçı cemaatlere göre İslâm'da gerektiğinde fiili durum gerektiren bir cihat emri yoktur. Cihadı reddedenler, Batı çıkarları doğrultusunda terörü kendilerine meslek edinmişlerdir.

Mesela Kadiyanilik cihadı İslâmî emirler listesinden çıkarmıştır. İslâm'ı bir gönül işi olarak görmektedir. Ne var ki söz konusu hareketlerin hiçbirisi Müslümanlara gönüllerini vermemişler, başka cemaatleri sevdikleri kadar sevmemişlerdir. Aksine Sihlik ve Gülencilik öneklerinde de olduğu gibi örgütsel yapılarının içinde olmayan Müslümanlara karşı kin ve nefretle dolu olmuşlardır.

İlimli İslâm iddialarına da aykırı olarak modern dünyada geçerli olanın vurucu güç, (kendileri teröre batmalarına rağmen) terör söyleminin zavalıların bir kuruntusu olduğunu söylemektedirler.

Ayrılkçı cemaatlerin tarihsel kökenli bu özelliklerine modern zamanlarda şu özellikleri de eklenebilir:

- Küresel olma tutkusu ve lobcilik. Buraya yatırılan paraları muhtemelen müellefe-i kulüp hissesi olarak düşünmüş olmalıdırlar.

- Yahudilik sevgisi, Babilikten Güleliliğe hemen hepsinde gördüğümüz bir özelliktir. Bu sempati, düşünsel olarak Batını kökenlerden Kabbalizm, örgütsel yapı olarak da küresel Yahudilik örneği ve hâlâ küresel siyasetin önemli aktörü olması nedeniyle olabilir

- Nüfuz sağlayıcılık, çıkarıcılık ve paracılık, geçmişte olmadığı kadarıyla ön plandadır. İçinde buldukları toplumu tabir caizse para sağlayacak bir inek gibi görmektedirler. Paranın ekstra önemi küresel lobi faaliyetleri sebebiyle olabilir. Cihada karşı olmalarına rağmen güçlü olma tutkusuyla dopdoludurlar.

- Sanal iletişim faaliyetlerine önem vermeleri. Sır ve batını işlere dayanan cemaatlerde genelde istihbarat ayrı bir önem taşır. Bu onların alame-tifarikası gibidir. Ancak günümüzde elektronik istihbaratçılıkları çok ileri düzeylere ulaşmıştır. Bu durum kendilerini güçlü kılmanın yanında iş birliği yaptıkları güçlerin talebi olabilir.

Sonuç

Sonuç olarak denebilir ki İslâm dünyasında ayrılkçı gruplar sırf geçmişte türemiş değil, her zaman vardır. Esasen cemaat genel olarak, özel türden de olsa farklı bir akide üzerine oturan insan birliktelikleridir. Tabii ki bunun olumlu olan veya olmayanları vardır. Şiddete dayalı örgülü hale geldikleri her dönemde sorun olmuşlardır. Günümüzde bu cemaatler modern özellikler de edinmişlerdir. Tarihsel özelliklerinden farklı olarak dış örgütlerle daha çok bağlantılı, özel olarak dinsel bir etkinlikten çok, güç biriktirmeye dayalı, buna bağlı olarak da her türlü güç ile iş birliği yapmaya hazır, çıkarıcılık noktasında hiçbir sınır tanımayan oluşumlardır.

Bütün bu gelişmelerin en önemli özelliklerinden birisi batıl ve hurafeler üzerine oturmuş olmalarıdır. Esasen Kur'an dışılık ve sorgusuzluğun getireceği yer de bundan başkası olamaz. *Batıl*, önceki milli dinlerden kalma yanlışlardır. Mesele yatırlar kültü kabile kültürünün bir devamıdır.

Başta İslâm olmak üzere Semavi dinler ona karşı yoğun bir mücadele vermişler, ama Weber'in dediği gibi bu mücadelede galiba yeterince başarılı olamamışlardır. *Hurafe* ise önceki dinlerde de yeri olmayan şeylerdir.

İslâm ümmeti, içinden çıka(rı)la'n piyonlar aracılığıyla gerçekleştirilen saldırılara uğramaktadır. Bu konuda Gülelilik son değil, sonuncusudur. Şu anda turfanda yenilerinin yetiştirilmekte olup zamanı gelince ortaya sürüleceğinde şüphe yoktur. Ortalık sürekli kirletilmektedir. Kirliliğe oynayanlar, Kur'ani çizgideki çabaları akamete uğratabilmek için, bu konuda ön plana çıkan kişileri karalamakta, "sünnet düşmanları", "yeni Fetöler, onun yerine hazırlanan yeni piyonlar" gibi yaftalamalarla alanı daha çok bulandırmaya çalışmaktadırlar. Hiç merak etmesinler küresel güçler, kullanabilecekleri ayrılkçı grupları bu iddiaların mensubu olduğu mesiyani cemaatlerden türetmektedirler. Onlar kendi doğasında bir İslâm istememektedirler. Zaten türetilen cemaatlerin görevleri de Kur'ani çizgide bir İslâm anlayışıyla mücadele etmektir. Onun için bugün Müslümanlara düşen görev, bir hayli kirletilmiş bu ortamda Kur'ani çizgide bir akide arınmasını gerçekleştirebilmeleridir. Kanaatimizce Müslümanların öncelikli gündem maddelerinden birisi budur.

İslâmî akidenin arındırılması çok önemlidir. Akidenin bozukluğu, ilgili bulunduğu inanç, düşünce ve davranışı İslâm dışı hale getirir. Bu yanlışın en önemlilerinden birisi Kur'an'da yer almayan ve onun bağlamında da bir anlam taşımayan anahtar görevi yapan kavramlarla oluşturulan anlayışlardır. Hatta Kur'an'da geçen ama onun işaretlediği istikamette olmayan bir tasarım da İslâm dışı olabilir. Çünkü bir sistem sadece ilgili bazı öğelerden oluşan anlamlı bir bütünlük değil, aynı zamanda işaret edilen doğrultuda anlamlı bir bütünlüktür. Mesela din günün sahibinin Allah olduğu ve çok hassas bir yargılamanın gerçekleştiği bir ortamda kayırmacılık anlamına gelen bir şefaatchilik düşünmek mümkün değildir. Kaldı ki Kur'an bunu kesinlikle reddeder. Böyle bir inanç, müminin hayatında bir boşluk doğurur, ahlaki bir kayıtsızlığa sürükler.

Arındırılmış bir akideye ulaşılmadığı sürece bu kirlilik içinde pek çok cemaatin yolu mesihi bir sonuca çıkacaktır. Bu akide kirliliği içinde kendilerine pek çok müntesip de bulabileceklerdir. Onun için bu akide bulanıklığında Müslümanlar Kur'an'ın ışığında başkalarını suçlamadan kendilerini ciddi bir arınmaya tabi tutmalıdırlar.

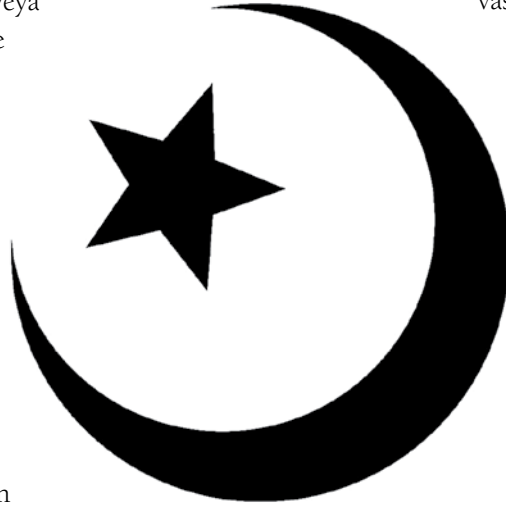
İnsan, İslâm ve Samimiyet

Dünyayı “esenlik yurdu” kılma kararlılığında olan insan, bildirilmiş ve yaşatılarak somut örneğine kavuşturulmuş olan hakikat bilgisini alır; hakikat bilgisine dayanan dosdoğru yola ve yöneme teslim olur. Bu “teslimiyet” ise menzili ebedi cennet olan bir esenlik yolculuğu olduğu için aynı zamanda “huzur ve güvenlik” anlamına gelmektedir.

Celaleddin VATANDAŞ

Din ismini taşıyan tüm inanç sistemi ve hayat tarzlarının veya “din” ismini taşımasa bile mensuplarına bir inanç sistemi ve hayat tarzı sunan tüm kabul, alışkanlık ve ideolojilerin varlık amaçlarını oluşturan bazı vaatleri vardır. Genelleştirerek ifade etmek gerekirse, “huzurlu bir hayat/dünya” hemen hepsinin ortak amacını teşkil etmektedir. Ancak ne var ki bu vaadin gerçekleşme zamanı belirsiz bir gelecektedir. Bu sebeple, İslâm hariç, hepsi ütöpiktir; vaatleri zaman ve mekân açısından somut bir şekilde vücut bulmamıştır. İslâm ise kaynak, ilke ve yöntem açısından diğer tüm dinlerden ayrıldığı gibi, amacını teşkil eden vaat noktasında da hepsinden ayrılmaktadır. Her şeyden önce İslâm’ın vadettiği “huzurlu hayat/dünya”, geleceğe ait belirsiz bir tasavvur ve beklenti (ütopya) değil, yaşanmış tarihsel bir gerçekliktir. İslâm’ın “huzurlu hayatı/dünyası”, maddi ve manevi, bireysel ve toplumsal boyutlarıyla insanlık katında somut olarak vücut bulmuş ve bu sebeple ilgi duyan, merak eden herkesin yönelip inceleyebileceği tarihsel bir gerçeklik olarak anlam kazanmıştır.

Eğer bir karşılaştırma yapmak gerekirse, diğer tüm dinlerin ve ideolojilerin aksine, yaşanmış ve

tarihsel gerçekliğe dönüşmüş muhtevasıyla sadece İslâm’ın asr-ı saadetidir.

Özellikleriyle ve ebedi örnekliliğiyle insanlığın önünde somut bir gerçeklik olarak durmaktadır. İslâm, insanlığı, bir tasavvura ve hayalleri süsleyen bir beklentiye (ütopyaya) değil, gerçekleşmiş ve yaşanmış “huzurlu hayatı/dünyayı” her zamanda ve her mekânda “yeniden” inşa etmeye çağırarak; bunun bilgi, ilke ve yöntemini de açık seçik sunmaktadır.

İslâm’ın Vaadi

İnsanlık, İslâm ile çağırıldığı bilgi, ilke ve yöntem ile neye ulaşacağını tarihin aynasında somut olarak izleme ve muhtemel kırılma noktalarını görme imkânına sahip durumdadır. Bu ise hiç kuşku yok ki büyük bir imkândır; ama elbette ki değerini bilen ve bilmek isteyenler için.

İslâm’ı öteki dinlerden ayıran önemli farklardan bir diğeri ise, İslâm’ın vaadinin sadece dünya hayatıyla değil, aynı zamanda ebedi olan ahiret hayatıyla da ilgili olmasıdır. Fakat ne var ki bu, bazı durumlarda özellikle de genel halk kitlelerinin zihnindeki bir karmaşanın sebebi olabilmektedir. Birçok cahil “mensubu”, İslâm’ın “esenlik” amacı-

nın sadece ahiretle ilgili olduğunu zannetmesi, bu karmaşanın sonucudur. Bu yanlış kabulleriyle de pasivize olup, yaşadıkları dünyanın “cehennem” haline gelmesine doğrudan veya dolaylı katkı sağlamaktadırlar.

Hatta ne ilginçtir ki, Müslümanın dünyasının “cehennem” olduğunu ve olması gerektiğini İslâmî bir inanç ilkesi gibi dile getirenler dahi olmuştur. Hâlbuki İslâm ikisini de (bizzat kendi terminolojisiyle) “esenlik yurdu” yapma amacındadır (Yunus, 10/25).

Ancak öncelik dünya hayatındadır; bilgisiz ve bilinçsiz kitlelerin zannettiklerinin aksine İslâm ahireti değil, dünya hayatını tanzim etme amacına sahiptir. Ahiret için özel bir şey yapmaya gerek yoktur; ahiret, dünya hayatının uzantısıdır; iyisiyle, kötüsüyle. Böyle olduğu içindir ki İslâm, insanların akıllarının, düşüncelerinin, inançlarının, hayat tarzlarının içinde veya dışında yer alan ve “karanlık” ile sembolize ettiği her türlü engeli, yanlışlığı, kötülüğü, çirkinliği kaldırmanın yol ve yöntemini göstermiş; “aydınlık” ile sembolize ettiği hakikate, adalete, iyiliğe, güzelliğe, kolaylığa, güvenliğe... çağırmıştır: *Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık ayetler gönderen O’dur. Şüphesiz Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir* (Hadid, 57/9). Zira dünya “karanlığının” sonu ebedi ahiret “karanlığı”, dünya “aydınlığının” sonu ebedi ahiret “aydınlığıdır.”

İslâm, dünya hayatının “aydınlığını” veya sıklıkla ifade ettiği bir diğer nitelemesiyle “esenliğini” *can, mal, akıl, nesil* ve *hayat tarzının* emniyeti olarak formüle etmiştir. *Can, mal, akıl, nesil* ve *hayat tarzı* emniyetinin ismi olan “aydınlık” veya “esenlik” ise “bana güven gerisi önemli değil” tarzında insanı nesneleştiren, insanı edilgen konuma oturtan bir yaklaşımın ürünü veya sadece vaat aşamasında kalan bir şey değildir. İslâm, insanı özne konumuna taşıyarak, “esenlik yurdunu”

bizzat kendi elleriyle inşa etmesini istemektedir: *“Kim arınırsa ancak kendisi için arınmış olur...”* (Fâtır, 35/18),

“Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun...” (Maide, 5/8). İşte bu da İslâm ile ötekiler arasındaki en kayda değer farklardan bir başkasıdır. Diğerleri nesneleştirdikleri insana bir ütopya olarak dünya esenliği vadederlerken, İslâm insanın özne olmasını ve esenliği inşa etmesini istemektedir. Bu ise, en genel hatlarıyla iki aşamalı bir süreçle mümkündür. Birinci aşamada insanın/insanlığın sahip olduğu güç ve imkânlarını “dünya”yı “cehennem” kılma yönünde kullanmasından vazgeçmesi gerekmektedir. İkinci aşama da ise “esenliğin” inşası için çaba göstermesi gerekmektedir.

Yalnız bu süreçte muhakkak dikkat edilmesi gereken, çünkü kolaylıkla yanlış anlamaya ve bu yanlış anlamının ürünü olan yanlış uygulamalara yönelmeyi sağlayan önemli bir eşik vardır. İslâm’ın yöneldiği “dünya”, sadece yerküre değildir; yerküre, İslâm’ın yöneldiği dünyalardan sadece birisidir. İslâm’ın yöneldiği ve mensuplarının dikkatini çektiği “cehennem” olmaktan kurtarılacak veya “cehennem” olması önlenemez ve takiben “cennet” kılınacak sayısız “dünya” vardır. Örnek vermek gerekirse; kişinin şahsiyeti, kişinin iç dünyası, aile ortamı, ticari hayat, üyesi olunan topluluklar, toplum, diğer insanlarla olan irtibatlar... bunların hepsi ayrı birer “dünya”dır. Hiç kimse, hiçbir şekilde tüm bu “dünyaları” atlayıp, görmezlikten gelip, ihmal edip, fiziksel olarak daha büyük “dünya”ya (örneğin sıklıkla yapıldığı gibi yerküreye) yönelmemelidir; bu bir aldanma olur. Gerçekleştirilecek inşa, içeriden, kişinin kendi iç dünyasından başlar ve halka halka büyüyerek yerküreye doğru uzanır: ...*Gerçek şu ki, insanlar kendi iç dünyalarını değiştirmedikçe, Allah onların genel durumunu değiştirmez* (Ra’d, 13/11). Dolayısıyla

Diğer tüm dinlerin ve ideolojilerin aksine, yaşanmış ve tarihsel gerçekliğe dönüşmüş muhtevasıyla sadece İslâm’ın asr-ı saadeti vardır. Özellikleriyle ve ebedi örnekliliğiyle insanlığın önünde somut bir gerçeklik olarak durmaktadır. İslâm, insanlığı, bir tasavvura ve hayalle-ri süsleyen bir beklentiye (ütopyaya) değil, gerçekleşmiş ve yaşanmış “huzurlu hayatı/dünyayı” her zamanda ve her mekânda “yeniden” inşa etmeye çağırmakta; bunun bilgi, ilke ve yöntemini de açık seçik sunmaktadır.

İslâm'ın özne kıldığı İnsan'ın “dünyayı” “esenlik yurdu” kılma çabası (cihad), öncelikle ve hatta tamamen kendi içindeki, kendisinin doğrudan veya dolaylı mensubu olduğu kötülöklere, haksızlıklara, çirkinliklere karşı tutum ve duruşuyla ilgilidir. Sıralamayı tersine çevirmek, hakikati tersine çevirmekten başka bir şey olmaz. İnsan önünde uzanan sayısız “dünyalar” içerisinde sadece güç ve imkânlarını aşmayan(lar) ile sorumludur: *Allah hiç kimseye taşıyabileceğinden daha fazlasını yüklemeyiz...* (Bakara, 2/286)

“Esenlik Yurdunu” İnşa Etmenin Yolu

Dünyayı “esenlik yurdu” kılmanın iki aşamalı yöntemiyle ilgili düşülen/düşülebilecek olan yanlışlıklardan bir diğeri ise, sadece birinci aşamayı gerçekleştirmenin yeterli bulunması; birinci aşamanın, yani “cehennemi” inşadan uzak durmanın “esenlik yurdunu” inşa etmeye yeteceğinin zannedilmesidir. Elbette ki bir yerlerin “cehennem” olmasını sağlayan kötülöklere, zulümlere, haksızlıklardan, ahlaksızlıklardan uzak durmak önemlidir, değerlidir; ama bu *iyi, adil, hakkaniyetli, ahlaklı* olmak anlamlarına gelmemektedir.

İslâm'ın tarihsel gerçeklik kazanmış asr-ı saadeti elbette ki, kötülüğün, zulmün, haksızlığın, ahlaksızlığın olmadığı bir dünya idi, fakat sadece bu özelliğiyle “saadet asrı” olma vasfını kazanmadı; Onu saadet asrı yapan şey iyiliğin, adaletin, hakkaniyetin, ahlakın egemen olduğu bir dünya olmasıydı.

Özetle, “dünyayı” “esenlik yurdu” kılacak olan İnsan'dır; İslâm değil. Yani özne olmuş, hakkı temsil eden İnsan'dır. İslâm, dünyayı “esenlik yurdu” kılma inancı ve kararlılığı ile harekete geçen İnsan'ın yolunun, yönteminin ve hayat tarzının ismidir.

“Esenlik yurdunu” inşa etmenin yolu, yöntemi ve hayat tarzı İnsan'ın belirlediği ve inşa ettiği bir şey değil, İnsan'a bildirilmiş ve ebedi örneği üzerinden somut olarak gösterilmiş bir şeydir.

Dünyayı “esenlik yurdu” kılma kararlılığında olan İnsan, bildirilmiş ve yaşatılarak somut örneğine kavuşturulmuş olan hakikat bilgisini alır, hakikat bilgisine dayanan dosdoğru yola ve yöneme tabi olur ve amaca ulaşır. Zaten bu sebeple dünya esenliğinin bilgisi, ilkesi, yolu ve yöntemi olan din “teslimiyet” (İslâm), yolcusu ise “teslim olan” (Müslüman) ismini almıştır. Bu “teslimiyet”

ise menzili ebedi cennet olan bir esenlik yolculuğu olduğu için aynı zamanda “huzur ve güvenlik” anlamına gelmektedir.

Özne olma sorumluluğunu kabullenmiş, özne oluşuyla hakkı temsil etme bilincine sahip duruma erişmiş İnsan'ın, gidişyle, yoluyla ve yöntemiyle ilgili bilgiye ihtiyacı vardır. Bu bilgi olmadan özne olmak ve hakkı temsil etmek bir iddia olmaktan öteye geçmez. Bu bilgi insanının kendi çabasıyla erişebileceği bir şey değil, “yolu bilen” bildirirse bilinebilecek bir şeydir. O ilahi bilgidir; yani vahiydir. O, insanlığın bilgisizliğini, çaresizliğini yok etmek; varlık amacını, varoluş sorumluluğunu bilen ve gereklerinden haberdar olan İnsan'ı inşa etmek ve ona yol göstermek için lütfedilmiş bir bilgidir.

Dünyayı “esenlik yurdu” kılacak ilke, yol ve yöntemin ve gereklerinin neler olduğu hakikat bilgisinin insanlık katına indirilişinin daha ilk aşamasında açık-seçik ifade edilmiştir. Bildirilen bilgi, ilke, yol ve yöntemin amaca ulaştırabilmesi için, İnsan'ın öncelikle özne olması; sorumluluğunu üstlenip “esenlik yurdunu” inşa kararlılığı ile harekete geçmesi gerekmektedir. Bu da yine, ilahi hakikatin insanlığa bildirildiği ilk anda ve her şeyden önce bildirilmiştir: *(Ey içinde bulunduğunuz anın sıkıntı ve yükleriyle ne yapacağınızı bilmez hale gelmiş; haksızlıklar, kötülöklere, zulümler, batıllar, yanlışlar, ahlaksızlıklar karşısında kendisini çaresiz hissedip içine kapanmış İnsan; miskinlik, boş vermişlik, sorumsuzluk, umursamazlık, çaresizlik, endişe, korku...) örtülerini üzerinde atıp, kalk ve uyar* (Müddessir, 74/1, 2). Nesne olmaktan, edilgen olmaktan uzaklaş; hiç kimsenin ve hiçbir şeyin seni nesne yapmasına izin verme. Özne ol ve hakkı, adaleti, iyiliği, güzelliği, ahlakı temsil et. Hakkı, adaleti, iyiliği, güzelliği, ahlakı temsil et ki dünya(ları)n ve ahiretin “cennet” olsun. Edilgen

bir şekilde hayatın veya zihnin bir köşesine çekilmen, muhtaç olduğun ve aradığın esenliğe ulaşmayı hiçbir şekilde sağlamayacaktır. Özne olunca ilk yapacağın iş ise, adına özne olduğun hakikatın sahibi el-Hak hakkında zihinlerde ve inançlarda yer alan tüm yanlışlıkları düzeltmen, eksiklikleri tamamlamandır: *Rabbini (insanların tahayyül ettikleri tüm eksikliklerden, yanlışlıklardan tenzih edip) yücelt* (Müddessir, 74/3). O, varlığının sebebi ve sahibi olduğu gibi, muhtaç olduğun esenliğin de yegâne rehberidir. O'na rağmen hiçbir şey yoktur, hiçbir şey O'na rağmen bir kıymet ifade etmemektedir. Eğer O'na ait bilgilerinde yanlışlık veya eksiklik olursa amaca ulaşamazsın; dünya(ların)ı ve ahiretini “cehennem” olmaktan kurtaramazsın. İşe bilgi olarak doğru ve eksiksiz bir noktadan başla ve gerisini O'ndan bekle. O'nun gösterdiği ve esenliğe götürücü olan yolun öncelikli şartı ise her halinle ve her şeyinle “temiz” olmandan geçmektedir. Önce kendini temizleyip, arındır; (*kişiliğini, inancını, hayatını, düşünceni, hayal ve umutlarını her türlü pislikten (rics) temizle; tertemiz ol* (Müddessir, 74/4,5). Zira kişiliğinle, inancınla, hayatınla, hayal ve umutlarınla yanlışlar içerisinde yer alarak “İnsan” olamayacağın gibi “esenliği” de inşa edemezsin. Esenlik önce şahsında vücut bulmalı; hayatında boy göstermeli. Sonrada sözlerine, şahsiyetine, tutum ve davranışlarına, hal ve hareketlerine yansıyan hakikatle insanları bilgilendir, doğru olana, olması gerekene sevk et. Bunu yaparken sakın kendi adına beklentilere girme; yaptıkların sebebiyle insanlara tepeden bakma (Müddessir, 74/6). Elbette ki kötülüklerden, çirkinliklerden, ahlaksızlıklardan, yanlışlardan beslenen birileri her zaman olacak; senin öncelikle şahsında inşa ettiğin esenlikten rahatsız

olup seni engellemeye çalışacaklar her zaman var olacak. Onlara karşı diren; sakın onlara boyun eğme (Müddessir, 74/6).

İnsanlar için *can, mal, akıl, nesil ve hayat tarzının* emniyeti olarak formüle edilebilecek İslâm ve “esenliği” temsil eden İslâm'ın inşasının yöntemi en genel hatlarıyla bunlardan ibarettir. Müslüman olan ise, muhatap olduğu, parçası bulunduğu tüm “dünyaları” “esenlik” kılmayı kabul etmiş ve bu amaç uğruna özne olma sorumluluğunu üstlenmiş kişidir; teorik olarak bu böyle. Somut örneği ise tarihin sayfalarında kendisini model alacakları bekliyor. Ancak ne var ki bugünün dünyasında yaşanan gerçek teoriden çok farklı; sözleriyle “aydınlığın”, “esenliğin” temsilcileri olduğunu ifade edenler “karanlıklar” içerisinde yollarını kaybetmiş haldeler; her türlü “karanlığı” yurt edinmiş durumdadır. Böyle olunca insanlık içerisinde özne olup, insanlığı esenliğe yöneltme iddiaları en basit ifadesiyle komik kalıyor. Bu niçin böyle? Yanlışlık nerede? En kısa ifadesiyle yanlış, İslâm'ın anlaşılmasında ve uygulanmasındadır; bunda kuşku yok. Ancak, bilgi ve tecrübemiz gösteriyor ki, söz konusu yanlışlık “bilgi” yanlışlığı değildir. Zaten yanlış bilgiyle “hakikate mensup/teslim” (Müslüman) olunmaz.

Yanlışlık, çok daha başka bir yerdedir. Yanlışlık, insanlık için özne olma sorumluluğunu üstlendiği iddiasına sahip kimselerin en temel özelliklerinden birisindedir.

Söylemleriyle eylemleri arasındaki kopukluğa yol açan bir noktadadır. Bu nokta ise “samimiyet” ile ilgilidir; insanlık için özne olma sorumluluğunu üstlendiği iddiasını dile getirenler, bu iddialarında samimi değiller.

Samimi olmadıkları için güçleri yetebileceği halde kendi içlerindeki, kişiliklerindeki, düşüncelerindeki, umutlarındaki, hayatlarındaki, evlerindeki, ticaretlerindeki, siyasetlerindeki... “cehennemleri” bile yok etmiyorlar. Hatta daha da önemlisi birçoğu yok etmek bile istemiyor. Ama söylemleriyle yerkürenin “cennet” olacağı bir zamana şahitlik yapacakları iddiasında bulunuyorlar. Dolayısıyla problem son derece büyüktür.

Bir “din” düşünelim ki, insanlığın “hakikat arayışını” ifade eden felsefenin ontolojik, epistemolojik ve etik alanlarla ilgili cevabını aradığı tüm soruları cevaplamaya; bireyin kişilik ve karakter eğitimini, toplumsal hayatın ilke ve kurallarını açık-seçik belirleme ve uygulama tarzını da ta-

Ancak öncelik dünya hayatındadır; bilgisiz ve bilinçsiz kitlelerin zannettiklerinin aksine İslâm ahireti değil, dünya hayatını tanzim etme amacına sahiptir. Ahiret için özel bir şey yapmaya gerek yoktur; ahiret, dünya hayatının uzantısıdır; iyisiyle, kötüsüyle. Böyle olduğu içindir ki İslâm, insanların akıllarının, düşüncelerinin, inançlarının, hayat tarzlarının içinde veya dışında yer alan ve “karanlık” ile sembolize ettiği her türlü engeli, yanlışlığı, kötülüğü, çirkinliği kaldırmanın yol ve yöntemini göstermiş; “aydınlık” ile sembolize ettiği hakikate, adalete, iyiliğe, güzelliğe, kolaylığa, güvenliğe... çağırmıştır.

rihsel bir gerçeklik olarak örneklendirmeye; insanlığın “cennet” hayal ve ümitlerini birçok din ve ideolojide olduğu gibi bilinmeyen bir geleceğe (ütopya) veya sadece öte dünyaya ait kılmayıp bizzat yaşanmakta olan zamanda gerçekleştirilmeye aday. Dolayısıyla bu kadar kapsamlı ve derinlikli bir dini birkaç cümleyle tanımlamak birçok eksikliği beraberinde getirecektir. Ancak buna rağmen, bu dinin insanlar için ne gibi imkânlar sahip olduğunu, insanların da bu dini doğru anlamaları ve gereklerini doğru şekilde yerine getirmeleri için bazı kısa açıklamalar yapmak veya tanımlamalarda bulunmak kaçınılmazdır. Öyle de olmuş ve bizzat elçisi bu tür tanımlamalar yapmıştır; *İslâm samimiyettir* (Müslim, İmân, 95) söz konusu tanımlamalardan sadece birisidir. Bir ayette ise bu şöyle karşılık bulmuştur: *Ancak tövbe edenler, ıslah edenler, Allah’a sınımsız sarılanlar ve dinlerini samimi bir şekilde Allah için (halis) kılanlar başka; işte onlar müminlerle beraberdirler. Allah müminlere büyük bir ecir verecektir.* (Nisa Suresi, 146) İslâm samimiyettir, çünkü bu dinin, yani İslâm’ın amaçladığı şey veya şeylerin gerçekleşebilmesi, bu dine mensup olduğunu iddia eden insanların inanç ve uygulamada samimi olmalarıyla mümkündür. Bir başka söyleyişle hakikati egemen kılmak, adaleti gerçekleştirmek, huzuru inşa etmek İslâm’ın samimi şekilde kabulü ve uygulanmasıyla mümkündür. Yoksa İslâm işlevsiz kalır. İnsanlığa sunduğu hakikatin ve inşayı hedeflediği adalet, iyilik ve güzellikler bir söylem olmaktan öteye geçmez. En özet biçimiyle ifade etmek gerekirse; özne, İslâm değil İnsan’dır ve İnsan hakikatin, adaletin, iyiliklerin ve güzelliklerin formülasyonunu sunan İslâm sayesinde amaca ulaşır. Ancak adalet, iyilik ve güzellik rehberine, hakikat referansına yaklaşımında, onun gösterdiği yoldaki yolculuğunda samimi olması şartıyla.

Samimiyetle Çıkılan Esenlik Yolculuğu

İslâm’a mensubiyetin ve Müslümanca var olabilmenin en temel şartlarından birisinin “samimiyet” olduğu, daha da önemlisi “samimiyet” karşısından “bilgi” dahi geride bir önem ifade ettiği içindir ki, ilk Kur’ân neslinin, henüz hakikati ifade eden ayetlerin birkaçı geçmediği bir zamanda Müslüman olmalarıyla ilgili durumlarını *Bize önce iman, sonra Kur’ân verildi* şeklinde açıklamaları ayrıcalıklı bir önem kazanmaktadır. Onlar önce karşısındaki Elçi’ye samimi bir şekilde inanmışlar ve Elçi’nin şahsında hakikat, adalet, iyilik ve güzellik arayışlarındaki samimiyetleri hakikatin, adaletin, iyiliklerin ve güzelliklerin rehberi ve referansı Kur’ân ile buluşmalarını sağlamıştır. Bu buluşma ise hem duygu ve düşüncelerinde ve hem de şahıslarında, ailelerinde, toplumlarında hakikate dayanan gerçek esenliğin mensupları olmalarına imkân sağlamıştır.

Samimiyet önemlidir, çünkü İslâm’ın nihai hedefini teşkil eden İnsan’ın canı, malı, nesli, aklı ve hayat tarzı ile güvenlikte yaşayacağı bir dünyanın inşası ancak İslâm’ı rehber ve referans alanların samimiyetiyle mümkündür. Samimiyet “bilgi”den de önemli olduğu, bilgi ancak samimiyetle çıkılan esenlik yolculuğunun devamında önem kazandığı içindir ki, Heyetler Yılı’ndaki (Hicretin 9. yılı) topluluk temsilcilerine “bilgi” değil, “samimiyet” eğitimi verilmiştir. Bunu biraz açmakta yarar var. Hicretin dokuzuncu senesi Heyetler Yılı olarak tanımlanmıştır. Hicretin dokuzuncu senesine kadar gerçekleşen olaylar ve durumlar sonrasında Müslümanların askeri, siyasi, ekonomik ve psikolojik açıdan Arap yarımadasında en büyük güç olduklarının anlaşılması üzerine birçok kabile temsilcisi Medine’ye gelerek İslâm’ı kabul ettiklerini bildirmişler ve Medine merkezli devlete itaat sözü vermişlerdir. Aslında gerçekleşen samimi bir şekilde

İslâm'ın hakikat olduğuna iman ve aynı samimiyet üzerinden İslâm'ın gereklerine teslimiyet değil, neredeyse tamamen denecek boyutta olmak üzere "politik" bir karardır. Böyle olduğu içindir ki "Müslüman olduklarını" bildirmek için gelen kabile temsilcilerinin İslâm'a aykırı istekleriyle de karşılaşmıştır. Putlarına bir yıl daha dokunulmaması veya namaz ibadetinden muaf tutulmaları talebinde bulunan Taif heyeti bunun en tipik örneklerinden sadece birisidir. Yine aynı şekilde olmak üzere Ukayl kabilesini temsilen Medine'ye gelmiş olan Ebû Harb bin Huveylid'in Hz Peygamber'in gerçekten peygamber olup-olmadığını anlamak için fal oku çekmesi, bu insanların İslâm'a mensubiyet kararlarının asıl sebeplerini ortaya koyan önemli örneklerdir. Hz Peygamber bu insanları on-on beş gün Medine'de misafir etmiş, bu süre içerisinde Ensar ve Muhacirlerin tamamıyla samimiyete dayalı Müslümanlıklarını gözlemlerini sağlamış ve sonra da kabilelerine dönmelerini istemiştir. İslâm gibi kapsamlı ve derinlikli bir dinin, binlerce ayete sahip Kur'an'daki bilgi, ilke ve ölçülerin bu kadar kısa sürede herhangi bir İslâmî bilgisi olmayan bu insanlar tarafından tamamen bilinir hale gelmesini beklemek mümkün değildir. Zaten Resulüallah'ın da bu insanları söz konusu süre içerisinde bir bilgilendirme programına dâhil ettiğine dair herhangi bir tarihsel bilgiye sahip değiliz. Fakat bu insanlar Ensar ve Muhacirler üzerinden ve en doğal haliyle İslâm'ın ne olduğunu gözlemlemişler ve bu mensubiyetteki sa-

mimiyeti görmüş ve bunun esas olduğunu anlamış bir şekilde üstelik kabilelerindeki insanlara İslâm'ı anlatacak öğretmenler olarak memleketlerine geri dönmüşlerdir. Bunların kabilelerine dönerken İslâm'a ait bilgileri azdı, eksikti ve hatta bu sebeple bazı bakımlardan yanlıştı ama İslâm'ın insanlığın dünya ve ahiretini cennet kılacak yegâne din olduğu, bu dine mensubiyetin en temel şartının da samimiyet olduğunu biliyorlardı. Bu gerçekleştikten sonra bilgi eksikğini tamamlamak kolay, yanlışları gidermek mümkündür. Öyle de olmuştur.

Samimiyetin önemini gösteren bireysel örneklerden bir diğeri de son derece önemlidir. Hicretin 14. yılında, Kudüs'ün Hıristiyan yöneticilerinin şehri ancak Halife Ömer'e teslim edeceklerini, yoksa savaşacaklarını bildirmeleri üzerine Hz. Ömer yönetimde kendisine yardımcı olan birkaç arkadaşıyla Medine'den yola çıkar. Kuzey Batı'ya doğru olan bu yolculukları sırasında İslâm'ın coğrafi merkezinden uzaklaştıkça Hz. Ömer, bölge insanların ne oranda Müslüman olduklarını; İslâm'ı nasıl anladıklarını ve yaşadıklarını merak etmeye başlar. Zira geçtikleri bölgelerdeki insanların tamamına yakını İslâm'a değil, İslâm devletinin gücüne itibarla Müslüman olduklarını ifade eden kimselerden oluşmaktadır. Üstelik bu "Müslümanlıklarının" üzerinden de henüz ancak birkaç yıl geçmiştir. Kafile bir ara mola verir. Acıkmışlardır, karınlarını doyurmak isterler. Biraz ileride koyunlarını güden genç bir çoban görürler. Kafilden birisi bir koyun satın almak için gider, ama eli boş döner. Çoban koyun satmaya yanaşmamıştır. Bunun üzerine Hz. Ömer çobanla görüşmek ister. Çobanın yanına gider ve teklifini dile getirir. Fakat genç çoban, koyunların kendisine ait olmadığını, satma yetkisinin de bulunmadığını söyler. Hz. Ömer, bölge insanların İslâm'ı ne kadar doğru bildikleri ve yaşadıkları ile ilgili zihnini kurcalayan soruların da cevabını bulma umuduyla, çobana, kendilerine bir koyun satmasını, fakat sürü sahibine de "koyunu kurt kaptı" demesini, böylelikle hem karınlarının doyacağını ve hem de kendisinin de para kazanmış olacağını söyler. Çoban kabul etmez; böyle bir şey yapamayacağını, çünkü "Sürünün sahibini aldatırsa bile her şeyin sahibi Allah'ı aldatamayacağını" söyler. Hz. Ömer arzuladığı cevabı almıştır; şükür secdesine kapanır.

Samimiyet önemlidir, çünkü İslâm'ın nihai hedefini teşkil eden İnsan'ın canı, malı, nesli, aklı ve hayat tarzı ile güvenlikte yaşayacağı bir dünyanın inşası ancak İslâm'ı rehber ve referans alanların samimiyetiyle mümkündür. Samimiyet "bilgi"den de önemli olduğu, bilgi ancak samimiyetle çıkarılan esenlik yolculuğunun devamında önem kazandığı içindir ki, Heyetler Yılı'ndaki (Hicretin 9. yılı) topluluk temsilcilerine "bilgi" değil, "samimiyet" eğitimi verilmiştir.

Müslüman Dünyada Çevre ve Mimarlık Problemleri

Güçten düşürülmüştük/mustazaflık, gelgelelim düşkünleşmemizin asıl sebebi, kendimize özgü dinamik ve değerlere yabancılaştıran süreçlere mahkûmiyetimizdi. Ancak, ince muamelelerle, ahlakla yaşamaya devam eden hayatın içindeki sanatkârane hissediş ve yaşantı, varlığını korumayı sürdürdü.

Cihan AKTAŞ

Mimarlık ve şehircilik alanında yüz yılı aşkın bir süreden beri temel meselemiz, başka alanlarda da kendini gösteren üslup kararsızlığı. Kalkınma ve gelişme konularında kendimize özgü dinamiklerin ihmali, toparlanmamıza izin vermeyen ağırlıklar yüklüyor sırtımıza. Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan modern şehir arayışları, mekânlardan meydanlara, caddelerden eşyalara, her alanda hâlâ uyumu göz ardı eden bir acelecilik ortaya koyuyor. Müslüman toplumlar olarak akımların hücumuna olduğu gibi müzelerin de yağmasına da açık bıraktı bizi bu kararsızlığın sebep olduğu zaafılar. Osmanlı'nın gerileme yüzülünde etkili olan "modern şehir"lere sahip olma arzusu, hali hazırda Beyazıt Meydanı'nda devam eden "cami aksı" kaosu örneğinde olduğu gibi, şehirlerimizin manzarasında bir yara halinde kendini göstermeye devam ediyor.

Cumhuriyet'ten sonra ise mimarlık, resmi ideolojinin kitleleri İmparatorluğa özgü uzam ve sembollerden uzaklaştırmak için kullandığı "hatırlamayı unutmama" stratejisinin tecrübe alanı olarak kullanıldı. Bütün bu sarsıcı tecrübelerin şehir-

lerimizin kendine has özelliklerinin sahip olduğu imkanları engellediği söylenebilir. Ekonomik zorluklar, işsizlik ve kitlesel eğitim, büyük şehirlere göçü hızlandırdı. Hazırlıksız yakalanan bu sürecin en vahim sonuçlarından biri, gecekondu ve gökdelenler arasında asıl doku özelliklerine yabancılaşan şehirler oldu. Bu şehirlerde konut stratejileri genel olarak Batı'nın terk etmeye çalıştığı "inşaat için mimari" dalgasına özgü problemlerle

malul. Birçok toplu konut ve site, **yüksek modernist mimarlık** akımının savunduğu "konut makinesi" mantığının eseri olan görkemli binalar, küreselleşmenin "hiçbir yerde olmayan kent"ine özgü bir "herhangi bir yere ait olma" özelliği sergiliyor. Bunun önemli bir sonucu şehirlerin yaşlılar, çocuklar, engelliler ve kadınlar için sunduğu güvenlik problemlerinde aranmalı. Bu güveni sağlayan önemli bir birim olarak mahalle, kalkınan şehir için bir engel olarak görülerek kentsel dönüşümün buldozerlerine terk ediliyor. İmar ve iskân konularında bir yetki karmaşası yaşandığı söylenebilir. Cami projeleri ayrıca ele alınması gereken önemli bir başlık.

“Bir şehrin oturmuş dokusunda yapılacak değişiklikler konusunda öncelikle söz sahibi olması gereken kim olmalı?” sorusunun cevabı büyük önem kazanıyor burada. Birinci sınıf tarım alanları ve birinci sınıf sit alanlarına dönük korumalar bir hayli nahif. Nazım planlarından yoksunlukla, kentsel dönüşüm vakalarında olduğu gibi, aceleci projeler arasında sıkışıyor mekânlarımız. Şehirlerimizi değerli kılan karakteristik öğeleri koruyup gelişen şehre yayacak şekilde yeniden üretmenin yolları üzerine düşünmemiz gerekiyor.

Önümüze Çıkan Engelleri Aşamıyoruz

Kültür ve sanat alanında nasıl bir yerdeyiz? Sadece Türkiye’de değil, İslâm Dünyası olarak bildiğimiz sahada da övünç duyabileceğimiz bir başarıdan söz edebilir miyiz acaba? *Umrandan Uygurluğa* demişti Cemil Meriç. Aliya ise uygarlığın ıstırap nedir bilmediğini savundu. Geçmişimizin muhteşem sanat eserlerine kıyasla ne yap-sak az, yetersiz, eksik geliyor. Sinan’ı, İtri’yi, Şeyh Bahai’yi, İbni Heysem’i nasıl aşabiliriz? Selimiye, Nakş-ı Cihan, İsfahan Derdest Mahallesi Hamamı, Oynayan Minareler, Işık Teorisi, Segâh Yürük-semâi (Tuti-i mucize-güyem ne desem lâf değil), güzelim Rabat evleri, Havarnak Kalesi minyatürü (Behzad)...

Özgün eserler vermek, çığır açmak, akımlar oluşturmak gibi bir derdimiz olduğunu varsaysak bile sanki önümüze çıkan engelleri aşamıyoruz. Önceleri geç kalma duygusuyla Batı’yı (gülüyle, dikeniyile) taklit olağan bir yöntem olarak benimsendi, giderek bunun getirdiği doyumsuzlukla atalarımızı ya tekrar ya taklide yöneldik. Yanlış anlamalar, paradigma tuzakları, mustazaf olma hali, geç modernlik, vs. Biz Batı’yı teknoloji bağlamında hep geriden takip ediyoruz, çünkü geriden de olsa takip ederek yetişmemiz gerektiğine dair bir yanlış anlamayla malulüz.

Yüz yıllık sanat tarihimizin arkasında “geç modernleşme”nin korkuları ve aceleci adımları var. İlk işaretler resim alanında gerçekleşiyor, onu mimarlık takip ediyor, aslında bu alanların iç içe ilerlediği söylenebilir. 1830’larda Avrupa’ya resim eğitimi için öğrenci gönderilmesinin ilk sebebi askeri ihtiyaçtı. Mekân üzerine tasarruf ve savunma stratejileri, modern resme, böylelikle de merkezi perspektifin sunduğu açılara ihtiyaç duyuyordu. Avrupalı ressamların tersten perspektife, çok-

Musa Üzer

lu perspektife yöneldiği dönemlerde Osmanlı ressamları bu nedenle antikiteye dayalı Aydınlanmacı resim alanında çalışmaya başladılar.

Kuşkusuz sanatta modernleşme sarayda başlar, saray tarafından teşvik edilir. Son halife Abdülmecid, Avrupa resmi çizgisinde çalışan, Avrupa şehirlerinde düzenlenen sergilere katılmış, döneminin başarılı sayılan ressamlarından biri. Cumhuriyet’ten sonra muhafazakâr Müslümanların ilga edilen halifelik için duydukları üzüntüyle tasvir yasağı etrafında geliştirdikleri hassasiyet bu açıdan kurcalanmaya değer.

Kendi tasvir kodlarından kopan ressamlar o dönemde çığır açacak eserler vermediler. Hoca Ali Rıza gibi birkaç isim istisna teşkil ediyor. Onu ayrıcalıklı kılan, eserlerinin Gauguin’e ait olduğu kadar bir mümine ait de olabilecek şu soruları hissettirmesi: “Nereden geliyoruz? Biz kimiz? Nereye gidiyoruz?”

“Harf İnkılabı” ile “unutkan bir toplum oluşturma” amacı arasındaki bağ olduğu muhakkak. Cumhuriyet, unutmaya dayalı yeni bir toplumun peşindeydi. Carel Bertram, *Türk Evini Hayal Etmek*’te Osmanlı’da başlayıp Cumhuriyet yıllarında süren I. Mimari Üslup ve II. Mimari Üslup akımlarının bizlere “hatırlamayı unutturma” amacını gerçekleştirecek şekilde oluşturulduğunu “amnezi” kavramı üzerinden anlatır.¹

İmparatorluk döneminde, 1830’larda Avrupa’ya resim öğrenimi için öğrenci gönderilmesinin ardından neredeyse 100 yıl sonra, 1924 yılında musiki eğitimi için Avrupa’ya öğrenci gönderildi. İstanbul Belediyesi’ne bağlı olan ve geleneksel müzik eğitimi yapan Darül Elhan 1926’da konservatuara çevrildi. Böylece Batı müziği ağırlık kazandı ve 1927’den itibaren bu eğitim esas tutuldu. Aynı yıl MEB İstanbul Belediye Konservatuarı’ndaki “Türk Musikisi” bölümünü kapatıldı.

Atatürk’ün bir yabancı gazeteci ile yaptığı konuşma, sanat politikalarının mahiyetini göstermesi açısından ilginç:

“Garp musikiciliği bugünkü haline gelinceye kadar ne kadar zaman geçti?”

Dört yüz sene geçti.

Bizim bu kadar beklemeye vaktimiz yok. Bunun için Garp musikisini almakta olduğumuzu gördünüz.”²

Modernleşme Politikalarının Deneysel Alanı

Aynı sabırsızlık mimarlık alanında da sarf edilir. Mimarlık esasında, modernleşme politikalarının en güçlü deneysel alanı. İktidarlar her zaman sanat ve mimarlıktan yararlanmışlardır. Mimarlık ve sanat çağlar boyunca en etkili ideolojik araçlar olarak görüldüler. Modernizme getirilen en büyük eleştiri, mimarlığın ideolojikleştirilmesidir zaten. 18. yüzyıldan itibaren her siyaset tartışmasında şehircilik, sağlık, tiyatro, sinema, galeriler, üniversitelerdeki sanat eğitimi müfredatı, hep bir plan, bir amaç çerçevesinde, toplumsal mühendislik bağlamında ele alınıp tartışılmıştır. Büyük meydanlar, düzenli caddeler, çevre yolları, karmaşıklıktan uzak sokaklar, toplumun kolayca kontrol edilmesini sağlayacaktır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarına ait şu paragrafı aktarayım: "Tayyareden alınmış fotoğrafların tetkiki, şehirlerimizin ne kadar intizamsız ve ne kadar gelişigüzel suretle tanzim edilmiş olduğunu bize gösterdi. Gerek evlerin, gerekse şehirlerin kuşbakışı manzaraları, onların çizgilerinde nazım bir zekânın yokluğunu derhal bize hissettirdi."

"Plan despottur" der, yüksek modernist mimarının en önemli temsilcisi Le Corbusier. Sovyet mimarisindeki kamusalılığı da öne çıkartan projeleri yapan Le Corbusier, her dönemin başlıca atıf kaynaklarından biri. Ne kadar mesafeli olsak da mimarlık felsefesine, iyi ki İstanbul'a Prost yerine planlamacı olarak seçilmedi, diyemiyoruz. Çünkü o İstanbul'un planını değiştirmeyeceğini söylemişti. Bu yaklaşımı, Sinan'ın "kusursuz" bulunduğu Bursa'nın dokusunu değiştirmekten kaçınmasını sağlayan hassasiyetini hatırlatıyor.

Siyasette ve felsefede Aliya İzzetbegoviç'in sahip olduğu duyarlılığın mimaride yansımaları olarak görünmüştü bana Cansever, konuşmalarını dinlerken. "Sadelik, incelik, vakar gibi büyük asri değerlerimize, Lâle Devri ile beraber Batı'nın barok ve rokoko özentisi karışmaya başlamış. Osmanlı sanat iradesini devam ettiren Sinan'ın talebelerinin son eserlerinden sonra Fransız saray hayatının yüzeysel zevkleri ilericilik diye ülkeye geliyor. İthal edilen şeyler asri değerlerimizle kıyaslanamayacak kadar süfli hâlbuki. III. Selim'e kadar şehirlerimizin bir meselesi yok, ama 19. yüzyıl Osmanlı entelektüelleri doğru düşünme yeteneğini kaybediyor. Neden kaybettiklerine gelince, "Bir kavmi şerre düşmedikçe helak etmeyiz." diyen ayet-i kerimeye bakmamız gerekiyor.

Batılı anlamda şehircilik ve mimarının tezahürü, labirent sokakları ortadan kaldırma ve görkemli binalar yapma siyasetlerinde kendini gösterdi. Yerleşimler cami merkezliken, halkevi binası etrafında yapılmaya başladı projeler. Asker ressamlarla başlayan modernist sanat telkini Cumhuriyet'ten sonra Halkevleri faaliyetlerinde kışla mantığını sürdürdü.

Yetersizlik hissini acısı kurumlardan çıkarılmış ve yeni olanın yüceltilmesi köklü bir alışkanlığa dönüşmüştür. 1831'de İmparatorluğun köklü kurumlarından Hassa Mimarları Ocağı kapatıldı. "Hassa" sarayı ve padişahı ifade ediyor. Bu kurum bütün imparatorluğun mimarlık programlarını belirliyordu. Hassa Mimarları Ocağı kapatıldığı yıl, onun görevlerini yapmak üzere Ebniye-i Hassa Müdüriyeti kuruldu. Son mimar başı Abdülhalim Efendi bu müdürlüğün başına getirildi. Bununla birlikte, şehrin mimarlık silüetini Avrupalı çizgilerle değiştiren ve mimarlık tarihinde "Balyan Kalfalar dönemi" diye adlandırılan bir döneme girildiği söylenebilir. "Balyan Kalfalar dönemi"nin bir yakıştırma olduğuna dair yeni araştırmalar, o dönemde mimarlık alanında meydana gelen hareketliliği Batılılaşma adına etiketlemeye dönük seçmecî bir tarih algısından hareket eder. Her halükarda giderek mimar ve teknik eleman sıkıntısı baş göster-

meye başlamıştır. Bunun sonuçlarından biri, restorasyonlarda yetersizlik nedeniyle padişah camilerinin orijinal özelliklerinin zarar görmesidir. İkinci Meşrutiyet döneminde sayısız önemli bina, yol geçireceği gerekçesiyle ortadan kaldırılmıştır. Cumhuriyet döneminde ise 300'den fazla Sinan eserinin zarar gördüğü kaydedilir.

Osmanlı şehirlerini yeni teknoloji ve akımlardan yararlanmak ve dünyadaki gelişmelere göre yeniden ele almak üzere oluşan Birinci Millî Üslup (1917-1927) itidalli bir evreyi yansıtır. Kökleri Batı'da olan bir binada, Osmanlı mimarisine özgü unsur ve sembollere yer verilir bu evrede. Pahalıya mal olan bu üslup arayışının Atatürk'ü rahatsız ettiği belirtiliyor. Dönemin gözde ve çalışkan mimarı Arif Hikmet Koyunluoğlu, projelerinde cami uzamından esinlendiğini dile getirir.³

Aynı dönemde çekirdek ailenin mutlu mekanı olarak tasarlanan bir ev projesi, Walter Gropius'un önce 1919 Weimar'da kurduğu ve seçimleri Nazilerin kazanması üzerine 1926'da Dessau'ya taşıdığı Bauhaus'un imzasını taşır. Biz onu "kübik ev" olarak öğrendik. Geçmişin veya yörenin işaretleri bulunmaz üzerinde. "İşlevlerinden türeyen ve her türlü fazlalıktan arınmış ev", temelde yüzyılların Anadolu köy evi de olabilir; ancak Bauhaus bu evi döşemeden bırakmak istemez. Avangard sanatçılar kolonisinin evi, Anadolu'da ne kadar rağbet görecekti acaba? Yerel göndermelerden olabileceğince uzak bu evde, geniş aile, mahalle ve cemaat ilişkilerine has iklimin maziye gömülmek istendiği söylenebilir. Necip Fazıl Kısakürek, çocukluk imgelerine yer verdiği şiirlerde bu evi, geniş ailenin konağıyla kıyaslamıştı bir şiirinde.

Kargacık burgacık, labirenti andıran sokaklarımızın, kaldırım muhabbeti yapılan mahallelerimiz, yaşlılarla gençleri bir araya getiren camilerimizin kıymetini bilelim. Camilerin ıssızlaşmaması için hiç de suni olmayan kanallar oluşturulmalı. Oturmuş bir doku örselendiğinde yabancılaşma ve yalnızlık koyulaşırken şiddet de tırmanarak dağılıyor. Ayırıştırma yoluyla kesimleri kendi türdeşleriyle yaşamaya götüren projeler yerine, kaynaşmayı sağlayan türde projeler hazırlanmasına öncelik vermek gerekiyor. Kuşkusuz şehircilik sorunlarımızı konuşmak, şehir konusunda kendini mukayyet hisseden, bir muaşerete sahip şehirlilere duyduğumuz ihtiyaçtan bağımsız değerlendiremez.

Asrın hayatı makine hayatı, buna uygun ev ise, apartman. Çekirdek aileyi merkeze alan apartmanlarda misafir odasına gerek duyulmuyor. "Mutfak, oturma odasının bir köşede olabilir. Misafirlerimize lokantalarda yemek vermiyor muyuz?" diye izah edilmişti bu plan, 1930'larda. Akla Sovyet mimarisini getiriyor bu yaklaşım: Ev giderek daralırken, kamusal alan mekânları genişliyor. Beri taraftan biz bu mekân çelişkilerini görmeden, mesela "Müslüman kadın/üretim" meselesini 19. yüzyıl mekânları ve üretim ilişkileri/teknolojileri çerçevesinde tartışmayı sürdürüyoruz.

1930'lu yıllarda Sedat Hakkı Eldem'in baş aktör olarak rol aldığı "İkinci Millî Üslup", "yeni Türk evi" tasarımını keşfedip yaygınlaştırarak bu alandaki hataları tashihi denedi. Elbet "uygun bir şekilde" hatırlamak gerekirdi. Meşru hafızada hatırlanan ve ihya edilen, aslında Anadolu birikiminin bir hâsılası olduğu söylenilebilecek bir mahiyet taşıyan "Türk evi" hem modern hem de millî mimarinin ölçülerini yansıtıyordu. Hatta Eldem'in yıllarca sürdürdüğü çalışmaları, "Türk Evi"nin modernist mimarinin taleplerini yansıttığı tespiti ne ulaşacaktı. Buna göre, hem modern, hem millî bir ev, saçığın, cumbanın, sofanın yer bulduğu, eski ev temelinde evrenseli hedefleyen evdir. Eldem'in üslubu geleneksel unsurları La Corbusier mekânına tutturma tutumuyla seçiliyordu. Yüksek Modernizmin ünlü temsilcisi, bütün milletler ve bütün iklimler için tek bir bina önerir. Bu binanın tarihsel ve bölgesel göndermelerden arınmış evrensel bir mantığa sahip olduğunu söylerken, evrenselliği modernist projenin temelini yerleştirmiştir. Beatrice Colomna, La Corbusier evinin şeffaflığından söz eder. Bu ev, dünyayı görmeye yarayan ve bütün cephesini pencere olmaya zorlayan bir aygıttır.⁴

Carel Bertram'ın tespiti yerinde: Evrim geçirmiş, hatta taklit edilmiş bir Türk evi değildir öne sürülen, hafızası alınmış bir hatıra alanıdır. Bu ev ile birlikte mahalle ve şehir de bağlamından koparılmış, ait olduğu seslerden ve ilişkilerden yalıtılmıştır. Bir taraftan bir kökene, geleneğe aidiyeti gösteren unsurlarına karşılık Türk Evi, Bertram'ın ifadesiyle evrim geçirmiş hatta taklit edilmiş bir Türk evi olmadığından, hafızadaki yerleşik anlamlar matrisini görsel olarak hatırlatan bir Türk evi de olmadığından, en iyi ihtimalle "hafızası alınmış bir hatıra alanı" olabilirdi. Bu şekilde kişiliğine özgü esaslardan uzaklaştırılan Türk evi, çeşit-

li sembollerle çağrışımlar uyandırır bile aynı hayat tarzına özgü muhabbete dayalı ilişkileri yeniden canlandırmayı başaramazdı.

Çünkü sonuçta bu ev unsurlarını devşirdiği mekânların sahip olduğu, birikmiş tecrübelerle ilgili tabii bağlantılardan yoksundu, bunun yanı sıra mahalleden bağımsız bireysel aktörlerin ve salt çekirdek ailenin ikametüne açıldı. Eldem ise yalnızca başka bir yere gidebilmek için geçmiş gitmek istiyordu Bertram'a göre. Bu başka yer ise önünde sonunda moderniteydi. Tarihselleştirici mimari, ister kamusal ister özel olsun akılda kalan muhteşem örneklerine karşılık geçmiş düşünce-den atma sonucunu veriyordu.

1950'lerden 1970'lerin ortasına kadar etki açısından zirveye ulaşan yüksek modernist mimarlık üslubunun özellikleri şöyle sıralanabilir: Düzgün kutu gibi planların tekrarı, standart arayışı, simetri, süsten kaçınma, yağmurlu ülkelerde bile düz çatının tercihi ve görkem. Çevreye egemen olacak şekilde yapılan büyük binalar ileride "beton kanseri" olarak adlandırılacak bir illet gibi görülerek yargılanacaktı. Yüksek modernist üslup, toplumu değiştirecek ölçüde hakimiyet kazanacak bir zihniyetin mimarisini gerçekleştirmeyi hedefliyordu. Yeni dünyayı biçimlendirme yönündeki tutkunun otoriter ve hegemonik bir üslupla ifadesi, Yüksek modernist mimarinin de sonu oldu bir bakıma. Demokratik mimari farklı toplumları kendi gerçeklikleriyle görmemekte ısrarının da gerekçelerini üretiyordu çünkü. Keskin çizgiler, ihtiyaçlar konusundaki evrenselci olma iddiasındaki standartlar ve evin konut olarak düşünülmesindeki mekanik yaklaşım, yeni arayışları getiriyordu gündeme.

Ulus Devlet ile Mekânsal Stratejiler Arasında

Ulus devlet ile mekânsal stratejiler arasında homojenleşme görüntüsü vermeye dönük bir bağdan söz edilebilir. Bu stratejilerden biri, başkentin taşınması... Meydanlarda heykeller, opera ve tiyatro salonları... Gazi ilkokulu, hükümet konağı, halkevi binası, köy enstitüsü, anıtiyatlar... Mimaride, sedirsiz sofasız, misafir odasız evlerde, mahallesiz ve camisiz semtlerde çağdaş ve medeni olacağımız söylendi. Batılı anlamda şehirler II. Mahmut'tan beri yenileşmecilerin gündemindeydi. Şehir planlaması ve önemli projelerde yabancı mimarlar görevlendirilirken, halkevleri yer-

li mimarlara yaptırılarak gurur vesilesi olarak takdim ediliyordu. Mimar, dönemin aydını gibi halkı eğiten, halkın zevk ve eğilimlerini yönlendirmede kararlı davranan, "bir çivinin yerine girmesi için sürekli aynı noktaya vurmanın gereğine uygun davranması gereken bir ideolojik nefer" gibi görülüyordu.⁵

Mekânı anlamlandıran düşüncelerdir. Biz, Meşrutiyet döneminde gelişmeye başlayan Birinci Milli Üslup'la (1917-1927) birlikte belirgin olarak estetiğimize ait kodlarımızı unutmaya zorlandık. Sayısız tarihi eserimiz yol yapma uğruna imha edildi. Tarihi zenginliklerimiz, Batılı araştırmacıların yağmasına maruz bırakıldı. Ünlü ressamımız Osman Hamdi Bey bile 30 yıla yakın süre boyunca üstlendiği Müze-i Hümayun müdürlüğü görevi süresince usulsüz arkeolojik kazılar yapılması ve çıkarılan eserlerin Avrupa müzelerine taşınmasına göz yumduğunda dair haberler yayımlandı geçen sene. Arşiv belgelerine göre, Osman Hamdi, Bağdat vilayeti sınırları içinden eser taşıyan Fransızlara yardımcı oluyor, Fransızlarsa Osman Hamdi Bey'in bu iyiliklerine teşekkür için onun Paris'te bir sergiye katılan ve bugün kayıp olan 'Mezarda Türk Kadınları' tablosunu 4000 franga satın alıyor, yetmiyor, bir de kendisine fahri doktora veriyorlardı.⁶

Kendi dönemimizin mimarlık usul ve tekniklerini bir ileri noktaya taşımak yerine Batılı araştırmacıların keşfine terk ettiğimiz de bir gerçek. Buna bir örnek, İsfahan'da Şeyh Bahai'nin yaptığı hamam. Sırf bir mum ışığıyla ısınan hamamın ısıtma düzeneğinin İngilizler tarafından sökülüp götürülmesi bir örnek. Enerji kaynakları alanında bu öncü buluşa karşılık, günümüzde çevre sorun-

ları o denli aşilamaz noktaya gelmiştir ki İsfahan'a özelliğini kazandıran Zayenderut ırmağı, suyu üzerinde kurulan fabrikalarca kesildiği için yaz aylarında tamamen kurumaktadır.⁷

Zeki Sayar, dilde arlaşmanın sadece Arapça ve Farsça'dan arındırma siyaseti olarak anlaşılmasından dolayı, "Mimar" dergisinin adını "Arki-tek" olarak değiştirmek zorunda kalmıştı. Derri-da, "Harf darbesi" diye tanımlıyor, Alfabe değişimi ile başımıza geleni.

İçine düştüğümüz kaosta sadece akıntıya kürek çektik, barınmak istedik, hayata tutunmaya çalıştık. Bu durumu Kur'anî terminolojide "mustazaf" olma haliyle izah edebiliriz. Güçten düşürülmüştük, gelgelelim düşkünleşmemizin asıl sebebi, kendimize özgü dinamik ve değerlere yabancılaştıran süreçlere mahkûmiyetimizdi. Ancak, ince muamelelerle, ahlakla yaşamaya devam eden hayatın içindeki sanatkârane hissediş ve yasanti, varlığını korumayı sürdürdü.

Ne yazık ki dini sembollerin ancak ölü birer anlam ifade ettikleri takdirde yer bulabildiği eğitim müfredatı, cami mimarisinde bizleri tekrar ve taklit sarmalına mecbur etmiştir. Kişisel zevklerin geliştirilmesine izin vermeyen, bu nedenle de mütedeyyin kesimlerde içe kapanmaya, inzivaya, agorafobiye yol açan sistem, süreç içinde baskı altında tuttuğu insanları zevksizlikle, köylülükle suçlayacaktır.

Bu nedenle de Turgut Cansever mimaride yapmak istediğini "bilinci biçimler dünyasına yansıtırma çabası" olarak tarif etmişti. Kolektif hafızayı faal kılan, bu hafıza ile eski binalar arasındaki hayatın sesleriyle yoğrulmaya devam eden canlı bağdır. İkinci Millî Üslup yerellekle bağlarını en aza indirgemiş kübik evin sebep olduğu boşluğa karşılık gelmek üzere doğdu. Ancak geçmişin belli bir bölümünü hatırlamayı unutturan bir cevap olma haliyle, sonraki dönemlere mimari bir doyumsuzluğun problemlerini bıraktı. Şematik bir Türk Milliyetçiliği esasında Osmanlı zihniyet evreninin yerini almak üzere unutmaya dayalı bir mimarlık siyasetiyle buraya kadar yol alabildik.

Cansever'in Beyazıt Meydanı Yayalaştırma Projesi'nin eksik uygulanan yönleri, neyin kasıtlı bir şekilde göz ardı edildiği üzerine düşündürür. Cumhuriyet'ten sonra meydan, geçmiş hüviyetinden farklı bir yapı kazandırılmak istendiği için dükkânlar ve ağaç dizileriyle kaplanarak bütünlüğü tahrip edilmişti. Beyazıt Meydanı geç-

tiğimizin yüzyılın başlarına kadar şehrin önemli idari merkezi olan Eski Saray ile Beyazıt Külliyesi arasında, en önemli toplantı alanlarından biriydi. 1855'te eski sarayın duvarları yıkıldı; yerine Harbiye Nezareti binası ve giriş kapısı inşa edilirken bütün bu tesisler, geleneksel değerlerin reddedilişinin bir sembolü olarak, cami-kible yönünden 45 derece farklı yerleştirildi. Duyulan rahatsızlık nedeniyle 1926'da bu dükkânlar yıkıldıysa da yön çelişkisi giderilemedi. Meydanın ortasında bir oval-beyzi havuz yer alıyor ve bu havuz üniversite kapısı ile cami akslarının farklarından doğan çelişkiyi bir ölçüye kadar çözümlüyordu. 1957'de karayolu mühendislerinin yönetimi altında tarihi şehirde sayısız mimari abide yıkılıp yeni yollar açılırken Beyazıt Meydanı da tahrip edildi, yol ve meydan seviyeleri değiştirilerek bir karayolu kavşağı haline sokuldu. Cansever'in aynı yıl meydanın yayalara terk edilmesi yönünde verdiği teklif geri çevrilirken, ağaçları kesmeye son verilmesi doğrultusundaki çağrısı da dikkate alınmadı. Meydan için çeşitli proje teklifleri gündeme gelse de neticede Cansever'in 1959'da sunduğu proje seçildi. Bilge Mimar'ın 1956-1959 yılları arasında hazırladığı proje, meydanı tamamen insanlara hizmet edecek bir yaya alanı haline dönüştüren, üniversite yapıları ile cami arasındaki yön çelişkisini cami-kible doğrultusunu hâkim hale getirerek ve bu yöne uymak suretiyle camiye yücelterek çözümlen bir teklif ortaya koyuyordu. Ancak bu proje de uygulama aşamasında Nazım Planı bulunmadığı gerekçesiyle iptal edildi. Aslında Cansever mimarlık anlayışı ve çeşitli görüşleriyle rahatsızlık uyandırdığı için, tepkiler bu şekilde yansıtılıyordu. Projesinin meydanda camiye öne çıkaracağı için engellendiğini kendisi dile getirmektedir.⁸ Sonuçta 1980'lerdeki başörtüsü eylemleri sırasında Beyazıt Meydanı'na toplandığımızda, çok da kalabalık olmadığımız halde giderek caddeye veya Süleymaniye taraflarına taşmaya eğilim gösterdiğimizizi hatırlıyorum; henüz Cansever'in meydan projesinden habersiz iken.

Meydana ilişkin bu şaşırtıcı sakatlama temayülünün yanı sıra, Cansever'in "kubbeyi yere koymama çabasının mahkûm edilmesi de bir hayli önemli. Kubbe formunu kabul edecek, ama Osmanlı kubbesi gibi olmayan, yine de Osmanlı kubbelerinin anılarını kullanan bir mimarlık üslubu oluşturabileceğinizi iddia edecek, bir anlamda riyakârlık yapacaksınız... Açık ki bu, ikiyüzlü bir eğitim sistemidir.

Çarpık yapılaşma konusunda sermaye yoksunluğu tatminkâr bir cevap olamaz. İhtişamlı ve “çılgın” projeler için ayrılan bütçenin sadece bir kısmıyla çevreyi dikkate alan bir mimarlık ve şehircilik üslubuna destek verilebilirdi. Gerçek ihtiyaçlar ve meselelerin Le Corbusierci “inşaat olarak mimari” anlayışıyla örtbas edilmesinin örnekleri, zaman zaman önemli siyasal aktörler tarafından da eleştiriliyor. Halkımızın büyük ölçekli projeler karşısında kapılacağı var sayılan hayranlık ne kadar gerçeklere karşılık geliyor, emin değilim.

Tabiatı ve Tarihi Hesaba Katmak

“Bu ülkede Müslümanlar mimar değil, mimarlar da Müslüman” değil, diyor Ömer Selçuk Baz. ⁹ Geleneksel öğeler gibi cami mimarisi de akademi üvey evlat muamelesi görmüş, dahası bazen hiç anılmamıştır. Türkiye’nin camilere eli değen ilk kadın mimarı olan Makbule Yalkılday’la bu konularda sohbet etme fırsatı bulmuştum. Yalkılday (d. 1914), Cumhuriyet’in ilk yıllarında DGSA’de mimarlık eğitimi gördü. 30’ların ikinci yarısında, namazlarını vestiyerin arkasında kılarmış. Ben aynı kuruma bağlı bir okuldan 1982’de mezun oldum. Yüksek lisans için başvurmak üzere gittiğimde, kapıdan geri çevrildim.

1950’lerden itibaren, DGSA bünyesinde ve çevresinde ideolojik sınırlamalara direnen isimlerin oluşturduğu dalga, Türkiye’nin güçlü arka planı ve birikiminin gün yüzüne çıkaracak üslup ve uzamı da yanı sıra getirmiştir. Cansever de bu dalganın önemli simalarından biridir. Rahmetli Turgut Cansever’le Habitat toplantıları sırasında bir atölye çalışmasına katılmıştım. Siyasette ve felsefede Aliya İzzetbegoviç’in sahip olduğu duyarlılığın mimaride yansımaları olarak görünmüştü bana Cansever, konuşmalarını dinlerken. “Sadelik, incelik, vakar gibi büyük asri değerlerimize, Lâle Devri ile beraber Batı’nın barok ve rokoko özentisi karışmaya başlamış. Osmanlı sanat iradesini devam ettiren Sinan’ın talebelerinin son eserlerinden sonra Fransız saray hayatının yüzeysel zevkleri ilerlilik diye ülkeye geliyor. İthal edilen şeyler asri değerlerimizle kıyaslanamayacak kadar süflî hâlbuki. III. Selim’e kadar şehirlerimizin bir meselesi yok, ama 19. yüzyıl Osmanlı entelektüelleri doğru düşünme yeteneğini kaybediyor. Neden kaybettiklerine gelince, “Bir kavmi şerre düşmedikçe helak etmeyiz.” diyen ayet-i kerimeye bakmamız gerekiyor. Versailles önemli, Topkapı önemsiz sayılıyor. Düşünce sisteminde başlayan

çözülme mimariyi de çöküşe sürüklüyor” diye, önemli tespitlerde bulunan Cansever’in yolunun zaman zaman Akkaya evlerinin mimarı Nail Çakırhan’la ve ressam Ömer Uluç’la buluşmuş olması bana çarpıcı geliyor. (Devletin katı Batılılaşma politikası tarafından araçsallaştırılan bir sanatın hakikatle ilişkisinin baştan koptuğu yolundaki argümanlarıyla, DGSA’ya muhalif bir grup sanatçının arasında yer alıyordu Ömer Uluç, meslek hayatının başlarında bile. Nuri İyem ve Erol Akyaş, bu isimlerin bulunduğu dalga etkili olan iki önemli ressam).

Tabiatı ve tarihi hesaba katarak biçimlenen, bir camii bir ruhu olan mimarlık anlayışından ödün vermeyen Cansever’in mimarlık anlayışının geçen yıllar içindeki imar faaliyetlerinde yansımalarını gördüğümüz söylenemez. “Hiçbir yere ait olmayan kent”, küreselleşme ile birlikte her yeri istila ediyor.

Batı medeniyetine özgü mimarlığın yaşadığı üçüncü kriz, “proje mimarlık” yüzündendir. Bu krizlerden ilki coğrafi keşifleri takiben “diğer dünya” ile tanışmakla birlikte kendi kesin ölçüleri konusunda yaşanan kuşkulardan kaynaklanıyordu. Bunu telafi için ise ortaya çıkan boşluğa önce “sanat” dediler, sonra da “ütopya.” Gelgelelim kırılan sanat kavramı devlet desteğine rağmen kendi kendine yeterli olmadığı için mimarlar, artık biricik ve vazgeçilmez sayılmadığı halde Vitruvius’un kitabına başvurmaya devam ediyorlardı. (M.Ö. I. yüzyılda yaşamış bir mimar, mühendis olan Vitruvius’un *Mimari Üzerine On Kitap*’ı, ölçüler ve estetik alanında temel bir başvuru kaynağıydı). O zaman da ütopya devreye sokuldu: Ütopya; sözcüğün düz anlamıyla hiçbir yerin yeri. Ütopyanın yerleşimi için sanat kapı dışarı edilmeliydi. Böylelikle yaşanan ikinci krizin ardından “sanat olarak mimari” yerini “inşaat olarak mimari”ye terk etti.

Mimarinin ütopya yolunda sanatsallığından arındırılarak inşaat mühendisliğine dönüştüğü

Batı'da sanat ve mimariyi bir zamanlar olduğu şekilde özdeşleştirme eğilimleri, kayıp özneyi geri çağırmaya dönük arayışlarla beraber, sonuncu krizden çıkma çabasını yansıtıyor. "İnşaat olarak Mimari"ye karşı 1970'lerde tepki olarak postmodernizmin aniden serpilmesi, krizin aşıldığı anlamına gelmiyor henüz.

Mimaride Çözünme (1975) kitabının müellifi İsozaki benzeri bir krizin Japonya'da asla yaşanmadığını hatırlatıyor: Japonya'da bir bina asla modern inancı yansıtacak şekilde salt proje olarak kabul görmemiştir.¹⁰

Japonya bir mimari kriz yaşamadıysa, Türkiye niye yaşamaya devam ediyor? Bunun cevabı herhalde "aradalık" kavramında aranmalı.

Gerçek İhtiyaçlar ve Meseleler

Çarpık yapılaşma konusunda sermaye yoksunluğu tatminkâr bir cevap olamaz. İhtişamlı ve "çilgin" projeler için ayrılan bütçenin sadece bir kısmıyla çevreyi dikkate alan bir mimarlık ve şehircilik üslubuna destek verilebilirdi. Gerçek ihtiyaçlar ve meselelerin Le Corbusierci "inşaat olarak mimari" anlayışıyla örtbas edilmesinin örnekleri, zaman zaman önemli siyasal aktörler tarafından da eleştiriliyor. Halkımızın büyük ölçekli projeler karşısında kapılacağı var sayılan hayranlık ne kadar gerçeklere karşılık geliyor, emin değilim.

Bununla birlikte, konut ve ulaşım ihtiyacı henüz önemini korurken yüce bir zirve bakışıyla estetik eleştirilerine girmek de anlamlı gelmiyor bana. Bu açıdan şehirlerde sürdürülecek doku değişiklikleri ve yeni projeler, yaşlıların, engellilerin, çocukların ve hamile kadınların ihtiyaçlarını hesaba katarak gerçekleştirilmeli. Bu bağlamda ciddiye alınması gereken öncelikli hususlar şöyle sıralanabilir:

Mevcut zenginlikleri, kentsel dönüşüm furyası içinde ve rant adına yitirmemek için kılı kırk yarmak gerekiyor. Bu nedenle, mimarlık ve şehircilik bağlamındaki meselelerin bugünden yarına değişmeyen devlet politikaları tarafından çözüme açılması bir zaruret. Sözünü ettiğim, uzun vadeli ancak esnekliği haiz, tarihi ve tabii kaynakları koruma endişesi güden planlar. Bu tür planlarla, mahalle veya semt konseylerin gündemleri birbiriyile nasıl etkileşim içinde olabilir; düşünmek gerek.

İnşaat için mimari ile rant mimarisi arasındaki bağ açısından çarpıcı bir örneği Konrad Kast-

ner, "Katedral" (2014) belgeselinde konu almış. Küreselleşmenin katedrallerinden biridir, Çin Moğolistan'ında bir şehir olan Ordos. Yaklaşık 2 milyon nüfus için planlanmışsa da orada kimse yaşamıyor. Spekülatörler, sürekli yükselen bir yatırım değeri varmış gibi büyümeyi sürdüren inşaat alanlarına ihtiyaç duyuyorlar.

Bir şehrin oturmuş dokusunda yapılacak değişiklikler konusunda öncelikle kimler karar vermeli? Belediyeler, bizim de bir kentsel dönüşümümüz olsun, hevesiyle hareket ediyor bazen. Oturmuş bir dokuda değişiklik yapılmak isteniyorsa eğer, o dokuya emeği geçmiş, hatıra biriktirmiş insanların rızası göz ardı edilemeyecek öneme sahip. Sıhhileştirme projelerinin sürgüne gönderme olarak gerçekleşmesi, adalet duygusunu bir hayli inciten bir etki uyandırıyor. Çevre yollarına yakın araziler, trafikte vakit kaybını artıracak şekilde gökdelenlerle kaplanmamalı. Boşluk/doluluk dengesini ihlal eden, manzaraları gaspa temayüllü projeler karşısında sorgulayıcı bir tutum sergileyemiyoruz ne yazık ki, mağara çağından farksız bir açıklamamız var burada. "İhtiyaca binaen" diyoruz.

Yatay-dikey mimari dengesi, ortaklaşılın alanların adaleti (Uğur Tanyeli), yaşlılık mekanları (Abdurrahman Arslan), enerjinin sarfı konusunda dikkat (Cansever) şehircilik gündemimizde hesaba katılması gereken maddeler. Geleneksel mimarimizde büyük önem taşıyan manzara ve komşu hakkı da imar izinleri ve yeni inşaatlar için gözetilmeli. Oturacağımız evin planı ve malzemesi, vitrayın ışığının, mukarnasın inceliklerinin yeniden hayata karışması üzerine düşünelim. Yeşil alanların korunması büyük bir özen gerektiriyor.

Göç 1950'lerde, sanayileşmeyle başladı. Planlamaya saygıdan söz edilemezdi.

Mete Tapan, "İstanbul yağ lekeli gibi gelişti" der. Gecekondu yapıldı, iktidarlar göz yumdu. Sonra 3194 sayılı kanun ile beraber İslah İmar Planları diye bir kavram getirildi. Binalara dört kata kadar izin verildi. Bu alanlar planlı hale gelsin, ondan sonra işgal edilen yerleri satalım, denildi. Satıldı, sonra gerçek imar planları hazırlandı. Gerçek imar planlarının ardından buralara çok katlı binalar yapıldı. Bu uygulamalara göz yummak gecekondulaşmayı konut politikası haline getirmek demektir. Plansızlık legalize edildi.

Kentsel dönüşüm, şehrin asli karakterini temsil eden binalara düşmanlıkla ilerledi. Fındıklı'da,

Mimar Sinan Üniversitesi'nin karşısında yer alan tarihi Süheyl Bey Camii'ne yenileme sonucu AVM cephesi giydirilmiş olması sadece bir örnek. Menderes döneminde İstanbul ve Konya'da tarihi değeri olan birçok binanın otoyollar ve çevre yolları yapılırken yıkıldığı biliniyor.

Plan despottur, ama plansızlık da "terör" sebebi. En fazla göç alan şehrimiz olan İstanbul'a göç 1950'lerde, sanayileşmeyle başladı. Yeni sanat/mimari akımlarını haber veren dalganın da aynı yollarda kendini duyurması bir rastlantı olabilir mi? O tarihlerde nazım planı yapma hakkı büyük şehirlere verilmişti. (Bölgenin planlamasına uygun bir şekilde, uygulama imar düzeneklerinin hazırlanmasına dayanarak düzenlenen ve hazırlanan rapor edilmiş bütün plana Nazım İmar Planı denilmektedir).

1990'larda Bedrettin Dalan sorulduğunda, "Plan benim kafamda" dermiş. Sözen zamanında hazırlanan nazım planı uygulanmadı. Yetki karmaşası vardı: Bakanlık mı yapar nazım planını, belediye mi? Koruma Kurulu mu karar verir, Yenileme Kurulu mu? Kurumlar arasında süren çelişkiler, mimarların çalışma düzenlerini ve projeye bakışımı da kuşkusuz olumsuz yönde etkiliyor. Böylelikle şehirlerimiz eklektik, rastgele özellikler taşıyan binalarla kaplanıyor.

Refah Partisi belediyeleri döneminde 1/100.000'lik bir plan çalışması yapıldı. 1994'te "İstanbul Metropol Planlama" diye bir büro kuruldu. Güzel çalışmalar gerçekleştirildi. Öyleyse sökün edilen hatalar nereden kaynaklanıyor? İmar izni verilen alanlarda çevre bağlantıları gözetilmiyor. İçteki yığılma konusunda gösterilen özensizlik siluete de vuruyor. Gökdelenli siluetlerin bir meşruiyeti olsaydı, Marmaray duvarlarındaki pano desenlerinin gökdelen öncesi dönemleri yansıtması tercih edilmezdi.

İstanbul açısından örnek verecek olursak, mesela denizin bütün şehirlilerin faydasına sunulacağı projeler öne çıkmalıdır. Refahlı belediyeler 1990'larda hiç deniz görmemiş on binlerce kadını Boğaz turuna çıkarıyorlardı, bu çok önemli bir hizmettir. Bu hizmet anlayışının süreğinde yer alan bir proje ise Maltepe'deki dolgu park. Denizin doldurulmasına sıcak bakmamakla birlikte, İstanbul'a özgü mesire geleneğinin bu şekilde canlandırılmasını heyecanla karşıladım.

Bu konuda John Berger gibi düşünüyorum: "Umut ilkesi ve kötülük hakkında konuşmadan estetik üzerine bir şey söylemek olanaksız."

"Budur benim payıma düşen,
budur benim payıma düşen,
benim payıma düşen,
bir perde asılmasının benden aldığı gökyüzüdür.

Benim payıma düşen,
terk edilmiş merdivenlerden inmektedir..."

Çok anlamlı bir şiir mimarlık açısından bakıldığında, Furuğ "Yeniden Doğuş" şiirini başka bir amaçla yazmış olsa bile... Sokakla alakası pencere manzarasıyla sınırlı insanların elinden o manzarayı almamalısınız. Beri taraftan, mimariyi bir yalıtım ve ayrışma tekniği olarak değil, kaynaştırma imkânı olarak kullandığımız takdirde, ihtiyaçlarımız huzurevlerinde kendilerini daha rahat hissetmek zorunda kalmazlar.

Kargacık burgacık, labirenti andıran sokaklarımızın, kaldırım muhabbeti yapılan mahallelerimizin, yaşlılarla gençleri bir araya getiren camilerimizin kıymetini bilelim. Camilerin ıssızlaşmaması için hiç de suni olmayan kanallar oluşturulmalı. Oturmuş bir doku örselendiğinde yabancılaşma ve yalnızlık koyulaşırken şiddet de tırmanarak dağılıyor. Ayrıştırma yoluyla kesimleri kendi türdeşiyle yaşamaya götüren projeler yerine, kaynaşmayı sağlayan türde projeler hazırlanmasına öncelik vermek gerekiyor. Kuşkusuz şehircilik sorunlarımızı konuşmak, şehir konusunda kendini mukayyet hisseden, bir muaşerete sahip şehirlilere duyduğumuz ihtiyaçtan bağımsız değerlendirilemez.

Dipnotlar

- 1 Carel Bertram, *Türk Evini Hayal Etmek*, Çeviri: Mehmet Ratip, İletişim Yayınları, 2012, s.307. Amnezi: Tıp dilinde belirli bir zaman dilimini kapsayan bir hafıza kaybını anlatmak için kullanılır.
- 2 Neşe G. Yeşilkaya, *Halk Evleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, 1999, s. 57.
- 3 Mimarlık bağlamında eserleri kadar metinleriyle de tanınan ve 1. Milli Üslup içinde değerlendirilen Arif Hikmet Koyunoğlu, gelenekten esinlenme üzerine görüşlerini şöyle anlatıyor: "Eski yazılarımda bunları anlattım. Biz mimarimizi Avrupa'dan kopya etmemeli, kendi anelerimizden çıkarmalıyız. (...) Yani bizim her şeyimizde tetkik olunacak hususlarımız vardır. Mesela, binada Türk etkisi olsun diye mutlaka kubbe filan yapmak gerekmez, milletin kendi benliğinin bir tesiri olmalı binada. İşim olmadığı zamanlar mahalle kahvesinde oturmam, giderim Süleymaniye Camiine. Benim oradan ilham aldığım birçok hususlar vardır. (...)" (<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/301/9428.pdf>)
- 4 Beatriz Colomina, *Mahremiyet ve Kamusalılık*, Metis Yayınları, 2011, s. 7.
- 5 Yeşilkaya, a.g.e., s. 115.
- 6 *Cumhuriyet*, 28 Eylül, 2015.
- 7 Cihan Aktaş, "Zayenderyt Düşünceleri", www.dunyabulteni.net, 10 Eylül 2015
- 8 "Beyazıt Meydanı Mimarisindeki Sır", www.dunyabulteni.net, 13 Ağustos 2014.
- 9 Cihan Aktaş, "Yeraltı Camii Notları", www.dunyabulteni.net, 08 Ocak 2014.
- 10 Kojin Karatani, *Metafor Olarak Mimari*, Arata İzosaki'nin "giriş yazısı: "Krizler Haritası", Çeviri: Barış Yıldırım, Metis Yayınları, İstanbul, 2006. s. 9-16.

-Sanat ve Sinema Yoluyla- İletişimde İslâm Dünyası'nın Zaafları

Müslüman halkların birbirlerinin hakikatine eğilmesinde, birbirlerini daha yakından tanıyıp ortaklıklar üretmesinde sinema önemli bir imkân. Devletlerin ve toplumların sanata ve sinemaya hak ettiği ilgiyi göstermesi ve maddi/manevi yatırım yapması gerekiyor. Zor şartlarda çekilen filmlerin de sadece Batı vitrini hesap edilerek düzenlenmesi yerine birbirimize iletmeye ve hikâyelerimizi paylaşmaya özen gösterilmesi lazım. Ortak ruhun oluşumunda ve ilham almada eşsiz sonuçlar doğuracaktır iletişimin güçlü olması.

Yıldız RAMAZANOĞLU

50

İslâm coğrafyasında yaşanan gerçekliklere baktığımızda bölünmelere ve savaşlara yol açan siyasetlere rağmen, ortak kültürel tahayyül kopuşu önleyen birleştirici etkide bulunuyor. Fakat ne yazık ki siyasete ve savunmaya yapılan yatırımın yanında derin kültür ve tarih birliğini geliştirmek ve sanatın dilinin iyileştirici yapıcı etkisini çoğaltmak için ayrılan kaynak son derece yetersiz.

2003 yılında Amerika Bağdat'ı vurmaya başladığında Doğu Konferansı inisiyatifi olarak ilk Şam ziyaretimizi gerçekleştirmiştik. Babasından devraldığı kapalı rejimi sürdürdüğü için davetine rağmen Beşar Esad ile görüşmeyi reddetmişti gurubumuz. Ankara'dan yola çıkan otobüsümüzdeki solcu, İslâmcı, liberal, Hristiyan gibi farklı inanç ve eğilimlerden Türkiyeli yazarların hemen hiç biri, daha önce bu muhteşem komşuya kültürel siyasal sebeple ya da habercilik adına ziyarette bulunmamıştı. Daha yüz yıl öncesine kadar bir ve beraber, aynı ülkenin çocukları olan İslâm dünyasının entelektüelleri dünyanın başka yerlerinde sanatçı ve siyasetçilerle bir araya gelebilirken, kapı komşularının muazzam şehirlerini ve insanlarını merak etmemişti ne yazık ki. Birbirimiz hakkındaki malumatı bile Avrupa dolayımından, işlenmiş haberler üzerinden alabiliyorduk.

Modernleşme Batılılaşma arzusunun bizi Albert Camus'un ölen annesinin cenazesi başındaki Mersault misali nasıl da derin bir yabancılaşmanın eşiğine getirdiği hepimizin malumu uzun bir hikâye.

Şam'da mümkün mertebe sivil insanlara, inisiyatiflere ulaşmaya çalışmıştık. Yazarlar Birliği ziyaretine katılan arkadaşlar hatırlayacaktır; derin bir dostlukla kucaklanmış, hatta I. Dünya Savaşından beri 'neden yüz yıldır gelmediniz

bu kadar geciktiniz' diyen başkanın sitemleriyle karşılaşmıştık.

Kendisinden savaş başladığından beri haber alamadığım Nadia Khost'u orada tanıdım. Kendisi Suriye'nin yaşayan en önemli romancılarından ve romanlarının çoğu geçtiğimiz yüzyılda Şam'da yaşananları konu ediyor. *Bilad El-Sham* kitabında Suriye toplumunun Batılı işgalcilere ve Siyonizm'e karşı verdiği bağımsızlık mücadelelerini, Osmanlı toprağı olma tecrübesini, bütün bu süreçleri biz-zat yaşayan insanların üzerinden romanlaştırdığını anlatmıştı. Biz bunları okuyamadık maalesef, çünkü karşılıklı tercüme ve aktarım çalışmaları istenen düzeyde değil. Onları ziyaret ettiğimizde Arapçaya çevrilmiş yazar olarak sadece Aziz Nesin'i biliyorlardı. Şimdilerde sanırım TEDA büyük bir emekle bazı yazarları daha tercüme etti.

İslâm dünyasının kendi arasında sağlam bir kültürel etkileşim oluşturamaması üzerine çalışırken gördüm ki edebiyatımızdaki kopukluklar resim, sinema, müzik ve sanatın her dalında hüküm sürüyor.

2013'te Türkiye'nin önemli sinema uzmanı İhsan Kabil'in büyük emek ve özveriyle düzenlediği Gelişen Ülkeler Film Festivali'ne katılan Müslüman yönetmenlerin çoğu bir tek Türk filmi izlememişti, bizim sinema erbabımız da onları takip edememişti açıkçası. Festivalin başlığındaki "çok yakın çok uzak" tanımı, çok isabetli bir şekilde mevcut durumumuzun bir yansıması. Kültürel olarak bu kadar yakın olan halklar ve sanatçılar birbirini sanatın insani atmosferi içinde daha yakından ve oylumlu tanıma imkânından yoksun.

Ülkemizin ve Ortadoğu'nun parçalanmasına duyulan korkuyu sadece silahla ortadan kaldırmak mümkün değil, buna acı tecrübelerden geçerek tanıklık ediyoruz. Coğrafi haritanın parçalanmasından önce ortak değerler ve birlikte varoluş tasavvuru derin yara alıyor. İç içe geçmiş tarihlerimizin edebiyata yansımış inceliklerini okumaktan mahrumuz. Herkes kendi gettosunda kendi hikâyesine kulak kesilmiş sadece.

PKK'nın mesela, kültürel yönden mesafeleri açma çabalarının yarattığı uçurum silahla verdiği zarardan kat be kat fazla. Ortadoğu'da en büyük müşterek değer, darbelere, tiranlara, baskılara, ayrımcılıklara karşı durmak için önüne her sandık konmasında uzlaşmayı, barışı, bir arada yaşamayı seçen milyonlarca insanın varlığı. Çoğunlukçu değil çoğulcu, edilgen değil katılımcı dinamik bir millet iradesinin yanına, güçlü bir kültürel iletişimi, halklara mal olacak eserleri, dilden dile aktarılacak sanatçıların gücünü, etkisini ve bizi birleştirme potansiyelini eklemek şart.

Belki o zaman birimize yönelen saldırı ortak sanat ve sanatçılar üzerinden somutlaşır da hepimize yapılmış sayılır ve sulh ve salah için, siyasal ve toplumsal talepleri görmezden gelmeden insan insana oturup konuşabiliriz. Kaderimizi kör bir şiddetten başka işlevi olmayan örgütlere teslim etmek yerine fani dünyanın aynı coğrafya ve kültürün içinde yüzen fani insanları olarak ötekinin hakikatine eğiliriz.

Türk yazarlarıyla Brüksel, Paris ve Londra'da bir araya geldiklerinden söz etmişti Nadia. Neden İstanbul'da Şam'da değil bunu neden başaramadık diyordu kendisiyle yaptığım söyleşide.¹

Ülkemizin ve Ortadoğu'nun parçalanmasına duyulan korkuyu sadece silahla ortadan kaldırmak mümkün değil, buna acı tecrübelerden geçerek tanıklık ediyoruz. Coğrafi haritanın parçalanmasından önce ortak değerler ve birlikte varoluş tasavvuru derin yara alıyor. İç içe geçmiş tarihlerimizin edebiyata yansımış inceliklerini okumaktan mahrumuz. Herkes kendi gettosunda kendi hikâyesine kulak kesilmiş sadece.

Suriye'yle Sanatsal Kopukluk

Suriye yakın komşu ama hiçbir zaman yakından tanıyamadık onları. I. Dünya Savaşı'ndan sonra İslâm coğrafyasındaki halkların birbirinden kopması için sayısız manevra gerçekleştirildi. Şimdi kitlesel bir karşılaşma deneyiminden geçiyoruz ama bu sefer de savaşın acılarıyla sınırlı, mültecilere yönelik acıma ya da dışlama tercihleri üzerinden.

2015'te Marmara Üniversitesi'nin Sultanahmet'teki sergi salonunda sergilenen Suriye Plastik Sanatları (Syrian Plastic Arts) sergisinin Şam'lı küratörü Adnan Al Ahmad ilgisizlikten yakınmıştı. Türk halkı Suriyeli kardeşlerine çok değer veriyor, bütün güçleriyle seferber oldular ama sadece yardıma muhtaç insanlar olarak görülmemiz doğru değil, diye düşünüyordu. Şehirleri, kültürü, medeniyeti yeniden kuracak iradeye, bu birikimin dinamiklerine ve sanatçılarına da ilgi gösterilmesi gerekirdi.

Sergiye daha çok İstanbul'da yaşayan yabancıların rağbet etmesine bir hayli üzülmüştü. Küratörlerden Hüseyin Emiroğlu ise dünya çapında başarılar kazanmış sanatçıların eserlerine Müslümanların daha çok ilgi göstermesi için bütün basını haberdar etse de yeterli alakayı görememişti. Eserlerin değerini takdir eden Amerikalı ve Avrupalıların resimleri toptan ucuz fiyatlara kapatma taleplerine canı sıkılmıştı haklı olarak.

Al Ahmad *Dar Kalamat* adlı galerisini Halep'te 2000 yılında kurmuş. Zamanla İstanbul'da da bir şube açmış. Yüzden fazla sergiye ev sahipliği yap-

makla kalmayıp çeşitli yayınlar da gerçekleştirmiş. Bunlardan bazıları Abdulsalam Ojeili'nin şiirleri, Saad Yagan'ın hikâyeleri, büyük şair Adonis'in şiirleri, Nizar Kabbani'nin mektupları. 2006'da Halep, UNESCO tarafından İslâm Kültür Başkenti ilan edildiğinde açılan sergide, yüz civarında Suriyeli sanatçıya ev sahipliği yapmış. Kızı da sanatçı olan Al Ahmad sanat eleştirmeni ve küratör olarak Ortadoğu'daki çağdaş sanatı desteklemek, gençleri yüreklendirmek istiyordu. Birlikte gezerken gözyaşlarımızı tutamadık. Çünkü bazı sanatçılar ülkelerini terk etmiş aileleri dağılmıştı, bazıları ise bombardımanlarda hayatını kaybetmiş ve eserleri kalmıştı geriye.

Genç sanatçılar bütün olumsuz koşullara rağmen seferber olmuş durumda. Arap dünyasının sınırlarını aşacak dünyanın en önemli sanat müzelerinde yerlerini alacak eserlerle zaman ve mekân içinde yola çıkmışlar. Eserleriyle, olup bitenlere sessiz kalan dünyayı Suriye halkıyla yüzleştirmeyi hedefliyorlardı. Ahmad Aljoumaa'nın savaş cehennemini muazzam bir temsille, imgelerin gerçekliği netleştirdiği bir dille aktaran eserinin başında sesi titredi küratör Al Ahmad'ın, çünkü bombardımanda ölmüştü genç ressam. Ölmeden ülkesinin muhayyilesinde kalan son resmini ulaştırmıştı bize.²

Suriyeliler 2011 Mart'ında başlayan savaş ve yıkımın bu kadar uzun süreceğini düşünmemişlerdi. Mülteci olarak buldukları ülkelerden evlerine dönme hayaliyle yaşadılar. Geçici yaşamlar beraberinde birçok sorunu getirdi. Dayanışma yardımlaşma hatta kültürel iddiayı taşımak ve gelecek nesillere aktarmak için örgütlenmeleri gerekiyordu. Suriyeli Sivil Toplum Kuruluşları başka-

nı Muhammed Ala, Ürdün Lübnan ve Türkiye'de 150 dernekle faaliyet gösterdiklerini bildiriyordu.

Mültecilik sadaka değil bir hak olarak görülmemeli. Bütün dünyada dışarıdan gelenlerin entegrasyonundan söz edilir fakat onurlu bir yaşam hakkını savunmak insani olarak daha ileri bir adıma işaret eder. Suriyelilerin başlarına geleni anlatan uzun metraj filmler çekilebilse ve gösterime girseydi halkın bakışı çok daha bilinçli olabilirdi. Dünyadaki kamuoyu duyarlılığı da artardı. Elbette onların da uzun yıllar birlikte yaşayacakları Türkiye halkının kültürüne ve alışkanlıklarına aşına olmaları için sanatın diliyle irtibatlanmaları gerekir.

Suriye'nin önemli yazarlarından Yassin el Haj Saleh'in Türkiyeli yol arkadaşlarıyla birlikte kurduğu Hamiş Suriye Kültür Evi, silah ve sefalet dışında, başka meseleleri konuşmak için bir araya gelmiş insanlardan oluşmuş. Devrimi kültürel düzeyde sürdürmek ve eleştirel düşünme yoluyla yaşananları analiz etmek istiyorlardı. Entelektüel ve entelektüel olmayan ayrımlarını reddederek, toplum, devlet, kimlik, kültür, vatan ve politika kavramları üzerine kapsamlı çalışmalar yapmak istiyorlar. Suriyeli aydınlar Suriye halkının şehirleri yeniden çoğulcu biçimde inşa edecek birikime sahip olduğunu düşünüyorlar. Temel arzuları siyasetin ve diplomasiye ötesinde gerçek insan ve kültür deneyimini ortaya çıkarmak ve bunu saha ya taşımak...³

İlki "Şehrin Gizli Dili" başlığıyla 2010'da, ikincisi "7 Vadi 60 Kanat Gölgesi" adıyla 2013'te açılan Uluslararası İstanbul Trienali'yle ne yapmak istediği tam olarak algılanamayan ve gerekli takdiri göremeyen küratör ressam Hülya Yazıcı'nın 2016 Eylülünde açtığı "Yurtsuzlaşma" temalı 3. Trienal yoğun ilgi gördü. Zorunlu göç ve sürgünün doğurduğu mültecilik meselesine eğilen sanatçılar çok önemli ayrıntılara eğilerek özelde Suriye, genelde bütün dünyada aidiyet duyguları zedelenen, kimlikleri parçalanmış insanların yoksunluğunu ele almışlardı.

Resim, enstalasyon, video, düzenleme, grafik gibi farklı görsel sanatlarda eserlerin yer aldığı sergide Yazıcı'nın "NAAS" adlı çalışması insanlığın hangi bütünden geldiğini gösterip ilahi bilgi ve açıklığa dikkat çekiyordu.

Duvarda teleskopla çekilen göz şeklindeki galaksi fotoğrafı. Yerde ise toprağın içine gömü-

Yurtsuzlaşma Trienali, Hülya Yazıcı 2016

İslâm Dünyasında Sinema Yoluyla İletişim

lû kozalaklar. İnsan başkasına zarar verdiğini sanırken yakmaya çalıştığı aslında kendi evi, yıktığı kendi insanlığı ve büyük bir göz onu izlemekte. Yere serili toprak dünyayı, içine gömülen kozalaklar bilgiyi temsil ediyor.

Zain Al Ahmad'ın "Tufan" adlı çalışmasında ise küle dönmüş Suriye şehirleri resmedilmiş. Adaltsızlık ve kötülük haddi aştuğunda insanlık azim bir imtihandan geçer. Suriye halkının başına gelen herkesin imtihanı... Gılgamış Destanı'nda insanların akıbetini öğrenmek için uçurulan kuşların getirdiği habere göre bütün şehirler küle dönmüş ve onlar da konacak bir yer bile bulamadan geri dönmüşlerdi. Bunu hatırlatıyor simsiyah resmin karakuşları.

Gönüllü üniversite öğrencilerinin çabasıyla "iki el bir fırça" konseptiyle çocuklara yaptırılan resimler ipuçlarıyla dolu. Biri Türkiyeli, diğeri Suriyeli mülteci olan iki çocuğun aynı kâğıda ortak resim yapması karşılıklı anlayış ve diyalogun gelişmesine, ön yargıların kırılmasına, hayallerin ve umutların birleştirilmesine katkı sağlamıştı. Mesele itfaiyeci olmak isteyen İstanbullu Salih ile cerrah olmak isteyen Şamlı Muhammed birlikte bol ağaçlı yemyeşil bir kır çizmişler fakat kimi karaltılar var aralarda, hatta kurşun yağıyor resmin bir ucundan. Pırl pırl bir gökyüzü bir başka resimde... Masmavi bulutlar. Bunu biri Bursalı diğeri Halepli iki çocuk yapmış sanırım. Fakat kuşların arasında bombaları atan bir uçak girmiş. Belli ki bunu Suriyeli küçük sanatçı eklemiş, Türk partnerine durumu anlatmak için.

Tuğba Renkçi'nin "Büyük Ortadoğu Projesi Serisi Volüm 3" başlıklı çalışması çok çağrışımlı. Biri diğerini zenginleştiren halklardan oluşan İslâm dünyasının kültür ve siyaset olarak parçalara ayrılıp birçok askıyla tavana asılmış enstalasyonu hem dışarıdan parçalanmaya hem de içerdeki kopukluklara işaret ediyor. Bütün renkleri öldürüp her yeri kireç gibi beyaza boyama ve tek tip insana varma çabasını hatırlıyoruz; ya bizdensin ya onlardan. Birbirinden habersiz ayrı ayrı askılara asılan insanlar, ülkeler, halklar arasındaki kültürel kopukluğun da temsili bu çalışma. Yaşamları askıya alınırken birbirlerinin parçası oldukları, ortak aidiyetleri de unutturuluyor. Ortak bilinci her yönüyle parçalamak isteyenlerin amaçları kültürel birlikteliği sanat yoluyla korumakla durdurulabilir bir ölçüde.

İslâm dünyası büyük bir zihinsel algı yönetme gücüne dönüşen sinema hakkında düşünelim, sinema Müslümanlarla ziyadesiyle ilgileniyor ve dünya kamuoyunda İslâm hakkında belli kanatların oluşması için azami derecede kullanılıyor.

1942 yılında ABD başkanı Franklin Roosevelt'in sinema yönetmenlerine film siparişi vermesiyle birlikte Hollywood-Washington işbirliği başlamıştı ve bu günümüzde de bir şekilde devam ediyor. Bu filmlerde kimi halklar (Koreli, Vietnamlı, Rus, Müslüman) düşman ilan edilerek ABD'nin saldırgan dış politikasına gerekçeler üretilmeye çalışıldı. Irak, Afgan ve Filistin halklarına yapılan zulümler de film yoluyla gerçeklikler yeniden yaratılarak yaşananların tarihi tahrif edildi, yeni geçmişler üretildi.

ABD filmleriyle hayata bakan milyonlar, Kolombiyalıları uyuşturucu satıcısı, zencileri kronik suçlu sanabilir. Japonlar aleyhine de pek çok film yapılmıştı ama doğrudan Şintoizm inancı hedef alınmamıştı. 11 Eylül'den sonra ise sadece terör eylemini gerçekleştirenler değil bütün Müslümanlar ve İslâm hedef alındı, derin bir İslâmofobi üretildi. Müslüman tiplerle birçok dizi ve filmlerde uçak kaçırma, bomba taşıyan, adam öldüren kişiler olarak temsil ediliyor⁴. Kadınlar ise, Edward Said'in betimlediği 'Doğunun Doğululaştırılması' tezindeki gibi hâlâ ezilen, hor görülen, haklarını aramaktan aciz biri Batılı film senaryolarına göre.

İslâm dünyası sinemanın mahiyetini, tasvir yaşığını, bu gerçeklikle nasıl baş edileceğini konuşurken, bir yandan da kayda değer çok iyi filmler üretiliyor. Bu yönde Müslüman halklar ve sanatçılar yeterince iletişim kurabiliyor mu peki? Birtakım festivallerde bir araya gelmek mümkünse de yeterli değil. İstanbul Film Festivali Müslüman yönetmenlerin de sesini duyurduğu önemli bir platform. Kahire(Mısır), Fecr(İran), Saraybosna(Bosna-Hersek), Dubai(Dubai) festivalleri belli bir geleneği oluşturdu. Taşkent(Özbekistan) Film Festivali düzensiz de olsa ilerliyor. İslâm dünyasındaki film festivallerinde dil, mezhep, inanç farklılıklarından kaynaklı sorunlar yaşandığı bilinen bir vakia. Bu yüzden kota engelleme ya da yasaklamalar söz konusu. Ülkelerarası ilişkiler ne yazık ki sanat alanındaki iletişimi de engelleyebiliyor. Bölgesel savaşlar, güvenlik kaygıları, bürokratik izin ve sı-

nırlamalar iletişime ket vurabiliyor. Mısır'ın, darbenin ilk yılı kabul edilen Türk filmlerinin başvurularını sonradan iptal etmesi gibi... Bilinmesi gereken gerçeklerden biri de İslâm ülkelerinin sinemalarının %90'ını ülkelerdeki seküler, sosyalist ya da liberal sanatçıların üretmesi ve festivalleri bu filmlerin gezmesi. Mütediyyin sinemacıların eserlerinin de katılımı yavaş ilerleyen bir süreç.

Festival Buluşmaları

2011 Mayıs'ında İstanbul'da Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı çerçevesinde sanatsal faaliyet olarak bir film festivali düzenlenmişti: 'Bilinmeyen Sinemalar Film Festivali'. Çoğunluğu Afrika ülkelerinden olan ve Asya'yı da kapsayan bu festivalde, dünyada yaygın dağıtım ağına çıkamayan ama belli sinematografik değerler taşıyan filmler yer almıştı ve amaç katılan ülkelerin kültürlerini tanımak ve tanıtmaktı. Sonrasında Türkiye'nin mensubu olduğu D-8'in yanı sıra Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nı (ECO) da içine alan 'Gelişen Ülkeler Film Festivali' gündeme geldi.

En Az Gelişmiş Ülkeler'den Gelişmekte Olan Ülkeler'e geçen festivalin muhtevasında, Afrika'nın orta yeri Nijerya'dan, Mısır'ı geçerek Orta Asya üzerinden hilal çizerek, Güneydoğu Asya'nın en ucu Endonezya'ya ulaşan geniş coğrafyadan seçme yapımlar yer aldı. Necmettin Erbakan'ın mimarı olduğu D-8 kuruluşu ülkeleri Nijerya, Mısır, Türkiye, İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya ve Endonezya'dan, eski RCD'nin geliştirilmiş formu olan ECO ülkeleri ise, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan, İran, Pakistan ve Afganistan'dan meydana geliyor.

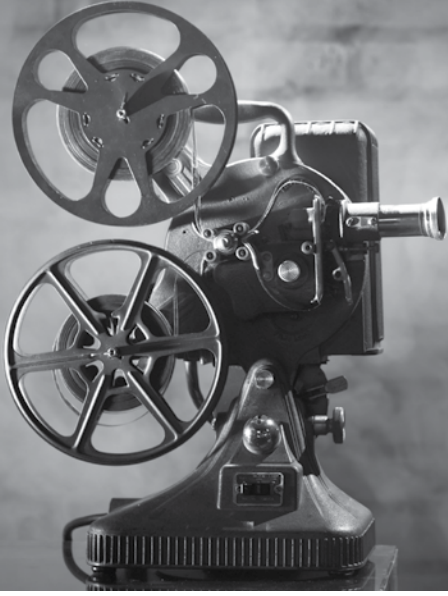
2013'te gerçekleşen Gelişen Ülkeler Film Festivali'nde katılımcılar bu sinemaların güncel sorunlarını ve ülkeler arasındaki sinemasal işbirliği imkânlarını, festivalin gelecek yıllarda diğer ülkelerde de düzenlenme ihtimalini ele alan söyleşilere de katıldılar fakat bunlar yayınlanmadı ne yazık ki. Problemlerin sebep-sonuç ve çözüm yollarının konuşulduğu oturumların yazılı metinlere dönüştürülmesi çok önemli olsa.

İhsan Kabil'in dediği gibi iktisadi ve siyasi gelişmelerin kültür ve sanatı hesaba katmadan eksik kalacağı ortadadır. Ayrıca festivallerin mahiyeti açısından da, Türkiye'de düzenlenen çoğu festiva-

lin Avrupa ve Batı, daha nadir olarak da Uzakdoğu sinemasından beslendiği gerçeğinden hareketle, dünyanın diğer kültürel renklerini içine alan farklı düzenlemelerin yapılması lazım. Afrika, Ortadoğu, Orta Asya, Hint alt kıtası ve Güneydoğu Asya'yı içine alan festival, tematik olarak, bu her coğrafi bölgenin ayrı ayrı bir festival niteliği taşıyan sinemasal varlığının mütemmim cüzü görünümünde varlık göstermişti. Kabil'in vurguladığı şey şu: Dünya medeniyetine beşiklik etmiş bu coğrafyanın sinemasında yine insanlığın büyük değerlerini içinde taşıyan temaların mevcut olması, bugün dünya sinemasının içinde bulunduğu değer bunalımının alternatifi olması anlamında da önem arz ediyor.⁵

Hak ettiği ilgiyi görmeyen bu festival, yine de katılanlarda ümit yarattı. Festivale katılan sinemacılaran çoğunun daha önce hiç Türk filmi izlemediği, bazılarının da yakın dönem filmlerden ve kazanılan uluslararası başarılarından habersiz oldukları anlaşıldı. Onlar bunun nedenini Türkiye'li sinemacıların pazar planlarına İslâm ülkelerini katmamalarında görüyor. Filmlerine İngilizce altyazıyı eklerken Türk dilleri, Arapça ve Farsçayı eklemek düşünülüyor, çünkü hedef kitle Müslümanlar değil. Dünyanın birçok ülkesinde festivallere katılmış, dünya sinema gündemini etkilemiş filmlerin, ödül alan yönetmenlerin izlenmemesinde zafiyetin karşılıklı olduğunu göz ardı etmemek lazım. İhsan Kabil'in özverili çalışmalarıyla gerçekleşen festivalde ortak tarihi geçmişleri, coğrafi komşulukları olan ülkelerin sineması ve sinemacıları arasında gerçekleşen kültürel yakınlığa yeterli ilginin gösterilmemesi ve sadece siyasete odaklı yaklaşımların etkisi büyük.

Katılımcılarla sinemacı Suat Köçer'in yaptığı söyleşiler eksiklikleri bir parça deşifre etmiş. Festivalde yarışma hırsından çok kaynaşmanın dostluğun ve tanışma heyecanının ön plana çıktığını söyleyen Endonezyalı oyuncu Nfn İkranagara ortak hissiyatı dile getiriyordu. Fakat Endonezya' da gösterime giren tek bir Türk filminin bile olmasına, iki Müslüman ülkenin birbirinden bu kadar kopuk oluşuna hayıflanmış. İranlı yönetmen Mojtaba Raei de ülkeler arası iletişimin zayıflığını dile getirmiş Köçer'e. Türkiye'nin kendi kültürüne dair yapımları daha değerli bulduğunu ve Avrupai tarzda yapılan çalışmaların kendisine fazla çekici gelmediğini aktarmış.

Sinemaya ilginin artması tartışmaları da beraberinde getirdi. Gençlere hangi filmler izletilmeli ve ölçüler nasıl tayin edilmeli. İlk İslâmî film rehberi Cinemu bu yüzden açıldı. Gelişen digital ortam sayesinde çok fazla film izleniyor. 1 milyar 700 milyonluk toplam nüfusunun 55'i ü 25 yaş altı gençlerden oluşan İslâm dünyasının kendi ilke kavram ve değerleriyle uyumlu bir sinema sitesinin olmayışı eksiklik olarak görülmüş. CINEMU mevcut film değerlendirme ve derecelendirme sisteminden farklı olarak çok dilli yayımla bütün İslâm dünyasına hatta dünyaya yayın yapıyor. Sayısız uzmanın çalıştığı (sosyolog, sinema uzmanı, psikiyatrist...) sistemde ailece seyredilme kriterleri ortaya konacak. Bütün dünyadan beş bin filmin değerlendirilip hizmete sunulmuş olması büyük başarı.

Türkmenistan'dan gelen oyuncu Maya Gozel Aymedova da birçok büyük festivale katılmış bir oyuncu ve Türkan Şoray'ın arkadaşı. Oralarda gösterişin büyük ama mananın küçük olduğunu, burada ise dostluk, arkadaşlık, derin bağlar ve büyük bir mana olduğunu söylemiş.

Türkmenistanlı yönetmen Hodzhakuli Narliev de sinemamızın Türki Cumhuriyetleri ihmal etmesinden yakınıyor, eski filmleri biliyor ama son on yılda hiçbir filmimizi izleyememiş, tıpkı bizim de Türki dünyadan çok az film izleyebildiğimiz gibi.⁶

Tasvire dayalı sanatlar hakkında yapılan İslâmî tartışmalar başka yazıların konusu ve geniş çalışmaları hak ediyor. Bu konuda İranlı yönetmen Mecid Mecidi'nin *Hz. Muhammed* filmi hâlâ tartışılıyor ve ortak bir karara varılması mümkün görünmüyor.

Dünyadaki kötü İslâm imajının silinmesine katkıda bulunmak için Mustafa Akkad'dan on yıllar sonra *Hz. Muhammed* filmi Mecidi, hem İslâm dünyasının bu filmle kendine yeniden bakmasını sağlama hem de Batıda İslâm adına insanların kafalarında bulunan karanlık imgeleri aydınlatma arzusuyla bu filmi çekmiş ve İslâm dünyasında bölünme şöyle dursun birleştirmek amacıyla gerekli hassasiyeti gösterdiğini belirtiyor. Olayları teyit ederken Şii ve Sünni kaynakların hemfikir olduğu açıklamaları tercih etmiş.⁷ Bu elbette yaşanan bir dönemi anlattığından aynı zamanda tarihi

bir doküman olarak da görülecektir; filmin başına eklediği ibareyle bunu gidermeye çalışmış: "Bu film tarihi bilgiler ve Mecid Mecidi'nin bakış açısı ile çekilmiştir." Peygamberimiz'in ana mucizesinin etik ve insanlık olduğunu göstermeye çalışmak yanlış bir yaklaşım olmasa gerek.

Bu meselelerdeki hassasiyetiyle bilinen fıkıh âlimi Hayrettin Karaman da filmi onayladı ama gösterimde hâlâ problemler var. Bir yazısında filmin İslâm'ı anlatmadaki boşluğu doldurma yolunda önemli ve güzel bir adım olduğu hükümüne varmıştı. İnşallah bu film sinemalarda gösterilmeye başlar, ayrıca diziler halinde de sunulur ve Mecidi beyin amacı hâsıl olur diyordu. Mecidi amacını şöyle anlatmış kendisine: "İslâm ve Peygamber düşmanları dünya insanına yanlış bir İslâm ve Peygamber imajı sunuyor, İslâmfobi gittikçe yayılıyor, ben istedim ki, doğru, aslına uygun bir Peygamber ve İslâm tanıtımı yapalım, bunu da en etkili araç olarak sinema yoluyla gerçekleştirilelim."⁸

Sinemanın büyülü, etkili dilini kullanmaktan kaçınamayacağımız çok açık. Mesela 2014'te Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te düzenlenen İslâm Dünyası Filmleri Festivali'nin açılış filmi *Mekke'ye Yolculuk* Suudi Arabistan, Fas, ABD ve Kanada ortak yapımı ve National Geographic yapımcılığını üstlenmiş. Filmde hac için yola çıkan ünlü Müslüman gezgin İbni Batuta'nın 1325'te Marokko'nun

Tancerca bölgesinden Mekke'ye ulaşana kadar bäsından geöenleri anlatıyor. Avrupalı çocuklar gezgin Marko Polo'yu bilirken Müslüman gençlerin Batuta'yı tanımaması, okumaması kabul edilemez. Hatta bütün Avrupa sanatına etki eden, doğu fikrini oluşturan Polo'yu da okumadan geçmemeli İslâm dünyasının gençleri, karşılaştırma ve kırılma noktalarını görme bakımından. Bu festivalde yer alan genç yönetmenlerden Tacikistanlı Dilovar Sultanov'un *Beyaz Serçe*'si ve Kırgızistanlı Gülmira Asanbekova'nın *Ak Kuğu*'su Türkiye televizyonlarında gösterilse ve geniş kitlelerle buluşsa birçok programdan daha fazla hayırlara vesile olurdu.

3. Uluslararası Boğaziçi Film Festivali'nde konuşan İslâm Konferansı Diyalog ve İşbirliği Gençlik Forumu başkanı Eishad İskenderov yan festival olarak düzenlenen İstanbul kısa film festivaline 900'e yakın film geldiğini söylemişti. İslâm coğrafyasında sinema üzerine bir hareket olduğunu, ödüllerin hayırlara vesile olacağını, sinema sektöründe gelişmelere yol açacağını belirtmişti.

Önemli festivallerden biri olan Uluslararası Müslüman Film Festivali 2005'ten bu yana her yıl Tataristan'ın başşehri Kazan'da gerçekleşiyor. İlk yıllarda Altın Minber diye de anılıyordu. Festivalin sloganı ilk günden beri aynı: "diyalog kültüründen kültür diyaloguna." Animasyon belgesel ve kısa uzun metraj filmler yarışıyor ve manevi, ahlaki değerleri, barış, hoşgörü ve insanlık fikrini destekleyen filmlere öncelik veriliyor. Maldivler'den

Suriyeliler 2011 Martında başlayan savaş ve yıkımın bu kadar uzun süreceğini düşünmemişlerdi. Mülteci olarak buldukları ülkelerden evlerine dönme hayaliyle yaşadılar. Geçici yaşamlar beraberinde birçok sorunu getirdi. Dayanışma yardımlaşma hatta kültürel iddiayı taşımak ve gelecek nesillere aktarmak için örgütlenmeleri gerekiyordu. Suriyeli Sivil Toplum Kuruluşları başkanı Muhammed Ala, Ürdün Lübnan ve Türkiye'de 150 dernekle faaliyet gösterdiklerini bildiriyordu.

Makedon ve Fransa'ya yüzlerce eserin katılıyor olması önemli.

Dünya Gazeteciler Federasyonu tarafından düzenlenen Türk Kültürü ve Türkün Dünyaya Bakış Açısı temalı belgesel film festivali ise yüzlerce yıllık köklü bir kültürün zengin öğelerinin açığa çıkarılmasını hedefliyor. Bakü, Niğde, Almatı, Şeki ve İstanbul şehirlerinde çeşitli konferans ve panellerle desteklenen festival bir boşluğu dolduruyor.

İslâm dünyasının en önemli film festivallerinden olan ve Tahran'da gerçekleştirilen Uluslararası Fecr Film Festivali yönetimlerin insafına kalmış. İran'ın Suriye'de takındığı tavır üzüntü verici ve bölgedeki gelişmeler sanatsal faaliyetleri de olumsuz etkiliyor.

Fecr Film Festivali, aslında dünya sineması için hem filmler adına hem de sinemayla ilgili kişilerin biraraya gelebileceği çok önemli bir buluşma noktası. Ancak son yıllarda meydana gelen gelişmeler sonucu özellikle İran sineması kendi içinden ve dışarıdaki kimi sinema çevrelerinden bazı tepkilere ve tavrılara maruz kalıyor. Sinema sanatı gibi netameli ve hassas bir sahada İhsan Kabil'in dediği gibi her kesimin bir parça esnek olması gerekir. Özellikle bürokrasinin, sinemayla olan ilişkilerinde gerginlikten öte bir yol takip etmeleri şart. Bugün bu sinemanın dünya sinema arenasında geldiği nokta çok önemli ve bunun heba olmaması için herkesin hakkaniyeti daha fazla öncelemesi lazım. İnsani değerler, sanatsal kaygılar, estetik ölçüler genelde ortak bir doğru üzerinde yükselir ve insanlardan bu şekilde icabet ve kabul görür.⁹

CineMu

Sinemaya ilginin artması tartışmaları da beraberinde getirdi. Gençlere hangi filmler izletilmeli ve ölçüler nasıl tayin edilmeli. İlk İslâmî film rehberi CineMu bu yüzden açıldı. Gelişen dijital ortam sayesinde çok fazla film izleniyor. 1 milyar 700 milyonluk toplam nüfusunun %55'i 25 yaş altı gençlerden oluşan İslâm dünyasının kendi ilke, kavram ve değerleriyle uyumlu bir sinema sitesinin olmayışı eksiklik olarak görülmüş. CineMu mevcut film değerlendirme ve derecelendirme sisteminden farklı olarak çok dilli yayınla bütün İslâm dünyasına hatta dünyaya yayın yapıyor. Sa-

yızsız uzmanın çalıştığı (sosyolog, sinema uzmanı, psikiyatrist...) sistemde ailece seyredilme kriterleri ortaya konacak. Bütün dünyadan beş bin filmin değerlendirilip hizmete sunulmuş olması büyük başarı. Çıplaklık, ensest, şiddet, alkol ve uyuşturucu tüketimi, küfür ve herhangi bir dine hakaret, homoseksüellik içerip içermemesi. Her şeye bakılıyor fakat burada objektiflik nasıl yakalanacak, kriterler neye göre belirleniyor, politik tercihler rol oynuyor mu zamanla belli olacaktır.

Aslında site sadece İslâm dünyası için değil, aile değerlerine önem veren, genç nesillerin yozlaşmasından endişe duyan, ahlaklı ve erdemli olanı arayan tüm insanlığın başvuracağı şekilde tasarlanmış ama bu steril yaklaşım işler mi zaman gösterecek.¹⁰

Sinema perdede gerçeğin izlenimini yeniden yaratır. Bunu yaparken sanatın ve bilimin edebiyat, resim, şiir, fotoğraf enstalasyon, animasyon, sosyoloji, psikoloji, tarih gibi bütün disiplinlerinden yararlanır hatta hepsini birden içerir. Toplumların büyük hikâyeleriyle halkları buluşturduğu gibi, insanlara geleceğe dair perspektifler de verir. Yaşamda varolanı olması gerekene doğru eğitilemelerle gösterme işlevi var. Kurgu ve gerçeklik arasında geniş kitlelerin zihinlerini oluşturmada etkili sanatlardan biri olarak iyi ya da kötü büyük etkilere yol açıyor, savaşların da, barışların da zeminini hazırlayabiliyor.

Bu sanatın hakikatine İslâm dünyası daha çok eğilmeli ve hem iç kamuoyunda hem de dünya kamuoyu nezdinde kendini, kültürünü, gelecek perspektifini ve başka insanlara bakışını sinema yoluyla insanlığa aktarabilmeli.

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat öğrencileriyle yapılan bir çalışma müstakbel din adamlarımızın sinemanın önemini kavradıklarını gösteriyor. Varılan sonuçlar çok önemli. Öğrencilerin çoğu sinemanın dini bakımdan sakıncalı olduğu görüşüne katılmamış ve buna bağlı olarak sinemanın dine zarar verdiği görüşünü de benimsememişlerdir.

Öğrenciler sinemadan gerektiği gibi yararlanılmadığını söyleyerek bu durumun değişmesi gerektiğini ifade etmişler. Sinemanın din ile ilişkisinin de bugünkünden daha işlevsel ve yoğun olması gerektiğini belirtiyorlar. Dini tebliğ ve irşat alanlarında kullanılmaması da bir eksiklik araştırmaya göre.¹¹

Müslüman halkların birbirlerinin hakikatine eğilmesinde, birbirlerini daha yakından tanıyıp ortaklıklar üretmesinde sinema önemli bir imkân. Devletlerin ve toplumların sanata ve sinemaya hak

ettiği ilgiyi göstermesi ve maddi manevi yatırım yapması gerekiyor. Zor şartlarda çekilen filmlerin de sadece Batı vitrini hesap edilerek düzenlenmesi yerine, birbirimize iletmeye ve hikâyelerimizi paylaşmaya özen gösterilmesi lazım. Ortak ruhun oluşumunda ve ilham almada eşsiz sonuçlar doğuracaktır iletişimin güçlü olması. Dünya kamuoyunda yaratılmak istenen kötücül İslâm fotoğrafı da bu ince çaba ve emeklerle değişebilir ancak.

Safe Movie Guide for Muslims

Dipnotlar

- 1 Yıldız Ramazanoğlu, "Yazarlık Direnen Bir Kadın: Nadia Khost", *Bağdat Fragmanı*, Timaş Yayınları, 2008, İstanbul, s. 59.
- 2 <http://www.serbestiyet.com/yazarlar/yildiz-ramazanoglu/suriyeli-ressamlar-gecti-buradan-133230> 2. 4 2015 erişim 10 7 2016
- 3 Yıldız Ramazanoğlu, "Suriyeliler", *Karar*, 6 Temmuz 2016.
- 4 Bilal Yorulmaz, "Sinema ve Din Eğitimi", Mayıs 2015 Değerler Eğitim Merkezi, İstanbul, s. 216-217
- 5 İhsan Kabil, "Gelişen Ülkeler Film Festivaline Doğru", *Star*, 30 Ağustos 2013.
- 6 Suat Köçer, "Kültürümüz Yakın Sinemamız Uzak", *Yeni Şafak*, 29 Eylül 2013.
- 7 Semra Güzel Korver, "Amacım Birleştirici Bir Film Yapmaktır", söyleşi: *Milliyet*, 30 Nisan 2016.
- 8 Hayrettin Karaman, "Bir Film Bir Yapımcı", *Yeni Şafak*, 30 Temmuz 2015.
- 9 İhsan Kabil, "31. Uluslararası Fecr Film Festivali", *Star*, 25 Ocak 2013.
- 10 <http://www.hayalperdesi.net/haber/gundem/2793-1-islami-film-sitesi-cinemu-acildi.aspx>, 09 07 2013 erişim: 10. 09. 2016
- 11 "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Sinema algısı Üzerine Bir Alan Araştırması Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneklemi", *Sinema ve Din* kitabı içinde, edisyon, Değerler Eğitimi Merkezi(DEM) yayını, 2015, s. 173.

Medeniyet Tasavvuru Çerçevesinde Türkiye Kültür Politikalarına Bakış

Saygı, üslup, estetik, nezaket ve hafıza, akılla ne kadar yoğrulursa ortaya çıkan eserler de yüksek kültür ürünleri olmaya başlar. İnsanın zihni kapasitesinin yüksek olması ve aynı zamanda bu kapasiteyi kullanma ölçüğü (düşünme ve üretme) kültürün beraberinde eğitim, bilim ve sanatı da etkiler, karşılıklı besler.

Mustafa ÇETİNKAYA

Kültür, dün, bugün ve yarını birbirine bağlayan, birikerek ilerleyen bir süreçtir ve tarihle iç içedir. Bu nedenle de kültür çalışmalarının çoğunda tarihsel olay ve olgular yer alır. Tarih, özellikle ülkemizde hâlen içinde yaşanan ve sıkça sorgulanan bir alan... Geçmiş düzene koyma kaygımız, bugünü anlama ve yarını tasarlama fırsatını çoğu zaman elimizden alıyor. Kültürel etkileşimler artıyor, kültür değişimleri hız kazanıyor ve kültürel farklılıklar azalıyor. Bozkurt Güvenç, kültürel farkların kalkmadığı ama kültürlerin birbirine yaklaştığına vurgu yapıyor.¹ Bilgi ve iletişim teknolojileri ile bağlantıların artması ve kültürlerin yaygınlaşması bunda önemli rol oynuyor. Bu kolaylık, küreselleşme karşılığı ile savunmacı ve korumacı bir yaklaşımı mı doğurmalı, yoksa bir fırsat olarak görülüp milli kültürümüz etki alanlarını genişletmeli mi? Çalışmada, yeni düşünceler ve kültür açılımları ile aktif bir kültür politikasının uygulanması gerektiği ifade edilmektedir.

Sosyal bilimlerde yeni düşüncelerin doğuşu, genelde kesinlik içermediği ve tartışmalara açık olduğu için fen bilimlerine göre biraz daha sancılı olabiliyor. Buna bilimsel ortamın kısıtlayıcılığı da eklenince yeni üretim içermeyen, birbirini bol atıflarla tekrar eden eserler ortaya çıkabiliyor. Çalışmada, düşüncelerin özgürce ifade edilmesi kadar düşüncenin de özgür ve özgün olmasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle de görüş ve öneriler çoğu zaman bir kişi veya kuruluşun tutumuna dayandırılmamıştır.

Çalışma, maddi ve manevi kültür ayrımı yapmaksızın kültürü insan merkezli olarak ele alıyor, rasyonel düşünceye ahlaki düzen yaklaşımını ek-

lemliyor, medeniyet tasavvurunun önemine vurgu yapıyor, eğitim ve kültür için alternatif politikalar öneriyor. Cemil Meriç kültür için, "Bir özlem, keşfedilmesi, yaratılması gereken bir dünyanın özlemi."² diyor. Çalışma, bu özlemin bir parçasıdır.

Rasyonel Düşünce ve Kültüre İnsan Merkezli Bakış

Bilim tarihini incelediğimizde bilginin kaynağına ulaşmak için iki temel görüşün olduğunu görürüz: rasyonalizm ve ampirizm. Rasyonel düşünce, doğruyu ve kesinliği akılla arar. Ampirizm göre ise, bilginin kaynağı duylardan elde edilen deneyimlerdir. Zihin boş bir levha olarak düşünülür ve zamanla dolar. Modern bilim anlayışı, zaman içerisinde bu iki düşüncenin sentezini yapmıştır. Çalışmada daha çok rasyonel düşünceye vurgu yapılmaktadır.

Raymond Williams, "Kültür sosyolojisinin sorunu ve ilgisi, ilk elde kültür kavramının açık seçik tanımlanmasındaki zorluk olarak görülebilir."³ der. Kültür denildiğinde insanların zihninde canlanan genel bir tasvir olmakla beraber kültürün kesin ve net bir tanımını yapmak zordur. Ancak bütün kültür tanımları içerisindeki ortak vurgu insan ögesidir. Çünkü insan kültürün üreticisidir ve yaşamını kültürel ortam içerisinde sürdürmektedir. En temel hayat gayesi yaşamını sürdürme içgüdüdür. Doğal olarak da doğa ve doğa üzerinde yaşamını sürdüren canlılarla etkileşimde bulunur. Bütün bu somut etkileşimler, Yılmaz Özakpınar'ın ifadesi ile insan aklında soyutlaşır ve sembolleşir.⁴ İnsan, aklının bir parçası haline gelen her şeyi zaman zaman zihnin raflarından indirir inceler, düşünür, tasarlar. Akli melekeleri ile

soyut düşünmeye bağlantılı kararlar alır ve uygular. Bu algı düzeyi ile de diğer tüm canlılardan ayrılır. Örneğin, hayvanlar sadece somut olaylar üzerine düşünür. Arka planını, nedenlerini ve çözüm yollarını kavrayamaz. Bu nedenledir ki, kültürel katkı üretmesi de sınırlıdır, çoğu zaman da kültürel katkı üretemez.

İnsan, dış dünyadan ayrı bir benlik gelişmesini sağlayan bir bilinci olduğunun farkındadır. Kendi zihnini, dış dünyayı gözlemlediği gibi gözlemleyebilir. Cisimlere, olaylara ve olgulara algı şekillerine göre isimler koyar ve zamanla kavramsallaştırır. Kavramsallaştırma sürecinde nesnelere anlamlar yükler. Bir masa, bir başka masa ile aynı işlevselliğe sahip olsa da renk ve tasarım gibi özellikleri ile insan için bir anlam ifade eder. Doğru kavramlar, insana doğru analizler yapma fırsatı sunar. Analizler neticesinde, insan doğru bilgi ve sonuçları elde edebilir. Bütün bu süreçleri ise zihninde tasarlar ve düşünsel tasarımlarını düzene koyar. Bu tasarımlar, dil ile ifade edilerek sözlü kültürü meydana getirir. Sembollerin yazılışması ise yazılı kültürü ortaya çıkarmıştır.

Bireyleşme modern toplumun uzun yıllardır tartıştığı konulardan birisi. İnsan, birey oluyor ama bireysel olamıyor. Belki de bir refleks olarak hayatını bireysel olarak sürdürüyor. Etkileşimde bulunuyor ve etkileşimlerin niteliği davranış biçimlerini ve netice olarak toplumsal yaşamı meydana getiriyor. Aile, bu davranış ve yaşam biçimlerinin yapıya dönüşmüş en mikro hali, çoğalma arzusundan fazlasını içeriyor ve kendi ahlaki normları var. Bunlar, iradi oluşturulan eylemler neticesinde elde edilen sonuçlardır. Yani, hayvanların çevreye etki-tepki prensibince yaptıkları davranışlar veya biyolojik ihtiyaçları ile hareket etmeleri gibi iradi olmayan davranışlar değildir. Hayvanların iradi olmayan davranışları, ahlak prensipleri ve netice olarak kültürle ifade edilemez.

Kültür eserleri tesadüfi olarak oluşmaz, akıl ve ahlak düzeni üzerinde yükselir. Saygı, üslup, estetik, nezaket ve hafıza, akılla ne kadar yoğrulursa ortaya çıkan eserler de yüksek kültür ürünleri olmaya başlar. İnsanın zihni kapasitesinin yüksek olması ve aynı zamanda bu kapasiteyi kullanma ölçeği (düşünme ve üretme) kültürün beraberinde eğitim, bilim ve sanatı da etkiler, karşılıklı besler.

Rasyonel düşünceye göre tutarlı muhakeme yürütmek, değerlendirilen konular değişse de veri

Ahlaktan kasıt, ileri bir Türkiye hayal eden, işini iyi yapan, dürüstlükten ayrılmayan, işi ehline veren, çıkarıcıların, ehliyetsizlerin karşısında duran, yalınlığa düşmeden yüksek bir azimle çalışan nesillerin yetişmesidir. Eğer bunlar olursa, Türkiye genç nüfusunu layığı ile yetiştirmiş bir ülke olarak dünyanın parlayan yıldızı olur, aksi olursa da ahlaksızlığın her alanda yaygınlaştığı sıfırcı bir ülke olmaya devam eder. Çünkü nasıl bir medeniyet algısı varsa, öyle bir kültür hayatı şekillenir.

ve verinin işlenmiş hali olan bilgi ile mümkündür. Bu tutum, rasyonel düşüncenin duyguları zaman zaman göz ardı ettiğine dair eleştirilere neden olmuştur. İnsan, varlıklara anlam yükler ve bu süreçte duygularının tesiri altında da kalır ve doğal olarak kültür ve kültür eserlerinin bir kısmı duyguyu yoğun inşa edilir. Rasyonel düşünce, yaşamın bir parçası olan duyguları dikkate almalıdır. Ancak, duygular tarafsız düşünmenin önüne geçmemeli, gerçekler yok sayılmamalıdır.

İnsan, doğuştan genetik olarak gelen yetilere sahiptir. İnsan zihni ampirizmin vurgu yaptığı deneyimlerle beslenir, olgunlaşır ve üretim yapmaya başlar. Yetiler ne kadar fazla, beslenme ne kadar büyükse ortaya çıkan kültür eserlerinin değerli olma ihtimali de o kadar fazladır.

Eski Yunan düşüncesi büyük ölçüde rasyoneldir ve doğanın kanunlarını anlamaya çalışmıştır. Ancak doğa, insan ile etkileşir ve yeniden anlam bulur. Etkileşimler, günün şartları ve imkânları ölçüsünde yanlış algı ve hipotezlere dönüşebilir. Faydacılık bir kenara bırakılırsa, insanın gerçeği arama niyeti, zaman içerisinde yanlış bilgilerin elde edilen yeni etkileşimlerle yerlerini doğru bilgilere bırakmasını sağlar ki bu da metodun başarısıdır.

Medeniyet Tasavvuru Çerçevesinde Kültür Politikaları

Yılmaz Özakpınar, “Her medeniyet, rasyonel bir inanç ve ahlak nizamıdır.”⁵ der. Kültürün medeniyetle olan ilişkisi bağlamında Sadettin Ökten, “Medeniyet aksiyona intikal edip, yani hareke-

te dönüşüp dünyada görünür hale gelince kültür oluşur.”⁶ der. Yani, medeniyet somutlaşır, eylem, eser ve kurumlarını oluşturur. İnsanların kurmuş oldukları ilişkilerin biçimi ve ortaya çıkan kültür eserlerinin niteliği bir kültürü diğerinden farklı kılar. Kültürler, her koşulda birbirinde etkilenir ve değişir. Manuel Castells’in ‘ağ toplumu teorisi’⁷ de dikkate alındığında, etkileşim ve değişimlerin hız kazanacağını görüyoruz. Bu etkileşim ve değişimler değerler sistemini sarsmaktadır. Yılmaz Özakpınar, “Değerler kargaşası ve kural tanımazlık medeniyet sorunudur.”⁸ diyerek bu duruma atıf yapmaktadır. Günümüzde Türkiye’de de yaşadığımız ve bir yere oturtamadığımız sorunların temelinde de arada kalmışlığın ve kozmopolit yapının etkisi vardır.

Küreselleşme, kültürler için tehdit oluştururken, aynı zamanda kültürler evrenselleşme fırsatı da sunuyor. Yani, milli kültür ile evrensel kültür her zaman çatışmak zorunda değildir. Kültürün hem varlığını koruması hem de evrensel ölçekte kabulü yeni bir bakış ile mümkün olabilir. Emre Kongar, “Bir kültür ögesi, kendi sınırlarını aşmış, tüm insanlığın malı olduğunda, kökündeki kimliğini de koruyabilir.”⁹ derken Yılmaz Özakpınar, “Milli ve evrensel ayrımı da birbirine zıt kavramlar içermiyor; çünkü evrensel olan, ister istemez önce bir milletin kültürü içinde doğar ve insanlık çapında değerini kanıtlayarak evrensel olur.”¹⁰ demektedir. Medeniyet çerçevesi olan kültür, yabancı kültür öğelerine karşı direnç göstermekle kalmaz, onu evrensel anlamda da mağlup eder. Yani, kuru karşıtlık, korkma, kabuğa çekilme yerine yeni bir medeniyet tasavvuru inşa etmek gayesinde olunmalıdır.

Ortaçağ karanlığı yaşayan Avrupa, on dördüncü yüzyılda başlayan ve neredeyse beş asır süren bir süreç yaşadı. Bu süreç, planlı bir çağdaşlaşma çabası olarak yaşanmadı. Yaşam koşulları, sosyal, ekonomik, politik ve entelektüel değişimleri zorunlu kılıyordu. Kilise baskısına karşı direnç Rönesans ve hümanizm (bireycilik) tartışmalarını doğurdu. Coğrafi keşifler başladı, Reform hareketleri gerçekleşti. Dinde ayrışma nedeniyle Protestanlık mezhebi ortaya çıktı. Sömürgecilik, ticaret ve bankacılık güçlendi. Kapitalizm ortaya çıktı, din savaşları yapıldı. Bilim devrimi, Fransız İhtilali, sanayi devrimi, milliyetçilik hareketleri ve imparatorlukların yerini ulus devletlerin alışı, kilise etkisinin azalışı gibi süreçler yaşandı. Demok-

ratik talepler geniş halk kitleleri tarafından ortaya konuldu ve kazanımlar için ağır bedeller ödendi.

Batı medeniyeti uzun bir tarihsel süreç içerisinde oluşmuştur. Bunu, Sadettin Ökten, “Ay-dınlanma çok uzun süre yoğurulan bir hamur.”¹¹ şeklinde ifade eder. Ortaçağdan bu yana Batı’nın değişimlerinde Hıristiyanlık, eski Yunan ve Roma medeniyetlerinin güç ve başarı arzusu, insan aklını ön plana çıkaran hümanizm ve bireycilik önemli yer tutar. Onu bir anda kabul etmek, içselleştirmek ve uygulamak mümkün değildir. Bu nedenle de tarihimizde ilerleme gibi görünen değişimler, bilinç yoksunluğu, eksiklikler ve kural tanımazlık gibi medeniyetsizleşme belirtilerinin engeline takılmışlardır. Yani, Batı’nın kültürünü almadan ilmini almaya çalışmak olmayan temele bina inşa etmektir. Osmanlı bunu anlayamadığı için battı, biz de yeni yeni kavramaya çalışıyoruz.

Türkiye, Batı Medeniyeti ile İslâm Medeniyeti arasında kaldı, ikisi de olamadı. Türkiye, Batı’yı ruhunda hissedemiyor, onu sürekli kültür ve ürünleri, bilim ve teknoloji olarak görüyor. Emre Kongar, “Batı ile etkileşim, özgün kültürümüzün gelişmesine yardımcı olduğu oranda işlevsel, gelişmeyi engellediği ölçüde yozlaştırıcı olacaktır.”¹² der. Bizde, medeniyet tasavvuru çerçevesinde aktif bir kültür politikası olmadığı için genellikle yozlaştırıcı oldu. Ruhsal uyum olmayınca Batı, Türkiye’ye karşı mesafeli duruyor. Türkiye ise, Türkiye’de İslâm inancına sahip insanlar çoğunlukta olmasına rağmen, başka ülkeler tarafından temsil edilen İslâm medeniyetine de kendisini uzak hissediyor. Çünkü büyük değişimler yaşamış ülkemiz, Araplar, Kuzey Afrika ülkeleri, Endonezya ile bir tutulamayacak kadar ileridir. İçinden geçtiğimiz süreç, kendi içimizde kültür çatışmaları yaşamamıza neden oluyor. Örneğin, laiklik ve İslâmlık hâlen bir çatışma alanı. Verimsiz, kısır iç çatışmalarla zaman harcıyoruz.

Eğer bir milli kültürden bahsedeceksek, bunu bütün milletin paylaşabilir olması gerekir. Bu da birleştirici öğeleri ön plana çıkararak, empati yaparak ve karşımızdakileri anlayarak olabilir. Bunun öncülü de ikilemlerden kurtulmaktır. İkilemlerden de Batı ve İslâm medeniyetleri ile ilişkilerimizi açık ve sağlam temellere oturtturarak kurabiliriz. Oluşturacağımız yeni medeniyet algısı, yeni kültür eserleri meydana getirmek için gerekli ilham ve enerjiyi verecektir.

Bireyleşme modern toplumun uzun yıllardır tartıştığı konulardan birisi. İnsan, birey oluyor ama bireysel olamıyor. Belki de bir refleks olarak hayatını bireysel olarak sürdürüyor. Etkileşimde bulunuyor ve etkileşimlerin niteliği davranış biçimlerini ve netice olarak toplumsal yaşamı meydana getiriyor. Aile, bu davranış ve yaşam biçimlerinin yapıya dönüşmüş en mikro hali, çoğalma arzusundan fazlasını içeriyor ve kendi ahlaki normları var. Bunlar, iradi oluşturulan eylemler neticesinde elde edilen sonuçlardır.

Batı, kilise baskısını engizisyon mahkemeleri ve afroz mekanizması ile tepesinde hissederken, maddi bakımdan zengin ve manevi bakımdan daha açık İslâm Medeniyeti ile temas etti. Ayrıca, o dönemde eski Yunan ve Roma medeniyetinin fikir ve sanat eserlerine yüksek ilgi doğdu. Toplumda düşünsel altyapı rasyonel olarak gelişti. Bu ölçüt, yeni bir medeniyet kurma için iki yöntemi açık ediyordu. Mevcut ileri medeniyet ile temas kurmak ve geçmiş medeniyetlerden metot ve ilham almak. Bu nedenle de Türkiye kültür hazinesini genişletmek istiyorsa, mevcut ileri medeniyet olan Batı medeniyeti ile münasebetlerini geliştirmelidir. Aynı zamanda, geçmiş dönemde yüksek medeniyet algısının olduğu dönemleri entelektüel tarihçilik açısından ele almalıdır. Türkiye’de entelektüel tarihçiliğin geri olması, bize büyük zarar veriyor. Uzağa gitmeye gerek yok, yakın döneme bakarsak, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Atatürk’ün Türkçe entelektüel biyografisinin olmaması tarihçiliğimiz adına bir eksikliklerdir.

Eğitim Bağlamında Bir Öneri

Okullaşma oranımız gün geçtikçe artıyor. Üniversitelere yerleşme oranımız Avrupa Birliği’nin üzerinde. Ancak, toplumsal yaşamda şikâyetçi olduğumuz davranışların bununla orantılı olarak azalmadığını, aksine yaygınlaştığını görüyoruz. İşini düzgün yapmama, saygı ve sevgi kaybı, terbiye ve nezaket bilmezlik toplumsal uzlaşma ortamını zaafa uğrattıyor. Ciddi bir değerler yozlaşması ve bencillik söz konusu. Yaşamın her alanında, her kurumda benzer şikâyetler yükseliyor. Kural tanımazlık, farklı inanç ve düşüncelere saygısızlık, hatta yok etme güdüsü yaygınlaşıyor. Özellikle şehirler yaşanmaz hale geldi.

Eğitime katılım oranı yüksekse burada iki temel sorun olabilir. Verilen eğitim, niteliksel anlamda zayıftır veya bir kültür oluşturamıyordu.

Bütün değerlerin toplum üzerinde yükseleceğini varsayarsak, demokratik ve adil bir sistem ancak bu değerleri bilen ve bu değerlere inanan bir toplumla hayata geçebilir. Eğitimin değerler sistematigi içerisinde anlam bulmasını istiyorsak, bırakın üniversite eğitimini, öncesinde zorunlu eğitim müfredatına zorunlu hukuk, demokrasi, insan hakları, insani gelişme, kültür, bilim tarihi ve sanat tarihi dersleri konulmalı, dersleri de alanında yetkin, akademik bakış açısına sahip, taraftar olmayan, entelektüel öğretmenler vermelidir.

Türkiye, yeni bir medeniyet tasavvurunu ortaya koymak maksadı ile yalnızca düşünsel anlamda değil, rasyonel bakış açısı ile modern bilim ve tekniğin de eğitim müfredatına alınmasını başarmalıdır. Avustralya hükümeti anaokulundan itibaren kodlama derslerini zorunlu eğitim müfredatına aldı. Batı’da anaokulu ve ilkökul çocuklarının kodlama yapabilecekleri araçlar üretiliyor. Doğal olarak da Facebook, Twitter, WhatsApp oradan çıkıyor ve sanal kültüre Batı hâkim oluyor. Bu sadece bir örnek, bunun gibi onlarca örneği eğitim sistemlerinin karşılaştırılmasından çıkarabiliriz. Türkiye eğitim reformu yapmazsa, hem üçüncü ekonomi devrimi olan yeni ekonomi devrimini kaçırarak hem de kısa ve orta vadede yüksek kültür ürünleri meydana getiremeyecektir.

Genel kanının aksine, eğitimin ideolojisi olmalıdır. Türkiye’de ne zaman eğitimden ideoloji çıkarıldıysa öğrenciler sıfır çekmeye ve toplum hayatı çökmeye başladı. Neyi, ne amaçla yapması gerektiğini bilmeyen nesiller yetiştiriyoruz. Sistem, çocuklarımızı üçkâğıtçılığa, menfaatçiliğe itiyor, yeteneklerini köreltiyor. Yeni nesiller problem çözme yeteneğinden yoksun yetişiyorlar. Problem çözme alışkanlığı ve yeteneği kazanamamış nesillerin, iş dünyasının, akademinin ve bürokrasinin sorunlarını çözmesini bekleyemeyiz.

Rasyonel düşünce ve yeni ahlak nizamı eğitim reformunun temelini oluşturmalıdır. Rasyonel düşünme eğitim sistemine girerse, araştırma ve sorgulama artacaktır, duyarlı nesiller yetişecek ve onlar zihinsel serbestiyet ile yüksek kültür ürünleri ortaya koyabileceklerdir. Ahlakten kasıt, ileri bir Türkiye hayal eden, işini iyi yapan, dürüstlükten ayrılmayan, işi ehline veren, çıkarıcıların, ehli-yetsizlerin karşısında duran, yalınlığa düşmeden yüksek bir azimle çalışan nesillerin yetişmesidir. Eğer bunlar olursa, Türkiye genç nüfusunu layığı ile yetiştirmiş bir ülke olarak dünyanın parlayan yıldızı olur, aksi olursa da ahlaksızlığın her alanda yaygınlaştığı sıfırcı bir ülke olmaya devam eder. Çünkü nasıl bir medeniyet algısı varsa, öyle bir kültür hayatı şekillenir.

İnsanın olduğu yerde ilkel ve ileri arasında bir toplum kültürü vardır. İnsan, kültürel süreçler içerisinde kültür ürünlerini kendi tercihleri ile oluşturur. Tercihin oluşturacağı kültürün ileriliğini insanın akılcılığı ve ahlaki belirleyecektir. Bu nedenle insan ve insanın eğitimi yüksek kültür üretimi için öncelikli olmalıdır.

Türkiye Kültür Politikaları ve Öneriler

İnsanın duygu ve düşüncelerini, algı dünyasını değiştirmek uzun süreçli bir iştir, doğruluğu da çok tartışma götürür. Türkiye’de yapılan devrimlerin halk tabanlı değil de aydınların tasarımı ile topluma uygulanması içselleştirme sorununu ortaya çıkardı. İnsanlar, mücadelesini vermedikleri demokrasinin korunmasını ne ölçüde dikkate alır? Kanla ve canla alınmış bir demokrasi daha kıymetli olmaz mıydı?

Tepeden inme ve tabandan içselleştirme gibi iki yaklaşım olduğunu görüyoruz. Tepeden inme, tabandan içselleştirmeye göre daha kısa vadeli ve çabuktur ama sorunludur. Tabandan içselleştirme ise ciddi bir emek, özveri ve fedakârlık ister. Eğitim, uzun vadeli çözümdür. Anaokuluna giren bir çocuğun kültür hayatına ürün sunması için en az 15 sene lazımdır. Biz bu 15 seneyi boş bir şekilde nesillerin yetişmesini bekleyerek, kültür ürünleri üretmeyerek mi geçireceğiz? Hayır, kültürün manevi altyapısı yetişirken, kültür kurumlarını ve maddi altyapısını oluşturacağız.

Kültür politikalarında devletin rolü, kısmi denetleyici ve düzenleyici olmak olmalıdır. Yani, müdahaleci değil destekleyici olmaktır. Devletin algısı kurumsallaşmadan, Kültür Bakanlığı olmalı

mı olmamalı mı tartışması lüzumsuzdur. Çünkü, kurumsal olarak görev, yetki ve sorumluluklar net şekilde çizilmediği için doğal olarak üstünden atlanacak ve özerklik sekteye uğratılacaktır.

Kültür, demokratik ortam ile bağlantılıdır, demokratik kültürün oturduğu ve özgür düşüncenin hâkim olduğu toplumlardan kültür eserlerinin çıkması daha olasıdır. Yasaklar ve engellemeler bir çözüm değildir. Devlet aynı zamanda kültürün demokratikleşmesini, yani geniş halk kitlelerinin kültüre ulaşımını sağlamalıdır. Bu, kültür ürünlerini tüketmek veya üretmek tarzında şekillenebilir. Daha çok katılım, daha çok ürün ve bilinçlenmeyi getirecektir ve kaliteyi arama süreci başlayacaktır.

Zorunlu eğitim dışındaki süreçte, sivil toplum örgütleri ve üniversiteler, eğitimcinin eğitimini sağlamalı, yetenek gelişimine destek olmalı, kültür varlıklarının korunup geliştirilmesi için algı oluşturmalı, kültür derslerini müfredatlarına almalı, kültür ürünlerinin ve arşivlerin elektronik ortama aktarılmasını ve herkesin kullanımını açılmasını teşvik etmeli, kadın ve erkeklerin kültüre eşit erişimini sağlamaya çalışmalıdır. Teorik ve uygulamalı eğitimin birlikte yapılmasının yolları açılmalıdır. Böylece kültüre dair birçok konu devletin tekelinden alınmış ve daha özerk kurumlara aktarılmış olacaktır.

Kamu ise, yerel kültürlerin ulusal kültürün, ulusal kültürün ise evrensel kültürün bir parçası haline gelmesine çalışmalıdır. Süreç içerisinde kültürün araçsallaştırıldığına dair çokça eleştiri geliyor. Ancak, kültür ve ekonomi birbirinden ayrılmaz. Sadece Harry Potter ile 25 milyar dolarlık bir getiri elde edildi, bu yakın zamana kadar Türkiye’nin IMF’ye borcuna eşdeğerti. Hepimiz oturup bunun ne kadar da yanlış bir davranış olduğunu eleştireceğimize, bir romancımızı destekleyip onun da küresel etki oluşturacak bir yazar olmasını teşvik etseydik daha makbul bir iş yapmış olurduk. Tarafsız şekilde, ürünleri edebi değer taşıyan bir yazarımızın kitaplarını 25 dile çevirip, dünya üzerindeki bütün seçkin kitapçılara da ücretsiz gönderebiliriz. Kitap demişken, kültür ürünlerinden özellikle de kitaplardan vergi alınmaması gerekir. Devlet, bunu bir destek olarak görmeli ve kültür ürünlerinden vergiyi kaldırmalıdır, hatta ilk kez kültür eseri üretkenleri teşvik etmelidir. Korkak ve durağan bir kültür politikasından atılgan ve hareketli bir kültür politikasına geçiş yapılmalıdır.

Türkiye kültürel kent tasarımları yapmak zordur, her şey bu tasarımlara uygun olarak inşa edilmelidir. Sinop örneğini ele alalım. Sinop evi, yemekleri, yaşantısı ve gelenekleri vardır. Sinop'a üniversite kurulacaksa, tarihten bu yana bölge mahkemelerinin ve hapishanelerin yer aldığı Sinop'a hukukla ilgili bölümlerin kurulması, denizcilik ve tersanelerle ön plana çıkmış Sinop'a gemicilik ve tersanecilikle ilgili bölümlerin kurulması ve orada üniversite, sivil toplum ve ekonomi işbirliğinin geliştirilmesi gerekir. Tabii ki, bu iki alanda da Sinop Üniversitesi'nin bölümleri bulunmuyor. Sinop kent estetiği yüksek katlı standart binalar ile bozulmuş durumda. Yöresel yiyecekler kaybolmanın eşiğinde. Yerelden ulusala, ulusaldan evrensele taşımamız gereken kültürler, gün geçtikçe yok oluyor. İnsan ürünü kültürün yok oluşu, türlerin yok oluşu kadar önemlidir ve acilen önüne geçilmelidir.

Kent kültürlerinin korunması gerekiyor. Kamu, müzeler, kütüphaneler, tarihi yapılar ve diğer kültür mekânlarının korunması ve yaşatılmasını sağlamalıdır. Turizm kültür varlıklarını koruyacak şekilde yeniden ele alınmalıdır. Kültür mekânları canlandırılmalı, kaybolan sembol mekânlar yeniden inşa edilmelidir. Şehir tiyatroları yaygınlaştırılmalı ve desteklenmelidir. Sinema olmayan belirli nüfustaki yerlere kamu sinema yatırımı yapılmalıdır. Televizyon kültürü yeniden ele alınmalı, bayağı ve toplum hayatını dejenere eden yapımların yerine öğretici ve ilerletici yapımların teşviki sağlanmalıdır. Toplumun sigortası olan ahlaki, manevi, geleneksel değerleri hiçe sayan, yok etmeye yönelik televizyon dizilerinin ve bilgi paylaşımına, kültürel atılıma hiçbir katkısı olmayan, insanların zamanlarını çalan, zihinleri iğdiş eden yarışma programlarının önüne geçilmelidir.

Kamu, yerleşime açık olmayan alanları korumalı ve kaçak yerleşime izin vermemelidir. Arkeolojik alanlar, tematik ve oyunsal şekilde gezmeye uygun, artırılmış gerçeklik uygulamaları ile yeniden tasarlanmalıdır. Kültür ürünlerinin evrensel reklam ve tanıtımı teşvik edilmelidir. Kültür çalışanlarının yurtdışına gönderilmeleri sağlanmalı, farklı ülkelerde kültürel mirasımız üzerine etkinlikler düzenlenmelidir. Kültür yöneticilerinin nitelikleri belirlenmeli ve nitelikli, dil bilen kültür yöneticileri yetiştirilmelidir.

İstanbul kültürel kent tasarımı açısından ele alınması gereken ilk ilimizdir. Çünkü tarihten bu

yana İstanbul kültürün başkenti olmuştur; kültür arz ve talebinde, kültür talebinin kültür arzını en yüksek oranda aştığı ilimizdir. İstanbul'da kültür ve turizm alanında eğitim veren tematik bir üniversite kurulmalıdır. Fatih, Şişli ve Kadıköy üçgeni arasında kalan kültür alanı genişletilmelidir. Üniversiteler ve kültür mekânları ile Haliç Havzası kültürel anlamda yıldız bir alan olabilir. Kamu, ülke genelinde ve özellikle de İstanbul'da kültür mekânlarının inşasına, futbol statlarına nasıl destek oluyorsa, destek olabilir. Örneğin, Naum Tiyatrosu'nun özüne uygun şekilde yeniden inşası, Atatürk Kültür Merkezi'nin olabiliyorsa restorasyonu, olamıyorsa yeniden inşası kültür hayatına değer katacak gelişmeler olabilecektir. Hatta Atatürk Kültür Merkezi'nin sol tarafı ve aşağısı yeşil alana çevrilerek, şehir merkezinde Gezi Parkı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na yeşil bir alan oluşturulabilir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Türkiye'nin en büyük bütçeli ve en yüksek insan sayısına hizmet veren belediyesidir. Yatırımlarının bir kısmını yer altına yapmaktadır. Şehrin altına, asansörlerle inilen Türkiye'nin ilk tünel müzesi yapılmalı, yer altına yapılan yatırımlar tarihten bugüne ziyaretçilere sergilenmelidir.

Kültür eserlerinin korunması denildiğinde fiziksel kültür eserleri, yani binalar akla gelmektedir. Oysaki fikir ve sanat eserler hem sayıca fazla hem de korunması en az binalar kadar önem arz etmektedir. Bu nedenle de tescil ve koruma hizmetlerinin kolaylaştırılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Castells Manuel, *Ağ Toplumunun Yükselişi - Enformasyon Çağı*, Bilgi, İstanbul, 2013
- Güvenç Bozkurt, *Kültürün ABC'si*, YKY, İstanbul, 2015
- Kongar Emre, *Kültür Üzerine*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003
- Meriç Cemil, *Umrandan Uyarlığa*, Ötügen, İstanbul, 1974
- Ökten Sadettin, *Örselenmiş Osmanlı'dan Medeniyet Umuduna*, Hayy, İstanbul, 2014
- Özakpınar Yılmaz, *Bir Medeniyet Teorisi*, Ötügen, İstanbul, 2013
- Özakpınar Yılmaz, *İnsan Düşüncesinin Boyutları*, Ötügen, İstanbul, 2014
- Williams Raymond, *Kültür*, İmge, Ankara, 1993

Dipnotlar

- 1 Bozkurt Güvenç, *Kültürün ABC'si*, YKY, İstanbul, 2015, 42.
- 2 Cemil Meriç, *Umrandan Uyarlığa*, Ötügen, İstanbul, 1974, 88.
- 3 Raymond Williams, *Kültür*, İmge, Ankara, 1993, 8
- 4 Yılmaz Özakpınar, *Bir Medeniyet Teorisi*, Ötügen, İstanbul, 2013, 19
- 5 Yılmaz Özakpınar, *İnsan Düşüncesinin Boyutları*, Ötügen, İstanbul, 2014, 274
- 6 Sadettin Ökten, *Örselenmiş Osmanlı'dan Medeniyet Umuduna*, Hayy, İstanbul, 2014, 105
- 7 Manuel Castells, *Ağ Toplumunun Yükselişi - Enformasyon Çağı*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, 23
- 8 Yılmaz Özakpınar, *İnsan Düşüncesinin Boyutları*, Ötügen, İstanbul, 2014, 175
- 9 Emre Kongar, *Kültür Üzerine*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, 13
- 10 Yılmaz Özakpınar, *İnsan Düşüncesinin Boyutları*, Ötügen, İstanbul, 2014, 174
- 11 Sadettin Ökten, *Örselenmiş Osmanlı'dan Medeniyet Umuduna*, Hayy, İstanbul, 2014, 22
- 12 Emre Kongar, *Kültür Üzerine*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, 34

Erol Güngör Bağlamında İslâm'ın Günümüz Meseleleri

“İslâmî uyanış” olgusunun ve ifadesinin gerçekliğini sorgulayan Erol Güngör’e göre bu “uyanış” görenler batılı ilim adamlarından aldıkları ilhamla bunları söyleyen kişilerdir. İslâmî uyanışın nedeni, izafilikten kaynaklanan arızî bir durumdur. İslâm  lkelerinin siyasi ve iktisadi dirilişî değil İslâm’a alternatif olarak görülen ideolojilerin başarısız olmasından dolayıcıdır. Alternatif sistemler c kmektedir fakat yerine gelecek olan da ise belirsizlik vardır.

Ahmet DAğ

Erol Güngör’ n *İslâm’ın Bugünkü Meseleleri* adlı kitabı 1979 yılında yayımlanmış en önemli kitaplarından biridir. Bu eser, isimlendirme itibarıyla İslâm’ın meselelerini ele alma iddiasında bulunsa da daha çok bize ait olan sorunların üzerinde odaklanan ve döneminin konu ve sorunlarına değinen Türk düşünce tarihinin önemli eserlerinden biridir. *“İslâm’ı hayata açmak isteyenler onun her meselesini gün ışığına çıkartmak zorundadırlar”* diyen yazar, düşünce tarihimizin sorumluluk suuruyla yazan ender düşünürlerinden biridir.

1981’de yazmış olduğu önsözde kitabın kısa zamanda tükenmesine rağmen lehte ve aleyhte eleştirî yapılmamasını yani bir anlamda eserin aydınlar arasında ilgi görmemesini tuhaf bir durum olarak görür. Yalnızca kullanmış olduğu *“reform”* kavramına yönelik Ahmet Taşgetiren ve Bekir Topaloğlu’nun eleştiriler getirdiğini söyler. *“Reform”* kavramından anladığı şeyin ıslah olduğunu ve düzelecek şeyin bugünkü halimiz olduğunu ifade eder.

Klasik döneme atıfta bulunan fakat asıl olarak 19. yüzyılda İslâm dünyasında meydana gelen değişimler üzerinde odaklanan Güngör, medrese-tekke ayrımı yapar. Bu ayrım bir anlamda ulema ile sufilerin arasındaki mevcut münasebet ve rekabeti ele alan bir meseledir. Medrese-tekke meselesini daha çok Osmanlı yani kendi geleneğimiz içerisinde ele alan yazar, diğer İslâm bölgelerindeki medrese-tekke rekabetine değinmemiştir. Sufilerin  nce Sünni Müslümanların dışında yorumlanmasına daha sonra ise bu dairenin içerisine alınmasına değinir. İçinde Gazali, Yunus

Erol Güngör

Emre, Mevlana ve Hacı Bayram-ı Veli gibi mutasavvıfları bulunduran bir tasavvuf geleneğine yer açan ve önem atfeden yazar, bidat ve hurafeleri meşrulaştıran ve keramet öğretilerini esas gören tarihatlar bağlamındaki tasavvuf anlayışına dair mesafeli bir yaklaşıma ortaya koyar.

Kanaatimce medrese-tekke tartışması ne Güngör’ n yaşadığı döneme ait bir sorun ne de günümüzde yaşamakta olduğumuz bir sorundur.  nk  ne onun döneminde ne de günümüzde medrese müessesesi olmadığı gibi mümessillerinin de varlığı söz konusu değildir. Günümüzde böyle bir rekabet olsa dahi ulemanın yerine eklenen aydınlarla sufiler arasında olabilir. Bu meseleyi yani medrese-tekke rekabetini *Tasavvufun Bugünkü Meseleleri* adlı eserinde ele alan yazar, tasavvufun yabancı menşelerine değinerek tasavvufun yabancı köklerine atıfta bulunduğu gibi tasavvufun Gazali, Yunus Emre, Mevlana ve Hacı Bayram-ı Veli gibi yerli kaynaklarına da yer verir.

Bir din âlimi olmaktan daha çok sosyal bilimci olan ve bunun farkında olan Güngör, geleneksel Müslüman toplumların, batı uygarlığına nasıl entegre olduğu tartışmasını ele alır. Bu bağlamda Müslümanların hem kabullenici hem de apolojik bir tutum takındığını ifade ederek İslâm topluluklarında var olan kafa karışıklığına dikkat çeker. İslâm toplumlarının ve düşünürlerinin Batılı modellere itiraz etmeyip bunların İslâm’a uygun düştüğünü fakat kendi sistemlerinin Batılı olanlara kıyasla daha üstün olduğuna dair hem üstünlük iddiasına hem de apoloji içeren bir tutumlarına değinir.

İslâm Toplularının Reaksiyoner Tavrı

Hem Batının İslâm coğrafyası ve toplumlarını konumlandırmasına hem de İslâm toplumların reaksiyoner tavrına değinen yazara göre Batı, sadece Müslümanlara maddi zenginlik olarak bakmış olup siyasi ve sosyal bir zenginlik olarak görmemiştir. Buna karşın İslâm toplulukları ise iktisadi çözümün yeterli olacağını düşünmüştür. Oysa nüfus, coğrafi durum ve servet potansiyeli ancak bunlara yön verebilecek kudretli bir ideoloji ile yan yana gittiği zaman bir kıymet ifade edebilirdi. İslâm ülkeleri yöntem ve tespit olarak bir yanlışın içinde bulunsa da kendi kaderlerini kendi medeniyetlerinin temelleri üzerinde tayin etmeye kararlı görünmektedirler ve bu kararlılık bütün dünya bakımından çok ciddi sonuçlar doğurabilecek güçtedir.

Güngör, "İslâmî uyanış" denilen durumun köklü ve nitelikli bir süreç olmadığını daha çok iktisadi değişim çerçevesinde değerlendirildiğini bunun da yanlış isimlendirme olduğunu ifade eder. 13 OPEC ülkesinden 11'inin Müslüman ülkesi olması buna bağlı olarak iktisatla meydana gelen değişim vardır ama bu değişim nitelikli değildir. Nitekim günümüz itibarıyla bakıldığında özellikle Arapça konuşan Müslüman ülkelerin entelektüel yani ilmi anlamda bir gelişme ve çıkış gösteremediği aşikârdır. Kendi içerisinde krizleri aşamadığından dolayı bir kısmının siyasi kargaşa (Irak, Yemen, Bangladeş, Libya) yaşadığını bir kısmının ise (Körfez bölgesinin) siyasi kargaşa yaşama sıkıntısıyla her an karşı karşıya kalabileceğini söyleyebiliriz. Güngör medrese ayağının kaybolmasıyla ulemanın kaybolduğunu, bunun da İslâm dünyasında boşluk ürettiğini ifade eder. Bu bağlamda kendi mütefekkirlerini yetiştiremeyen İslâm ülkeleri yarı-aydına maruz kalmıştır. 2010 yılında "Arap Baharı" denilen sürecin ne olduğunu anlayamadığı gibi nasıl yönetilebileceğine dair izahatlar da bulunmamıştır. Bunlar ise cemiyetlerinin üzerinde gereken tesiri oluşturamamıştır.

İslâm dünyasında olan fikri ve ilmi durgunluğun İslâm toplumlarının en büyük sorunu olduğunu yazan Güngör'e göre İslâm dünyasının önünde büyük engeller vardır. Bu engellerden en önemlisi İslâm dünyasında huzur ve eşitliğin olmayışıdır. Bu engel ortadan kaldırılması aksiyle mümkündür. Yani İslâm'ın dünya çapında bir huzur ve eşitlik davası demek olduğunu ortaya koymakla mümkündür. O, İslâm'ın huzur ve eşitlik olduğunu anlatmanın İslâm ülkelerinin içinde bulunduğu durumdan ötürü hiç de kolay olmadığını söyler.

R. H. Dekmejian'a atıfla İslâm'a karşı gösterilen alternatif siyasi, iktisadi ve sosyal sistemlerin bölgede iflas yaşadığını söyleyen sosyolog, bölgede oluşturulan yapıların istikrarsızlık üretmeye müsait olduğu tespitinde bulunur. Avrupa nasyonalizmini taklit eden ve reaktif milliyetçi olan batılı anayasa ve Cermen idealistlerine mahsus otoriter düşüncenin sosyalizm türleriyle ideolojik sentezi oluşturmaya çalışan bu yönetimler başarısız olmuşlardır. Müslüman ülkelerin yöneticiler bağlamında kapitalizm ile sosyalizm arasında gelgitler

yaşadığını ifade eden Güngör, yöneticilerin aksine halkların hem kapitalizme hem de sosyalizme tepkisel olduğunu söyler.

Meşruiyet buhranına, iktisadi buhranın eklenmesiyle petrol zengini ülkeleri dışında kalkınma ve sosyal adalet gerçekleştirilememiştir. İdareci elitlerin kabiliyetsizliği ve kokuşmuşluğu iktisadi bozukluğu doğurmuş ve kitleleri harekete geçirmiştir. İktidar seçkinlerinin iktidarlarına meşruiyet kazandıramamaları ve körü körüne Avrupa taklitçiliği yapmaları daha "nitelikli" görülen İslâmcılığın bölgede 20. yüzyılda yaygınlaşmasına yol açmıştır. İktisadi yani petrol geliri zenginliğine rağmen sınıflar arasındaki ekonomik eşitsizlik yanında lüks ve israfın zengin sınıflarda meydana gelmesi öfke ve tepkiyi meydana getirmiştir. Güngör'e göre tüm bunlara ilaveten hem batılı tarzdaki

hükümetlerin başarısızlığı hem de İsrail'in güçlenmesi de İslâmcılığın yaygınlaşmasına yol açmıştır. Modernleşmenin bir sancısı olarak da vücutta geldiğini iddia ettiği İslâmcılığı bir model olarak doğrudan olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirmez. Yalnızca İslâmcılığın modern ve reaksiyoner bir tepki olarak ortaya çıktığını dile getiren yazar, bu yönüyle İslâmcılığın asr-ı saadete vurguda bulunma yönüyle selefi bir tavır olduğunu söyler. Bu söylemlerinde İslâmcılığın ciddi fikri temellerinin olmadığına yönelik atıfta bulunan izahatlar ortaya koyar.

İslâmcı olarak nitelediği "İhvan-ı Müslimin" ve "Cemaat-i İslâmi" örnekleri üzerinde duran Gün-

gör, bu iki hareketin cemiyetleriyle ilişkili olduğuna ve İttihad-ı İslâm amacının da programlarında yer aldığına değinir. Nitekim bu iki yapı günümüzde küresel güçler tarafından tehdit olarak görülmüş ve tasfiyeyle karşı karşıya kalmaktadır. Ona göre, bu teşkilatlardan önce İttihad-ı İslâm anlayışı Osmanlı Devleti'nin sona ermesi dolayısıyla hilafetin sonlanmasıyla İslâm coğrafyasında hep tartışıla gelmiştir. 1926 yılındaki Suudi Arabistan'da yapılan İslâm ülkeleri toplantıları ihtilaf içerisinde olan Batı ülkelerini ürkütmüştür.

İslâm dünyasında olan fikri ve ilmi durgunluğun İslâm toplumlarının en büyük sorunu olduğunu yazan Güngör'e göre İslâm dünyasının önünde büyük engeller vardır. Bu engellerden en önemlisi İslâm dünyasında huzur ve eşitliğin olmayışıdır. Bu engelin ortadan kaldırılması aksiyle mümkündür. Yani İslâm'ın dünya çapında bir huzur ve eşitlik davası demek olduğunu ortaya koymakla mümkündür. O, İslâm'ın huzur ve eşitlik olduğunu anlatmanın İslâm ülkelerinin içinde bulunduğu durumdan ötürü hiç de kolay olmadığını söyler. Henüz "İslâmofobia" kavramının ve paranoyasının yaygınlaşmadığı yıllarda İslâm topluluklarını bu durumla yani bir suçlamayla karşı karşıya kalacakları konusunda adeta uyarılarda bulunur.

İçtihat ve Hayat

Bir din âlimi ya da teolog olmadığının farkında olan düşünür'e göre, dinin değişmeyip insanların onunla ilgili anlayışları değişiyorsa değişmenin sebeplerini dinde veya insanlarda değil onların dışında birtakım kaynaklarda aramak gerekir. Medrese eğitimi ve yansımaları üzerinden geri kalmanın sebeplerini arayan Güngör'e göre hem dine karşı ilgisizliğin meydana gelmesinin hem de dinin, sorunlara cevap verememesinin nedeni içtihat kapısının kapalı olmasından dolayıdır. Hakkatinde İslâm'ın dinamik bir hüviyete sahip olmasına rağmen atıl bir konumda kalmasının en büyük nedenini içtihat kapısının kapalı olması ve o kapıyı tutan ulema sınıfının mevcudiyeti olarak görür. Ulemanın bıraktığı içtihat boşluğunu doldurmaya kalkanlar hiçbir tesir yaratamamışlar neticede meydana gelen boşluğu ise hayat ve onun pratiği doldürmüştür. Fakat kapının nasıl açılacağı ve bu ulemanın hangi habitat içerisinde yetişeceğine dair bir öneride bulunmaz.

İslâm'ın hem maddi hem de manevi bütünlüğü koruduğunu yani dünyevi ve uhrevi dengeli

gözettiğini, insanı modernlik-mistiklik çıkmazına sokmadığını aksine bir denge felsefesi ortaya koyduğunu ifade eder. Tüm modernist ve seküler yaklaşımlara rağmen İslâm'ı tüm benliğiyle kavrayan sanatçılar ve İslâm'ı ilim bakımından inceleyebilecek kadroların yetiştiğine şahit olduğunu iddia eden yazar, Türk hayatında İslâm'ın bir kor halinde yattığını ve bu korun ortaya çıkarılarak bir medeniyet kurma tecrübesinin yaşanacağını söyler. Ona göre bütün mesele sanatçı aydınların İslâm'a yönelmekle kendilerine açılacak zenginlikleri fark etmeleridir. Türkiye'de bu zenginlik vardır, ancak elini atacak insanları beklemektedir. Ne yazık aydın elitler bu dönüşü gerçekleştirmemiş ancak sonradan tabandan gelen düşüncüler tarafından bu medeniyet tecrübesi hayata geçebilir.

İslâm Birliğinin Önündeki Engeller

Hilafet, milliyetçilik ve İslâm birliği meselelerini tarihsel bağlamda ele alan yazara göre hem Arap Birliği hem de İslâm Birliği fikrinin karşısındaki en büyük engel hâkim zümreler yani idareci azınlıklardır. Nitekim bugün Arap-İslâm coğrafyasının karşılaştığı sorunlarda Arap Birliği ve yeni adıyla İslâm İşbirliği Teşkilatı'nın ne kadar etkisiz olduğunu yaşamaktayız. Ona göre İslâm Birliği fikrinin gerisindeki en büyük motiv, İslâm ülkelerinin batı ve komünist dünya karşısında zayıf ve dağınık durumda bulunmasıdır. Dünya Müslümanlarının büyük kısmı esir halinde yaşamaktadır. Geri kalan büyük çoğunluk ise kendi başına ayakta durarak sağlam bir iktisadi ve siyasi olgunluğa erişmekten çok uzak bulunmaktadır. İktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel olarak olgunlaşmamış ve zafiyet içinde bulunan İslâm devletleri arasında dayanışmanın olmaması ve İslâm topluluklarının esaret hayatı yaşaması insan hakları adına utanç vericidir.

"İslâmî uyanış" olgusunun ve ifadesinin gerçekliğini sorgulayan Erol Güngör'e göre bu "uyanış" görenler batılı ilim adamlarından aldıkları ilhamla bunları söyleyen kişilerdir. İslâmî uyanışın nedeni, zafilikten kaynaklanan arızı bir durumdur. İslâm ülkelerinin siyasi ve iktisadi dirilişi değil İslâm'a alternatif olarak görülen ideolojilerin başarısız olmasından dolayıdır. Alternatif sistemler çökmektedir fakat yerine gelecek olan da ise belirsizlik vardır.

İran, Afganistan ve Pakistan'da dini ağırlık kazanması durumuna mesafeli yaklaşan Güngör'e

göre Suriye ve Irak'taki Baas rejimin sallanmaya başlaması aynı istikametteki ümitleri kuvvetlendiren bir durumdur. Bu ifadeden Baas rejimini olumsuzlayan Güngör, sonrasında buradaki sosyal, siyasal ve kültürel dinamiklerin neler getirebileceği konusunda görüş bildiremez. Bu yalnızca onun bir sorunu değil hala günümüz ülke düşünürlerinin bir sorunudur. Günümüz ülke düşünürleri hâlâ İslâm ülkelerinde varolan siyasi-iktisadi-siyasi yapıya karşı bilgisiz ve yabancıdır.

Erol Güngör, İslâm toplulukları üzerine olan okumasını A. Toynbee üzerinden yapar. Onun zealot/arkaik olarak kendi medeniyetinin üstünlüğünde ısrar eden ile herodian/kendi medeniyetini bir yana bırakan iki sınıf anlatımından istifade eder. Güngör'e göre birincisi yani zealot batıyla az teması olan İslâm ülkelerinde, diğeri yani herodian ise kavşak olan İstanbul-Kahire gibi yerlerde varlık bulmuştur. Vehhabiler ve Senusileri zealot, Kavalalı Mehmet Ali Paşa ve II. Mahmud'u ise herodian olarak niteler. Ona göre zealot kafasını kuma gömen bir devekuşu gibi mazide teselli bulmaya çalışırken, herodian'ın ise gözü istikbaldedir. Mitralyöze mızrakla hücum eden zealot kadar hatta ondan daha fazla tehlikeli olan akıntı içinde at değiştiren herodian'dır. Çünkü taklitçidir ve reçetesi de kendisi gibi düşünenler içindir. Zealot sönmüş bir medeniyetin fosiliyken, herodian ise yaşayan bir medeniyetin maskarasıdır. Bu azınlığı ezip geçecek olan asıl büyük çoğunluk ne fosilleşecek ne de özümleyecek olan yeni bir medeniyet kurabilecek çoğunluktur.

Hâlâ dünyaya eski yaklaşım ve yöntemlerle izah getirilmeye çalışıldığını gören yazara göre hem İslâm ülkeleri hem de Batı cemiyeti de değişmiştir. 50 yıl önce batı medeniyeti tek medeniyet olarak görülürken diğerleri ise cehalet ve hurafe eseri olarak görülüyordu. Hem paradigma hem de mevcut durumun değişmesinden dolayı yeni okuma biçimleri öneren düşünür anlama ve anlamlandırılmaların Müslüman aydınların bizatihi kendileri tarafından yapılması gerektiğini ifade eder. Herodian aydın tipinin batı tek medeniyet görmesi gibi şimdi de İslâm'ın insanlık için kıymet taşıdığını batıdan öğrenmiş olduğumuzu söyleyen düşünür'e göre kompleksten bir türlü kurtulamamışızdır. Batının bizim musikimize, el sanatları-

mıza, mimarimize ve edebiyatımıza değer verdiği için değer vermeye başladığımızı ifade eder.

Kök gelenekle irtibatı koparmayan Güngör, döneminde olan değişimlerden dolayı ümitlidir. Çünkü ülkede dışarıdan güdülerek kalkındırma prensibi yerine artık halk ile birlikte halkı kurtarma fikrinin yerleşmiş olmaya başladığını görür. İslâm'ın bugünkü uyanış hareketinde halk kitlelerinin demokrasi istikametindeki kazançlarının -Türkiye ve İran örneğinde olduğu gibi- büyük rolü vardır. Milli kültürün içinden gelen ve ona sahip çıkan köklü geniş büyüyen bir aydın kitle ortaya çıkmaya başlamıştır. Ona göre bu durumun nedeni, demokratlaşmanın paralelinde gelişen bir durumdur.

Bir anlamda şu an ülkenin siyasal yönetiminde olan kadronun başladığı zamana dair ümit taşıyan ve "yerlilik" bilincine sahip Güngör'e göre o dönemde bir misyon yüklenerek açılan okulların ve mezunlarının kendilerine uygun görülen misyonlarını aştıklarını ifade eder. Aydın din adamı yetiştirmek maksadıyla açılan İmam Hatip ve İlahiyat Fakültelerinden mezun olacak olanlara belli misyonlar verilmiştir. Onlara yüklenen misyon, halkı din konularında aydınlatmak ve ibadet rehberliği yapmaları ve başka şeylere ses çıkarmayacaklarına dair bir misyondur. Fakat bu sınıf, gelişen demokrasi içinde din dışı mesleklere kaymışlar ve laik aydınlarla farklı sahalarda boy ölçüşebilen hale gelmişlerdir. Güngör, bu durumu İslâm ülkelerinin geleceği bakımından en önemli hadise olarak görür.

Sonuç olarak, İslâm ülkelerinin enerji kaynaklarının ve sermayenin elinde bulundurması bir medeniyet kurması için yeterli değildir. Önemli olan bu kaynakların ve sermayenin yönetilmesidir. İslâm dünyasının yeniden yücelmesi mümkün olamazsa siyasi gelişmelerle değil tefekkür sahasında aranmalıdır. İslâm davasının asıl yükünün fikir adamların omuzlarına yükleyen yazar, medeniyetlerin inşasının politikacılar eliyle değil âlimler ve sanatkarların eliyle olacağını ifade eder. Yeni bir İslâm medeniyetini de ilim ve sanat adamlarında görür. Onların gayretleriyle Müslümanlar arasında bir silkinme ve kalkınma olursa siyasi hedefler kendiliğinden ele geçecektir.

DAEŞ Menziline Nereden Varılır?

Aşikâr olan hakikat şudur: büyük Müslüman kitlenin şirazesini kaymış pusulası bozulmuştur. Civası akmış, mıknatıs özelliği ortadan kalkmıştır. Pusulası, kılavuzu, rehberi hileli ve bozuk olan bir toplumun ulaşacağı menzile, elbette ya DAEŞ ya da FETÖ olacaktır. Pusulayı onarmadan, değiştirmeden, kılavuzu birlemeden onlara dünyevi ve uhrevi kurtuluşun yolu açılmayacaktır.

Metin Önal MENGÜŞÖĞLU

Merhum Aliya İzzetbegoviç'in benzetmesi hatırlanacak olursa, Müslümanların yedi yüz yıllık mağara uykusundan uyanmaya başlama tarihi, yüz elli ne çok da iki yüz yıl öncesine dayanır. O tarihlere kadar dün-

namayan ülkeler, (Türkiye dışında) geçici ateşkes ilan ederek, şehirde meskûn olan halkı, İdlip toplama kampına taşıma anlaşması yapmaktalar. Ahalisi boşaltılan şehir, daha rahat tahrip edebilmek amacıyla alınacak

68

ya tarihinde yüz yıllar boyunca, en azından siyaseten galip zihne sahip olmuş bulunan Müslümanlar, ne yazık ki daha sonraları ne çok da entelektüel ve kültürel anlamda ciddi bir düşüş yaşamışlardır.

Siyaseten egemenlikleri sürerken bile, itikadi ve ahlaki bakımdan ana kaynaktan, sahipsiz modelden daha ziyade, ya sonradan edinilmiş ya da yerel töre ve alışkanlıklarla yetinmişlerdi. Zamanın ruhunu ve fıkhını üretmeye davranmamaları onları tarihin öznesi olmaktan çıkartmış ve öteki toplumların egemenliği altında nesneleştirmişti. Bu basit ve kaba gibi görünen yargıya katılmayan Müslümanların bulunduğu da biliniyor. Ancak onların bilgisinden çok daha baskın ve reel politik denen şimdi ve buradaki ahval ve malumata bakıldığında, durum hiç de iç açıcı görünmemektedir.

Bütün Müslüman coğrafyalarda evet belki İslâm düşmanlarının kışkırtmasıyla, ancak yine olmaması gereken biçimde, Müslüman Müslüman'ın kanını akıtmaktadır. En son Müslümanların göz bebeği, kadim şehirlerimizden Halep'te oynanan oyun, olayın vahametini göstermesi bakımından son derece korkunç boyutlardadır. Halep üzerinde hangi hakla söz söylemeleri bir türlü açıkla-

olan bu kararın, ne ölçüde trajikomik olduğunu söylemeye bile gerek yoktur.

Fransız *Le Monde* gazetesi güya "Halep Birleşmiş Milletler'in Mezarı Olacak" başlığıyla yayımlanmış. Onlara herhalde en iyi cevabı "geçmiş olsun" diyerek vermek lazımdır. Çünkü biz Türkiyeliler çoktan "Dünya beşten büyüktür!" sözünü en üst dilden onların suratına çarpmıştık.

Hiç kuşku yoktur ki, şimdilerde pek dile getirilmemiş olsa da, bu sonucun asıl sebebi yalnızca DAEŞ ve benzeri örgütlerin türemesi değildir. Suriye yönetiminin başında bulunan zalim diktatör Esed'in suçları nasıl göz ardı edilebilir? Hatta eğer Esed, adil ve uzak görüşlü bir liderlik sergileseydi, ülkesi bugünkü perişan hali yaşar mıydı? Esed'i bırakıp Türkiye yönetimini bu sonuçta baş suçlu ilan eden Türkiyeli aydınlarla şaşmamak elde değildir.

Umran'ın geçen sayısında, merhum Seyyid Kutub'un nice nesillere mal olmuş, bu arada İzzetbegoviç'in mağara istiaresinden de ilk çıkış, ilk bilinç hareketinin kaynaklarından birisi sayılan, *Yoldaki İşaretler* kitabının, birilerini DAEŞ menziline vardırılmayacağına dair yaklaşımlar sergilemeye çalışmıştım.

Bütün ana caddeden çıkma iddiasıyla muhtelif kollara ayrılan küçük oluşumlar, mezhep, tarikat, parti, sınıf, vakıf, dernek ve benzerleri kendilerini yeniden ana kaynağa göre test etmelidir. Türkiye'deki kaos ortamını düzeltmek birinci amaçları olmasın varsın. Ölümden sonraki diriliş gününde verecekleri hesabı düşünsünler. Bir de uğraşlarının insan fitratı ve vicdanına ne ölçüde uyup uymadığına bakversinler. Kanaatimizce onların büyük bir bölümü daha yola koyulmadan oracıkta döküleceklerdir. Çünkü çoğunun ana kaynağı ne yazık, İlahi Hitap değil beşeri yargılar ve organizelerdir. Aralarındaki ayrılıkların boyutuna bile bakıldığında ana caddeden her birisinin ne ölçüde koptuğu, bu sebeple de birbirleriyle hem anlayış hem de yaşayış çatışması yaşadıkları gözlenecektir.

Peki, oradan varılmazsa DAEŞ menziline nereden varılıyor? Neden bütün uğraşları terör ve şiddet olan örgütler türemektedir Müslüman halklar arasından? Aziz İslâm'ın buna müsait bir bünyesinin bulunmadığı ortadadır. Şu sebeple ki, ellere Allah'ın Kitabını salt bir nesne gibi alan herkesin, bu Kitabın bilinçli mümini sayılması mümkün müdür? Kitabın mesajı, misyonu, muhtevası, davet ettiği iman, onların kalplerinde sahici bir bilinç damarı gibi yerleşmiş midir?

Müslümanların Asıl Sorunu

“Bir insanı haksız yere öldüren, bütün insanlığı öldürmüş gibidir” (5 Maide 32) İlahi buyruğu hiç mi hatırlarına gelmemektedir? Kalbinde zerre kadar Allah'a ve ölümden sonraki diriliş gününe iman bulunan hangi Müslüman bu ayeti kerimenin uyarısından ürperti duymaz? Besbelli bu katiller, kalplerinde böyle bir ürpertiye duymayan, vicdanları ve fitratlarının üzeri örtülmüş, kirlenmiş kara ruhlulardır.

DAEŞ ve benzeri oluşumları örgütleyen, besleyen, destekleyen ABD, AB, Rusya veya İran gibi egoist, emperyalist, mezhep faşisti ülkeler büyük suçludurlar. Hainlik, kalleşlik, arkadan vuruculuk onların ezeli karakterleridir. Burası tamam.

Müslümanların asıl sorunu bu değildir ki. Eğer bizzat kendi içlerinde, kendi dillerini konuşan, kendi inanç ve düşüncelerini paylaşır gibi görünenler arasında, yukarıda anılan düşmanla işbirliği içerisinde, bu ihanette rol sahibi olanlar varsa, asıl sorun bu değil midir? Bu sorunun çözümü üzerinde düşünmek gerekmez mi?

DAEŞ, FETÖ ve benzeri örgütlerin kıskırtıcıları ne kadar dışarıda bulunursa bulunsun, mensupları neticede Müslümanların arasında dolaşmaktadır. Onları var kılan sebepler üzerinde düşününce, ortaya çıkan tablo nasıl bir göstergeye sahiptir?

İlahi Kitap böyle oluşumlara asla imkân vermez. Ancak Müslümanların tarihinde ve kültüründe benzer örnekler bulmak mümkündür. En yakın örneğini Haşhaşilik olarak bizzat Türkiye Cumhurbaşkanı hatırlatmıştı. Ancak onun da yeniden düşünmesi gereken daha birçok arızalı malzeme, Müslümanların maalesef böyle zayıf karakterli, düşük ahlaklı kesimi üzerinde müthiş derecede etkindir.

İslâm'a göre Allah'tan başka hiç kimsenin helal/haram koyma hakkı ve yetkisi yoktur. Ancak Müslümanların kültürüne bakıldığında, bazen uydurma bazen de ciddi saptırma ve yanlış anlamalar sonucunda, kimi sözlerin Allah Elçisi'ne mal edilerek kullanıldığı ortadadır. Böylesi kaynaklara itibar ederek davrananların öncelikle uyarılması gerekmektedir. Dikkatle bakıldığında sözü edilen örgütlenmelerin tamamı böylesi uydurma birikimlerle davranarak adeta birer canavar kesilebilmektedirler. Üç beş yıl öncesine kadar, şu anda müthiş FETÖ düşmanı kesilen kaç kişi, bu meczup adamın böylesine barbar ve vahşi ruhlu olduğunu tahmin edebilirdi? Bu durumu ABD tarafından casus olarak kullanılmasıyla açıklamak yeterli cevap olabilir mi? Bu adamın din telakkisinde, esin ve besin kaynaklarında kendisini böylesine gaddarlaştıran bir itikat ve ahlak anlayışı yok mudur?

Bütün ana caddeden çıkma iddiasıyla muhtelif kollara ayrılan küçük oluşumlar, mezhep, tarikat, parti, sınıf, vakıf, dernek ve benzerleri kendilerini yeniden ana kaynağa göre test etmelidir. Türkiye'deki kaos ortamını düzeltmek birinci amaçları olmasın varsın. Ölümünden sonraki diriliş gününde verecekleri hesabı düşünsünler. Bir de uğraşlarının insan fitratı ve vicdanına ne ölçüde uyup uymadığına bakıversinler. Kanaatimizce onların büyük bir bölümü daha yola koyulmadan oracıkta döküleceklerdir. Çünkü çoğunun ana kaynağı ne yazık ki İlahi Hitap değil beşeri yargılar ve organizelerdir. Aralarındaki ayrılıkların boyutuna bile bakıldığında ana caddeden her birisinin ne ölçüde koptuğu, bu sebeple de birbirleriyle hem anlayış hem de yaşayış çatışması yaşadıkları gözlenecektir.

Mezhep çatışması derken parti, tarikat, vakıf, dernek, kulüp fanatizmini, bunun yanına faşizan eğilimleri de katmalıdır. 15 Temmuz 2016 kalkışmasıyla foyası tamamen ortaya dökülen FETÖ örgütü yahut fırkası dışında, Türkiye'de onun mevkiine talip, onu kapmaya hazır daha bir nice marjinal fırka bulunduğunu asla unutmamalıdır. Gerçi bütün Müslüman coğrafya böylesi oluşumlara açıktır. Hatta denebilir ki Türkiye öteki ülkelere göre daha arka sıralarda yer almaktadır. Buna rağmen yine de Türkiye bakımından gelecek zamanlarda benzer tehlikeli örgütlenmelere karşı duyarlı olunmalıdır.

DAEŞ yahut FETÖ gibi örgütlerin akrabaları her vakit ortalıkta cirrit atmakta, iktidarlara, halka, kamuoyuna masum ve şirin gözükme için nice fantezilere başvurmaktadırlar.

Merhum şehid Seyyid Kutub'taki cihat kavramının içeriğinde, kendisine asla besin kaynağı bulamayacak olan DAEŞ ve benzerleri, pekâlâ, "Hazreti Muhammed filmini asla seyretmeyin" diyen sözde aydınların ürettiği haram ve yasakların göğsünden emerek gürbüzleşebilir.

Türkiyeli Müslümanlar TBMM'de bugünlerde görüşülen yeni kısmi Anayasa değişikliğinden haberdirlirler. Oradaki bir madde, seçme ile beraber seçilme yaşının da on sekize indirilmesini önermektedir. Şimdi yaşı on sekiz de olsa genç bir Müslüman'a, bir filmi izleme hususunda yasak koymak mı yoksa ona, kendinden emin olması gerektiğini öğütleyerek, filmi açık yüreklilik ve cesaretle izlemeye gitmesini, gerekirse de kıyası-

ya eleştirmesini istemek mi önerilmeliydi? Mağlubiyeti, ödlekliği, korkaklığı, silik ve sinikliği, özgüven noksanlığını peşinen kabullenen bütün yasaklayıcı tavırlar, bu toplumun geleneğinde de aynıyla mevcuttu. Nitekim şimdiki yasakçıların da geleneği, gerici kimlikleri ortadadır.

Gelenekle Yüzleşmek

Haramın da farzın da çoğaltıldığı, artırıldığı fıkhi zeminler en tehlikeli ortamlardır. Çünkü söz gelimi "İslâm Düşüncesi" gibi bir söylem bile mahsurludur. İslâm, İlahi Vahiy'den ibarettir. O, bir düşünce ürünü değildir. Bu sebeple belki İslâmî Düşünce'den söz açılabilir. Ve yine "İslâm Tarihi" gibi çalışmaların bile tashihe ihtiyacı vardır. "Müslümanların Tarihi" diyerek yeni bir çığır açmak en çıkar yol gibi gözükmektedir.

Birtakım içtihad manzumeleri beşeri birikimden ibaret olduğundan, onları Müslümanların kültürü olarak tanımlamak doğrudur. Ne Ebu Hanife ne Şafii ne de İbn Haldun ile İbn Arabî İslâm'ın bizzat kendisini temsil etmezler. Ancak ulaştıkları hakikat ve doğruları Allah'a hamletmiş, aradaki yanlışları da kendi uhdelere almış değerli İslâmî düşünce insanlarıdır her birisi. Birikimlerini Müslümanların birikimi olarak görmek, eldeki hamulenin birebir -kaydû şart ile itirazsız- İslâm kavramı içerisinde değerlendirilmesi sonucuna vardırılmamalıdır hiç kimseyi.

Müslümanların siyasal hayatlarını tanzim etmek amacıyla üretilmiş siyasetnamelere, itikadi hayatını düzenlemek amacıyla düzenlenmiş akaid metinlerine ve pratik hayatı düzenleme çabası taşıyan ilmihallere, yeniden dönülüp bakılmaktan başka çare yoktur. Dikkatle bakıldığında görülecektir ki gerek DAEŞ ve gerekse de FETÖ örgütünü meşrulaştıran, yaptıklarını İslâmîymiş gibi gösteren yığınla düşünüş, inanış ve uygulayış örnekleri vardır.

DAEŞ lideri ve mensupları acaba hangi kitapları okuyarak, hangi akaid manzumesine inanarak, hangi fıkıh ilkesinden hareketle, mevcut katliamları işlemekte ve bütün dünyaya Müslümanları şiddet ve terör taraftarı, İslâm'ı da bunun kaynağı olarak göstermektedir/görünmesine sebep olmaktadır?

FETÖ örgütünü 15 Temmuz darbe girişimiyle birlikte kınayan, olumsuzlayan, karalayan, dışla-

yan çabalar çoğaldı. Kimi sempatanlar gönülden ya da kerhen karşı duruş sergilediler. Fakat yine aynı çevreler, Türkiye’de mevcut ve mesela bizzat FETÖ’yü fikirleriyle doğurduğu aşikâr olan öteki Nurcu hareketlerden niçin bağımsız düşünerek aklamaya çalıştılar?

FETÖ liderinin eserleri, gazeteleri, dergileri yakıldı, geri dönüşüme aktarıldı. Görsel medya unsurları kapatıldı. Onun yerine FETÖ’cü olmayan ama Nurculuğa devam edenler ve Nurculuğun asıl liderinin eserleri aklanmaya çalışıldı. Hatta devlet eliyle Türkiye Diyanet Vakfı tarafından Said Nursi’nin eserleri yayımlanmaya başlandı. Bu çelişki değil midir? Said Nursi’nin eserleri -sahiden eğer kendisine ait ise-, Fethullah Gülen’de rastlanan hezeyanları aynen taşımaya devam etmiyor mu?

DAEŞ ve FETÖ gibi oluşumların kaynağı araştırılırken asıl üzerinde durulması gereken öncelikli husus politik değil itikadidir. Bütün Müslümanların artık bunu görmesi gerekmektedir. Benzer oluşumların tamamının din telakkisinde, dindarlıklarında marazi bir durum mevcuttur. Onlardan hiçbirisi kendisini İslâm’ın dışında görmemektedir. Hatta asıl Müslümanların kendileri olduğuna dair kesin inançlılıkları ve iddiaları nasıl görülmez?

En son 19 Aralık 2016 tarihinde bir Rus diplomatı arkasından vurarak katleden 22 yaşındaki genç polisin adanmışlığını, ehli sünneti tekeline almış çevreler, mutlaka ama mutlaka açıklamalıdır. Geleneğin kurtarıcılık, adanmışlık, aracılık, şefaet ve veli kültüne dair en ufak bir malumatı bulunanlar bilirler ki, o zavallı genç polisin, genç bedenini, uğruna feda ettiği nihai bağlayıcılığın itikadi zemini burada yatmaktadır. Düşünebiliyor musunuz şu anda hapisanede yatan FETÖ örgütü üyeleri arasında, hapisane duvarlarının bir gün kendiliğinden açılarak, onların arasına Hazreti Yusuf’un gireceği ve kendilerini ebediyen kurtaracağı inancı yaygınlaştırılmaktadır.

Ehli sünneti tekeline alan gelenekçilere böyle bir şeyin olamayacağını söyleyin ve alacağınız cevabı bekleyin. Benim aldığım cevap şudur: “Olmaz mı, neden olmasın, Allah’ın gücü buna yetmez mi; Hazreti Yusuf gelemeyebilir mi?” Maalesef böylesi itikatlar, kimi Müslüman görünüşlü çevrelerde de yaygındır. Oysa eğer Allah’ın gücünü -hâşâ- ölçmeye kalkıyorsanız, bilmelisiniz ki Allah’ın

zulmetmeye de gücü yeter; peki, O, kullarına zulmeder mi?

Benzer söylemleri herkesin bir yerlerden hatırlayacağını düşünüyorum. Ancak böyle kritik dönemlerde dile getirenler, tartışanlar pek yoktur.

Bu ve benzeri itikatlar, modern zamanlarda, “reformist” etkilerle doğmuş olabilir mi? Acaba yeni zamanlarda Müslümanlar yeni ilmi-haller ve akaid metinleri yazdılar da habersiz mi kaldı? Besbelli hiç de durum bu merkezde değildir. Onların tamamı geleneksel metinler üzerinden bir dindarlığa mensup olmuşlardır. Ortalıkta dolanan yığınla uydurma hadis, totaliter siyasetnameler, taklidi imanı caiz gören, elfazı küfür müessesesi ile ehli kibleyi rahatlıkla tekfir ettiren, tekfir ettirmekle kalmayıp katlini vacip gösteren metinleri, sanki son iki yüz yılın islahatçı ve yenilikçi düşünürleri mi kaleme aldı?

Facebook denilen, çoğu kere fesatbuk gibi kullanılan alanda, Halep şehri tahliye ve tahrip edilirken Müslümanların, üçer beşer defa Fetih Suresi’ni okumaları, birileri tarafından tavsiye edilmektedir. Şimdi birilerinin hatırından şöyle geçecektir; ne mahsuru var, hem maddi yardım yapıyorlar hem de Kur’ân okuyorlar. Evet, pek mahsuru yokmuş gibi görünüyor. Öyle ya oturup okumanın ne mahsuru olabilir? Unutulmamalıdır ki okumanın değil oturmanın mahsuru vardır, oturmanın. Oturmayla birlikte geleneğin kader ve tevekkül anlayışında, ciddi marazlar ve mahsurular vardır. Onları zihinlerden ve kalplerden temizlemeden, ne DAEŞ ne FETÖ ne de Rus diplomatı arkadan vuran zavallı genç polisin, vahşeti ve barbarlığı cennet yolu zanneden fanatizminden kurtulur İslâm Milleti.

Aşikâr olan hakikat şudur: büyük Müslüman kitlenin şirazesini kaymış, pusulası bozulmuştur. Civası akmış, mîknatıs özelliği ortadan kalkmıştır. Pusulası, kılavuzu, rehberi hileli ve bozuk olan bir toplumun ulaşacağı menzile, elbette ya DAEŞ ya da FETÖ olacaktır. Pusulayı onarmadan, değiştirmeden, kılavuzu birlemeden onlara dünyevi ve uhrevi kurtuluşun yolu açılmayacaktır. Çünkü İlahi Rehberliğin biricik kaynağı olan Kur’ân-ı Kerim, Bakara Suresi’nin daha başında, bu Kitap’ta asla yanıltıcılık, yanlış yönlendiricilik bulunmadığını, ancak Allah’a karşı sorumluluk bilinci taşıyanların (muttakilerin) ebedi kurtuluşa ereceklerini öğretmektedir.

ŞEYH BEDREDDİN, 'VÂRİDÂT' I VE İDAMI

Şeyh Bedreddin'in düşüncesini en iyi anlatan eseri Vâridât'ta yer alan düşüncelerinin, İslâm'ın hakikatleriyle çelişmesi hatta birçok konuda tamamen zıt olması kafalarda soru işaretleri bırakmaktadır. En önemli müritleri olan Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'in sapık görüşleri de bu duruma eklenince ortaya ciddi bir problem çıkmaktadır.

Nurmehmet ÇARBOĞA

Şeyh Bedreddin, Osmanlı Devleti tarihinde adı isyanla anılan en önemli motiflerden biridir. Çeşitli kaynaklarda Fetret Devrinden sonra meydana gelen Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal ayaklanmaları Şeyh Bedreddin'e bağlanmıştır. Aslında bu durum oldukça manidardır; zira her iki isyancı ve bunların isyana başladıkları bölgedeki halkın da büyük çoğunluğu Şeyh Bedreddin'in müritleridir. Bununla beraber Şeyh Bedreddin'in bu isyandan sonra idam edilmesi de buna önemli bir delil olarak gösterilmiştir.

Hayatı

Asıl adı Bedreddin Mahmûd bin İsrâil bin Abdülaziz olan Şeyh Bedreddin 'Simavna Kadı-sıoğlu' diye bilinmektedir. Şeyh Bedreddin H.760/M.1359(?) Simavna'da (Dimetoka/Yunanistan) dünyaya gelmiştir. Babası İsrâil, ilim erbabı bir zattır. Özellikle fıkıh alanında oldukça önemli bir yeri vardır ve kadılık görevinde bulunmuştur. Bununla beraber devlet içinde çeşitli yöneticilik görevlerini de yerine getirmiştir.¹ Dedesi Abdülaziz'in de gazi ve mutasavvıf bir kişi ol-

duğu, Mevlana ve daha sonra Hüsameddin Çelebi'nin hizmetinde bulunduğu, Dimetoka'nın fethi sırasında şehid olduğu rivayet edilmiştir. Yine dedesinin Selçuklu soyundan geldiği, Selçuklu Devleti'nde vezirlik ve komutanlık görevinde bulunduğu gibi rivayetlerde Şeyh Bedreddin'in torunun Halil bin İsmâil tarafından ileri sürülmüştür. Ancak bu rivayetler şüphe ile karşılanmış ve siyasî konularda menfaat için ileri sürülen görüşler olduğu tarihçiler tarafından dile getirilmiştir.² Annesi Simavna Kalesi komutanının kızıdır ve kale fethedilince, babasıyla evlendirilmiştir. Annesi daha sonra Müslüman olarak Melek adını almıştır. Annesi gibi hanımının ve gelininin de Hıristiyan olduğu rivayet edilmiştir.³ Şeyh Bedreddin'in kilisede doğduğu da rivayetler arasında zikredilmiştir.⁴

Eğitimi

Şeyh Bedreddin, eğitim hayatına babasından Kur'an-ı Kerim dersleri alarak başlamıştır. Daha sonra Mevlânâ Şâhidî'den Kıraat, Mevlânâ Yûsuf'tan Sarf ve Nahiv ve Koca Mahmud Efendi,

Mevlânâ Feyzullah'tan da çeşitli dersler almıştır. Osmanlı topraklarında aldığı bu eğitimden sonra eğitim için Mısır'a gitmiştir.

Şeyh Bedreddin Kudüs'te İbn Hâcer el Askalânî'den Sahîhayn, Kahire'de Mübarekşâh-ı Mantıkî'den İlahiyat, Mantık ve Felsefe, Mekke'de Ebu Zeylâî'den Fıkıh dersleri almıştır. Bu ilimleri öğrendikten sonra Sultan Berkuk'un oğlu Ferec'e hocalık yapar.⁵

Şeyh Bedreddin, Hüseyin Ahlâtî ile tanışmaya kadar Tasavvuf karşıtı biridir ve mutasavvıfları hiç sevmez. Ancak Ahlâtî ile Kahire'de Sultan Berkuk'un sarayında tanışması ve daha sonra Ahlâtî'ya bacanak olması onu Tasavvufa meylettirmiştir.⁶

Siyasî Hayatı

Fetret Devri ile beraber Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında taht kavgaları başlamıştır. Taht kavgasına girenlerden biri de Yıldırımın oğlu Musa Çelebi'dir ve Musa Çelebi Edirne'de saltanatını ilan etmiştir. Musa Çelebi'nin Kazaskerlik görevine getirdiği kişi de Şeyh Bedreddin'dir. Bu görev Şeyh Bedreddin'in ilk devlet (resmî) görevidir. Ancak bu görev fazla uzun sürmemiştir. Musa Çelebi, kardeşi Mehmed'e yenilip, boğdurulmasıyla, Şeyh Bedreddin'in Kazaskerlik görevi de son bulmuştur. Musa Çelebi boğdurulmuş ve yanındaki ileri gelenlerin çoğu cezalandırılmıştır; ancak ilmî kişiliğinden dolayı Şeyh Bedreddin'e sürgün cezası verilmiştir. İznik şehrine sürülen Şeyh Bedreddin'in sürgün hayatı da baskıdan uzak ve rahat bir hayat olmuştur. Bununla beraber sürgün yıllarında kendisine ilmî çalışmalar yapma izni verilmiş ve hatta maaş da bağlanmıştır.⁷

İsyanı

Şeyh Bedreddin İznik'te devlet gözetimindeyken müritlerinden Börklüce Mustafa Karaburun'da (Aydın) devlete karşı isyan etti. Bu isyanı öğrenen Şeyh Bedreddin İznik'ten kaçarak İsfendiyaroğlu Beyliğine sığındı. Bu artık kendisinin de bir asi olduğunu göstermekteydi. Börklüce Mustafa'dan sonra aynı bölgede Torlak Kemal devlete karşı isyan etti. Neticede her iki isyan da kanlı bir şekilde bastırıldı. İsfendiyaroğlu Beyliği Osmanlı Devleti'nden çekindiği için, kendisine sığınan Şeyh Bedreddin'i kendi topraklarında barındırmak istemedi. Rumeli tarafına geçen Şeyh Bedreddin burada tımar sahiplerini devlete karşı kıskırttı ve isyana yeltendi. Ancak bu isyan ve kıskırtmalar başarısızlıkla sonuçlandı ve bu başarısızlık üzerine Şeyh Bedreddin Serez'de yakalandı ve idam edildi.⁸

Kaynaklar; Şeyh Bedreddin'in de kendi hakkında verilen idam hükmünü haklı bulduğunu hatta Çelebi Mehmed'in, Şeyh Bedreddin'den suçuyla ilgili hükmü bizzat kendisinin vermesini istediğini, Şeyh Bedreddin'in de kendi idamına hükmettiğini belirtirler. Osmanlı kaynaklarının ittifakla bildirdikleri göre Şeyh Bedreddin hakkında; 'kanı helal, ancak malı haramdır' şeklinde fetva verilmiştir. Âsıkpasazâde'nin "İman ile mi gitti veya imansız mı gitti? Allah bilir ancak." şeklindeki ifadesi de yargı sürecinde Şeyh'in Bedreddin'in dinî kimlik açısından da töhmet altında olduğunu göstermektedir.⁹

Şeyh Bedreddin üzerine yapılan çalışmalarda genellikle onun

bazı yönleri bayraklaştırılarak ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Özellikle Türkiye'deki Sosyalist kesim, Şeyh Bedreddin'in düşünce olarak kendilerine yakın olduğunu ileri sürmüşlerdir. Şüphesiz bundaki en büyük sebep sözü edilen kesimin tarihî bir dayanak ve geçmiş bulma istemleridir. Zira bu kesimin tarihten kendilerine referans gösterecek birilerini bulamama gibi büyük bir handikapları vardır. Ancak Şeyh Bedreddin hadisesi tamamıyla incelendiğinde, bu hadisenin sosyalizm ile ilişkisi olmadığı açıkça görülecektir.

Şeyh Bedreddin'in müritleri olan Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal ve adamlarının itikadî olarak sorunlu olmaları Şeyh Bedreddin'in değerlendirilmesinde her zaman göz önünde tutulmuştur.

Şeyh Bedreddin'in değerlendirmesinde dönemin eserleri ve en önemlisi de; Şeyh Bedreddin'in yazmış olduğu 'Vâridât' ve torunu Halil bin İsmail'in yazmış olduğu 'Menâkib-i Şeyh Bedreddin Sultan' adlı eserlerin muhtevalarındaki garip düşünceler de etkili olmuştur.

Türkiye'deki Sosyalistlerin ileri sürdüğü düşünce eğilimlerinin Şeyh Bedreddin'in müridi olan Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'de bulunduğu doğrudur. Bu şahıslar kadın-erkek bir arada sazlı-ıçkili ayinler düzenlemişlerdir. Özel mülkiyete karşı çıkmışlardır.¹⁰ Ancak Sosyalistlerin anlamadığı nokta şudur ki; Börklüce Mustafa peygamber olduğunu da ileri sürmüştür.¹¹ Yani tam anlamıyla onların anladığı bir Marksist

değildir.

Bununla birlikte Şeyh Bedreddin ile beraber isyana kalkışanların tımar sahibi, Hıristiyan ve Yahudilerden oluşması da Marksistlerin iddiasını çürütmektedir.¹² Eğer Şeyh Bedreddin isyanında mülkiyet karşıtlığı ve mülkün halk arasında ortak mal olarak görülmesi mutlakaştırılmış olunsaydı, tımar sahipleri yerine tebaadan halkın isyanı desteklemesi gerekirdi.

Dönemin Eserlerinde Şeyh Bedreddin

Şeyh Bedreddin'in yaşadığı dönemi kaynak olarak ele alan birkaç eserden biri olan Bizans tarihçisi Dukas'ın eseri oldukça önemlidir; çünkü bu eser Şeyh Bedreddin isyanı döneminde yazılmıştır. Bu eserde Şeyh Bedreddin'den bahsedilmez ama müridi Börklüce Mustafa'nın sapıklıkları anlatılır.

Dukas, Börklüce Mustafa'nın anlayışını iki nokta üzerinde eleştiriyor; Hıristiyanlarla Müslümanların bir olduğu ve itikat olarak aynı oldukları ve mal ve mülkte eşitlik vurgusu, bu iki noktanın temelini oluşturmakta-

dır. Bununla beraber Hıristiyanlara saygı, onlarla dostluk vurgusu eleştirilen noktalarıdır.

“Bu zat Türklere fakirliği (yani mal ve mülk sahibi olmamağı) tedris etti; kadınlardan başka her şeyin, yani yiyecek, giyecek, çift ve ekilmiş tarhaların insanlar arasında müşterek olması akidesini telkin ediyordu. ‘Ben senin evine, kendi evim gibi, sen de benim evime kendi evin gibi girip çıkarsın, kadınlar müstesnadır.’ diyordu. Bu telkinler ile, bütün cahil halkı iğfal ederek, kendi tarafına çekiyordu. Hilekârlıkla, Hristiyanlarla da dostane münasebetler kurmağa çalışıyordu. Bu hususta başka bir telkinde daha bulunuyordu ve diyordu ki, ‘Türklerden herhangi bir kimse Hristiyanlar arasında takva ehli olmadığını söylerse kâfirdir.’ Bu tarikatın müritleri, bir Hristiyan’a tesadüf ettikleri vakit, buna karşı dost muamelesi yaptıkları gibi, kendisine Allah’ın meleği gibi hürmet ediyorlardı.”¹³

Dukas’ın ele aldığı noktalardan biri de Börklüce Mustafa’nın etrafına toplanan cahil halktır. Ona göre; bu cahil halk Börklüce Mustafa’ya, peygamberlere gösterilenden daha fazla saygıda bulunmaktadır. Yine bun-

ların, Börklüce Mustafa’ya uyanların inanç bakımından Müslümanlardan farklı olduklarını dilendirir Dukas.

“Bu muzafferiyetten sonra Perkliça (Börklüce) Mustafa’nın (adı böyle idi) müritleri kazandıkları bu şan ve şöhretlerini sahte babanın mânevi kuvvetine atfederek, kendisini bir peygamberden ziyade medh-ü sena edip, kendi tarikatları için yeni bir akîde tesis ettiler. Bu akîdeye göre, bundan böyle ‘zarkula (zerkülâh)’ dedikleri şapkalarını giymiycekler ve yalnız tek gömlek giyecekler, başları açık olacak, ve Hristiyanlar ile Türkler arasında fark olmayacaktır.”¹⁴

İsyan döneminde yazılmış bir başka eser Âşıkî’nin eseridir. Bu eserde hem Şeyh Bedreddin’den bahsedilir hem de Börklüce Mustafa’dan. Âşıkî de, Börklüce Mustafa’nın kendisine peygamber dedirttiğini söyler. Âşıkî’nin eserinde isyan şöyle anlatılır:

“Simavuna Kadısı oğlu kim İznige geldi. Mustafa Aydın Eline vardı. Andan Kara Buruna vardı. Ol vilâyetde hayli murayılık itdi. Aydın vilâyetinin çoğın kendüye döndirdi. Ol dahi bir nev’e tertib kurdi. Elhâsılı kendüye nebî dedürdi. Bu tarafdan Simavuna Kadısı oğlu işitdi kim Börklicenün

hali terakkî etdi, İznikden kaçdı. İsfendiyar Bege vardı. Andan gemiye bindi. Eflaka gitdi. Bu yana geldi. Ağaç Denizine girdi. Ve illâ Börkliceyile ittifakı var idi.”¹⁵

Âşıkî eserinde Börklüce Mustafa ve Şeyh Bedreddin’in ilişki içinde olduğunu ve beraber isyan ettiklerini de vurgular. Ona göre; Şeyh Bedreddin hem padişahlık hem de halifelik iddiasında bulunmuştur ve halkı isyana teşvik ederek, isyan noktasında kendisini destekleyenlere tımar vaat etmiştir. Ayrıca Âşıkî’ye göre; Börklüce Mustafa’nın kendi hizmetinde olduğunu da belirtmiştir Şeyh Bedreddin. Yani planlı ve beraber bir isyana kalkışma söz konusudur Âşıkî’ye göre.

Sultan Mehmed Serüz’e gitdi kim vara, Selânige düşe. Bu tarafdan Simavuna kadısı oğlu kim Ağaç Denizine girmiş idi, bir kaç bedbaht sofilar göndürdi vilâyetlere kim: “Gelün! Şimden gerü padişahlık benümdür. Taht bana müsehhardur. Sancak isteyen gelsün. Ve tımar isteyen, subaşılık isteyen gelsün, dedi. Elhâsılı her maksadı olan gelsün, dedi kim ‘ben şimdi gerü huruç etdim. Bu vilâyetde halife benem. Mustafa Aydın Elinde huruç etdi. Ol dahi benüm hidmetkârumdur,’ dedi. bu şimdiki sofilar dahi eyidürler ki: ‘Biz dervişlerüz Hak için, derler. Derviş degüllerlerdür. Bir gün şeyhümüz huruç eder. Biz dahi bekler oluruz,’ deyüp eyidürler.”¹⁶

Âşıkî eserinde Şeyh Bedreddin’in nasıl yakalanıp, idam edildiğini de anlatmaktadır. Ona göre; devrin padişahı çok merhametlidir ve bu asi-yi idam etmek için fetva istemektedir. Neticede fetva verilmiş ve Şeyh Bedreddin asılarak idam edilmiştir.

Şeyh Bedreddin üzerine yapılan çalışmalarda genellikle onun bazı yönleri bayraklaştırılarak ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Özellikle Türkiye’deki Sosyalist kesim, Şeyh Bedreddin’in düşünce olarak kendilerine yakın olduğunu ileri sürmüşlerdir. Şüphesiz bundaki en büyük sebep sözü edilen kesimin tarihî bir dayanak ve geçmiş bulma istemleridir. Zira bu kesimin tarihten kendilerine referans gösterecek birilerini bulama gibi büyük bir handikapları vardır. Ancak Şeyh Bedreddin hadisesi tamamıyla incelendiğinde, bu hadisenin sosyalizm ile ilişkisi olmadığı açıkça görülecektir.

“Siros’a Sultan Mehmed’e ilet-diler. Andan Sultan Mehmed sor-dı kim, “bunu nice idelüm. Bunu öldürmenün günâhı var mıdır?” didi. Ol zamânun pâdişahları şöyle müslüman idi kim şunca-layın fesâd idüp âsi olanları öldürmeğe kıyamazlardı. Meğer ol zamanda Mevlâna Haydar dir-lerdi, bir ulu dânişmend vardı, Acem’den gelmişdi. Ol fetvâ virdi kim “kanı helâl, malı harâmdur” didi. Anun söziyile Siroz içinde bir çarşuda bir dükkân önünde berdâr itdiler, mezârın anda kaz-dılar.”¹⁷

Yukarıdaki eserlerin en önem-li yanları Şeyh Bedreddin’in ya-şadığı zamana yakın bir zaman-da kaleme alınmaları ve kendin-den sonra gelen eserlere kay-naklık etmeleridir. Dikkat çeken nokta; her iki eserde de Şeyh Bedreddin ve müritlerinin sapık fikirlerinin göz önüne serilmesi-dir. Bununla beraber bu kaynak-lar, resmî tarih anlayışına uygun olarak yazılmış olmaları sebebiy-le; hadiseyi, dönemin iktidarının istediği doğrultuda ele almış ola-bilirler.

Sapıklığı bu kadar açıkça dil-lendirilen bir kişinin Kazasker olacak kadar yükselmesi ve bir-çok fıkıh kitabı yazmış olması da oldukça dikkat çeken bir noktadır. Her ne kadar kendi müritleri peygamberlik iddiasında bulun-muş olsalar da ve Şeyh Bedred-din da isyana yeltenmiş olsa da, kendisinin önemli bir fakih ol-duğu dikkat çekilmiştir.¹⁸

Şeyh Bedreddin’in bir dönem Kazasker olarak görev alması da oldukça önemli bir durumdur. Zira Vâridât’taki düşünceleri ve müritlerinin eylemlerine bakıl-dığında oldukça büyük sorunlar dikkatimizi çekmektedir. Bu-nunla beraber Musa Çelebi’nin kendisini Kazasker olarak gö-

revlendirmesinde pragmatik se-bepler etken olmuş olabilir. Zira kendisi oldukça büyük bir nü-fuza sahiptir. Bu nüfuzun Musa Çelebi tarafından kullanılmak istenmiş olması kuvvetle muhte-meldir.

Şeyh Bedreddin’in yargılan-ması sürecinde itikadî bir nok-tanın ön planda tutulmaması da düşünülmesi gereken noktalar-dandır. Kendisinin idam nedeni genel anlamda isyana bağlanmış-tır. Ancak müritlerinin isyanları ise itikadî bir sapma olarak gös-terilmiştir.

Bundan dolayı Şeyh Bedreddin’i daha iyi anlayabil-mek için yazmış olduğu eserle-ri incelemekte fayda vardır. Bu anlamda özellikle kendisinin düşüncesini anlatan eseri olan *Varidât* üzerine duracağız.

Vâridât

Şeyh Bedreddin’in düşüncel-erini en iyi anlatan ve aslında felsefesini göz önüne seren ese-ri *Vâridât*’tır. Bundan dolayı bu eserin son derece önemli bir yeri vardır. Bununla beraber Şeyh Bedreddin’in torunun Halil bin İsmâil’in kaleme aldığı *Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin Sultan* adlı eser de önemli bir kaynak kitaptır. Bu eserde genel olarak Şeyh Bedred-din övülmüş ve çok büyük bir evliya olduğu dillendirilmiştir. Özellikle Şeyh Bedreddin’in ola-ğanüstü özelliklere sahip oldu-ğu, zaman ve mekân sınırlarını aştığı, yıllarca sürecek yolculuk mesafelerine göz kapayıp-açarak ulaştığını anlatmaktadır.¹⁹

Varidât’ta en dikkat çekici nokta, vahdet-i vücüt felsefes-i nin dile getirildiği yerlerdir. Yer yer insanın, doğanın veya nesne-lerin Allah’ın bir cüz’i olduğunu dillendirir Şeyh Bedreddin. Ba-zen de vahdet-i vücüt düşünce-

sini doğrudan dile getirir. Yani tüm nesnelere Allah olduğunu çekinmeden söyler:

“Bir kişi, ‘Ben Allah’ım’ derse, mutlaka doğrudur; çünkü varlık koşulsuz olarak Hakk diye adlandırılır ve bu ister bütün nesnelere, isterse bir kısım nesnelere, ondan ortaya çıksın veya çıkmasın, ister vasıflandırılabilirsin veya vasıflandırılmasın durum aynıdır...”²⁰

“Kişi Allah’tan başka bir varlığın bulunmadığı ve bütün varlığın Allah olduğunu bilirse, buna hakka’l yakın denir.”²¹

Şeyh Bedreddin’in Kasas Süresi 30. ayet-i kerimesinden yola çıkarak; Hz. Musa’ya (a.s.) hitap edenin ağaç olduğunu ve ağacın Allah’ın bir cüz’i olduğunu söylemesi de oldukça yanlış bir tevildir. Zira hiçbir müfessir veya âlim ayet-i kerimeyi bu şekilde yorumlamamıştır. Âlimlere ve müfessirlere göre; ağacın olduğu taraftan veya ağaçtan Hz. Musa’ya hitap edilmiştir. Yani hitap eden ağaç değildir. Bu yanlış tevilden yola çıkarak düşün-cesini yanlış temellendiren Şeyh Bedreddin, konuyla ilgili düşün-cesini şöyle anlatmaktadır:

“Ağacın, (Musa aleyhisselâma) ‘Ben Allah’ım’ demesi, insanın bunu söylemesinin doğru olduğuna dair bir uyarıdır. Birinci şekilde belirttiğimiz gibiyse, doğrudur. Dünya Allah’ın görünüşü olduğundan dolayı, ‘Ben Allah’ım’ diyen herkesin sözü de doğrudur. Çünkü bununla bütün Allah kastediliyor; bölümle hiç bir alakası yoktur ve konuşan insan değil, Allah’tır.”²²

“Bundan dolayı ağaç veya insan ‘ben Allah’ım’ derse doğrudur. Bu itibarla her zerre de, ‘Ben Allah’ım’ derse doğrudur.”²³

Vahdet-i vücüt felsefesi eserin birçok yerinde farklı farklı şekil-lerde tekrar tekrar dillendiril-

miştir. Bununla ilgili kısımların hepsini buraya almanın gereksiz olduğunu düşünmekteyiz. Ancak ayrıntılı bilgi için esere bakılabilir.²⁴

Şeyh Bedreddin, bedenini dirilmesi ile ilgili de İslâm inancıyla çelişen bir düşünceye sahiptir. Ona göre yeniden diriliş yoktur. Hatta bu iddiasını biraz daha ileri götürerek; Cennet, Cehennem, ahiret ve benzeri şeylerin de olmadığı söylemektedir. Ona göre bu tarz düşünceler cahil insanların inandıklarıdır.

*“Bu beden baki kalmayacağı gibi, ölümden sonra dağdan bölümlerinin yeniden birleşmesi de, mümkün değildir. Ölümlerin diriltilmesindeki amaç, bu değildir.”*²⁵

Şeyh Bedreddin; ahirette, Cennet ve Cehennem’de meleklerin, hurilerin, köklerin, ağaçların varlığını inkâr eder. Bunların varlığına inanları Müslüman olarak da görmez.

*“Huriler, köşkler, ırmaklar, ağaçlar, meyvalar ve benzerlerinin tümü, hayal âleminde gerçekleşir, duyu âleminde gerçekleşmez; bunu anla!”*²⁶

*“Ahiret âleminin emir, gayb ve melekût âlemi; dünyanın ise yaratıcı, melek ve şehadet gözle görülen âlemi olduğunu bil. Bundan dolayıdır ki, biz cennet, köşkler, meyvalar, huriler ve benzerlerinin alelade halk tabakasının iddia ettiği gibi olmadığımız söyledik. Bazı câhil ve görünürde âlim bilinen kişiler, bunların şehadet âleminde olduğunu sanıyorlar. Bunlar orada bühtanların tıpkı dünyadaki ağaçlar, nehirler, köşkler ve hurilere benzediğini iddia ediyorlar. Bu tür iddialarda bulunan kişiler Müslüman sayılmaz.”*²⁷

Şeyh Bedreddin, ölümlerin tekrar bedenlenirileceğini kabul etmez. Ona göre; Deccal’in gelme-

si, Mehdi’nin ortaya çıkması ve Hz. İsa’nın (a.s.) tekrar dirileceği gibi düşünceler tamamen safsattır. Bu safsatılara Peygamber (s.) döneminde beri inanılmıştır; ancak bunlar gerçekleşmeyecektir. Şeyh Bedreddin; Kur’an-ı Kerim’de açıkça gerçekleşeceği belirtilen “Dâbbetü’l-Arz” olayını da yalanlamaktadır.

*“(Hicri) Sekiz yüz sekiz yılı Cuma gününde yeşiller giyinmiş iki kişi gördüm. Birinin elinde, Allah’ın selamı ona olsun İsa’nın ölüsü vardı. O iki kişi, sanki bana İsa’nın bedeninin öldüğünü ima ediyorlardı. Allah daha iyi bilir. Halk tabakasının iddia ettiği gibi ölü bedenlerin yeniden dirilmesi, doğru değildir. Fakat öyle bir zaman gelebilir ki, insanlardan kimse kalmazsa, yeniden topraktan babasız anasız insan doğar ve daha sonra evlenmeyle çoğalır.”*²⁸

“Peygamber efendimizin döneminde bazı kişiler, bilmen kıymetin gerçekleşeceğini, Deccal’in ve Dabbetü’l-arz’ın ortaya çıkacağını bekliyorlardı ve bunların zamanlarında gerçekleşeceğini zannediyorlardı. Bu beklentileri kitaplarda da belirtilmiştir. Daha sonra gelenler bu durumların kendi dönemlerinde gerçekleşeceğini sandılar ve bu hususta kitaplar yazanları da oldu. Bazıları bu olayların üçyüzcü yıl içinde cereyan edeceğini, bazıları ise, Mehdi’nin ve Hâtemülvilâye’nin çıkışıyla birlikte yedi yüzyıl ile sekiz yüzyıl arasında gerçekleşeceğini ileri sürdüler. Hâlbuki peygamber efendimizin zamanından bugüne dek sekiz yüz yıl gelip geçtiği halde, onların söyledikleri ve câhil halk tabakasının tahayyül ettiği gibi herhangibir olay gerçekleşmedi. Bunların söylediklerinden hiç biri yıllar geçse de gerçekleşmeyecek ve

*iddia ettikleri gibi ölü cesetler dirilmeyecektir. Toz duman ortadan kalkınca, altındakinin eşek mi yoksa at mı olduğunu göreceksin.”*²⁹

Şeyh Bedreddin Vâridât adlı eserinde Kıyamet, Cennet, Cehennem ve benzeri konular üzerine garip düşüncelerini birçok yerde tekrarlamıştır ve bu tekrarların ortak noktası İslâm düşüncesindeki ahiret inancıyla çelişmektedir.³⁰

Şeyh Bedreddin’e göre; ilim keşfedilerek elde edilir. Bunun dışında medresede eğitim görerek ilim elde edilemez. Hatta medreselerde ders almak ve kitaplardan öğrenmek şeklinde elde edilen bilgi Hakk’ı anlamaktan uzaklaştırır Şeyh Bedreddin’e göre. Yine tüm sapık anlayışa sahip olanlar gibi, Şeyh Bedreddin’de hakkın kendisine bildirildiğini söyler ve kendisinin Allah tarafından seçildiğini göstermek ister. Ona göre, kendisine bildirilen hakikati medreselerden ve ilim adamlarından öğrenmek mümkün değildir. Bu ancak Allah (c.c.) vergisidir. Konuyla ilgili şöyle der:

*“Sen bu gafil gönlünle Allah ve peygamberleri tanıdığını ve kitaplar okuyarak, ne istediklerini anladığını mı sanıyorsun? Dersle uğraştığın sürece, Hakk’ı idrak etmekten daha da uzaklaştiğini bilmelisin!”*³¹

*“Şunu bil ki, isimler, nitelikler ve işlerin hepsi kabiliyetlere bağlıdır. Bunlar olmayınca, onlardan da bir şey ortada kalmaz. Bu sırra dair haberi de kaderin sırrı bana bildirmektedir. Allah daha iyi bilir. Allah’a hamdolsun bu konulardaki bilgileri Yüce Allah bana bildirdi. Bu bilgiler kitap okuyarak ve öğrenim görerek elde edilemez.”*³²

Şeyh Bedreddin’in insanlı-

ğa ve Müslümanlara -ki buna âlimler ve ilim adamları da dâhildir- karşı kullandığı dil de çok ağır ve tahkir edicidir. Özellikle cahil, gafil, akılsız gibi ifadelerle insanlığı nitelendirmesi dikkat çekmektedir.

“Fakat akıllarınızın eksikliğinden dolayı, size ve aşağılık kimselere izah etmiyorlar.”³³

“...câhil halk tabakasının tahayyül ettiği gibi herhangi bir olay gerçekleşmedi.”³⁴

Şeyh Bedreddin kendisinin Allah'ı (c.c.) göremediğini ama Allah (c.c.) ile konuştuğunu iddia edecek kadar ileri gitmektedir. Adeta kendisini peygamber gibi görmektedir.

“Hicri sekiz yüz on yılının Safer ayı gecelerinden birinde hastalandım ve hastalığım o kadar şiddetlendi ki, yaşantımdan ümidimi kestim. Bunun üzerine diğer bütün varlıkları bir yana iterek Allah'a yöneldim ve gönlümden geldiği gibi, 'Ya ilâhi! Bu hastalık sonumu mu getirecek?' diye seslendim. Allah Teâlâ görünmeden bana, 'Seni bu hastalıktan kurtaracağım' dedi.”³⁵

Şeyh Bedreddin'in Peygamber'in (s.a.v.) kendisi gibi düşündüğünü ileri sürmesi de ayrı bir hezeyandır. Zira küçük olanlar büyüklere göre düşünür. Büyükler küçüklere göre değil. Oysa Şeyh Bedreddin şöyle der:

“Peygamberlerin bu husustaki sözleri de, benim sözlerim anlamına gelmektedir ve câhillerin iddia ettiği gibi değildir.”³⁶

Şeyh Bedreddin'in başka bir iddiası da, kendisinin İbni Arabî'yi gördüğüdür. Burada garip olan sadece İbni Arabî'yi görmüş olması değil; İbnî Arabî'nin kendisine, şeytanı bu dünyada kovduğunu söylemesidir. İslâm itikadı ile çelişen böyle bir garipliği anlatması ise ayrı bir felaket-

tir. Olayı Varidât'ta şu şekilde anlatmaktadır.

“Sekiz yüz on yılı Cemazi-yühahir ayının ilk on gecesinin bir perşembe gecesinin sabahına yakın Şeyh Muhyiddîn'i gördüm. Şeyh bana şunları söylüyordu: Ben şeytanı başka bir dünyaya göndermek istedim ve bunu yaptım. Şeytandan bu dünyada pek az iz kaldı ve bu dünyayı bırakıp gitti.”³⁷

Şeyh Bedreddin'in düşüncesine göre kötülükle ve günahlar Allah'ın (c.c.) emriyle meydana gelmez. Bu düşüncede İslâm düşüncesiyle çelişmektedir. O, bu düşüncesini şöyle anlatır:

“Zahirde düşünen kişilerin sandığı gibi suçlar ve fevâhişler ahlâksızlıklar, Allah'ın emriyle ortaya çıkmaz.”³⁸

Şeyh Bedreddin'in düşüncesini en iyi anlatan eseri Vâridât'tır. Bu eserde düşüncelerini oldukça açık bir şekilde dillendirmiştir. Düşüncelerinin, İslâm düşüncesi ile çelişmesi ve birçok konuda tamamen zıt olması kafalarda soru işareti bırakmaktadır. En önemli müritleri olan Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'in sapık görüşleri de bu duruma eklenince ortaya ciddi bir problem çıkmaktadır. Bütün bunlara rağmen kendisine verilen cezanın sadece isyandan kaynaklı olduğu iddia edilmesi yeterli olmamaktadır. Şeyh Bedreddin'in Fıkıhta uzman olması bu sorunu daha da karışık kılmaktadır.

Dipnotlar

- 1 Mustafa Bülent Dadaş, Şeyh Bedreddin'in Tahsil Adlı Kitabının Tahkik ve Tahlili, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2014, s. 7-9.
- 2 Ali Kozan, Şeyh Bedreddin: Hayatı, İsyân Hadisesi ve Vâridât'ın Metin Kritiği, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2003, s. 28-29.
- 3 Michel Balivet, Şeyh Bedreddin Tasavvuf ve

İsyân, Çev. Ela Güntekin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011, İstanbul, s. 38.

- 4 Balivet, A.e., s. 42.
- 5 Ayhan Hira, İsyânın Gölgesinde Bir Şeyh: İlim Zincirinin Kayıp Halkası Fakih Şeyh Bedreddin, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2011, Sayı: 17, s. 453.
- 6 Dia, Bilal Dindar, Bedreddin Simâvî Maddesi, 332.
- 7 Bkz. Ayhan Hira, Şeyh Bedreddin'in Fıkıhçılığı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006, s. 32-33.
- 8 Bkz. Hira, A.t., s. 52-65.
- 9 Ali Kozan, Şeyh Bedreddin ve Düşünce Tarihimizdeki Yeri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2007, s. 46-47.
- 10 Dia, Bilal Dindar, A.g.m., 334.
- 11 F. Giese, Anonim Tevârih-i Âl-i Osmanî, Haz. Nihat Azamat, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 58.
- 12 Ali Kozan, Şeyh Bedreddin ve Düşünce Tarihimizdeki Yeri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri, 2007, s. 41-44.
- 13 Dukas, Bizans Tarihi, Çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1956, s. 67-68.
- 14 A.e., s. 68.
- 15 Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî, Tevârih-i Âl-i Osmanî, Düz. Çiftçioğlu Nihal Atsız, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1947, s. 153.
- 16 A.e., s. 153.
- 17 A.e., s. 154.
- 18 Bkz. Ayhan Hira, Şeyh Bedreddin'in Fıkıhçılığı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006.
- 19 Ali Kozan-Sevil Akyol, Şeyh Bedreddin'in Menkıbevi Hayatına Dair Bilinmeyen Bir Eser: Menâkıb-ı Şeyh Bedreddin Sultan, Tarih Okulu, İlkbahar-Yaz 2013, Sayı: XIV, s. 94-110.
- 20 Simavna Kadıoğlu Şeyh Bedreddin, Varidât (Tam Metni), Ter. Cengiz Ketene, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, s. 22.
- 21 A.e., s. 33.
- 22 A.e., s. 40.
- 23 A.e., s. 41.
- 24 Konuyla ilgili bkz. A.e., s. 11-12, 25, 27, 52, 61, 65-66, 69.
- 25 A.e., s. 8.
- 26 A.e., 8-9.
- 27 A.e., 69.
- 28 A.e., 17-18.
- 29 A.e., 50-51.
- 30 Bkz. A.e., s. 15, 18, 39, 42-43.
- 31 A.e., s. 8.
- 32 A.e., s. 39.
- 33 A.e., s. 38.
- 34 A.e., s. 50.
- 35 A.e., s. 68-69.
- 36 A.e., s. 26.
- 37 A.e., s. 71.
- 38 A.e., s. 15.

“İKİ DİL BİR KİTAP” SERİSİ

Beyan Yayınları tarafından “İki Dil Bir Kitap” adıyla yayınlanan seri, pek çok önemli eseri Arapça asıllarıyla beraber sunuyor. İslâm inanç ve kültürünün en önemli temsilcilerince kaleme alınmış kimi makale ve küçük eserlerin orijinal halleri ve tercümeleriyle bir arada sunulduğu seri, Arapça öğreniminin gelişmesine katkı yanında kimi konulardaki temel düşünceleri okuyuculara sunmayı da hedefliyor.

Erkam KUŞÇU

78

Türkiye’de Arapça öğrenimi noktasında son yıllarda artan -Suriyeli mülteciler sayısı oranınca- bir ilgi ve alaka var. Suriye’den gelen (gelmek zorunda kalan) Arap öğretmen ve akademisyenlerin özellikle İmam Hatip Liseleri ve ilahiyat fakültelerinde bu noktada bir farkındalık oluşturduklarını söyleyebiliriz. Bazı imam hatiplerin ise haf-ta sonu dil kurları vs. ile özellikle bir çabası mevcut. Aslında dil öğrenimi noktasında Türkiyeliler olarak ünümüz pekiyi değil. Arap arkadaşlarımızla yaptığımız sohbetlerde onların İngilizce hususunda bu yeterliliğe nasıl ulaştıklarını sordüğümüzde Türkiyelilerin niye doğru düzgün İngilizce bilmedikleri ile alakalı bir soruyla karşılaşılıyor. Dil öğrenimi meselesinin, Türkiye’de ilköğrenim düzeyinden başlamakla baştan sona düzenlenmesi gereken bir husus olduğu aşikâr. Zaten Türkiye’de mesele eğitim olunca artık ‘yamalı bohçaya’ dönen sistemim SOS verdiği de ayrı durum.

Arapçanın gerekliliği İslâmî hassasiyete sahip insanlar için

artık ezber olmuş durumda. Kendisi gençlik yıllarında Arapça öğrenimi için çaba göstermiş babalar artık en azından çocuklarını Arapça konuşurken görmek istiyorlar. Kim bilir, belki de önümüzdeki yıllarda Suriyeli nüfusuyla bağlantılı olarak Türkiye’de en çok konuşulan dillerden birisi Arapça olacak. Aslında bu hususun Müslümanlar için büyük bir kazanım olacağını düşündüğümüzü de belirtelim. Peki, dil eğitimi üzerine yapılan yayıncılık söz konusu olduğunda hangi seviyedeyiz? Açıkçası hikâye türü kitapların sayısı artmakla birlikte içerik kısıtlı ve bolca tekrara düşüldüğü su götürmez. Birçok yayınevi öğretici hikâye kitaplarını neşrediyor ancak bu hikâyelerin büyük çoğunluğunun kelime hazinesi günlük konuşma dilinin uzağında. Hasan Nedvi’nin *Peygamber Kıssaları* kitabı diğerleri için örnek teşkil etmiş olması ki bu eserden yararlanıldığı ve birçok üniversite hazırlık sınıfında da bu eserin okutulduğu biliniyor. Tabi ki bu çabaların artması Arapça dil öğrenimi nokta-

sında çok büyük önem arz ediyor. Bahsedilen çabalara yeni bir kitap serisi ile Beyan Yayınları da dâhil oldu. Ancak bu seriyi diğerlerinden ayıran önemli bir fark var. Kitaplar yalnızca dil eğitim serisi olarak değil aynı zamanda İslâmcılık düşüncesinin ve İslâm tarihinin önemli düşünür ve âlim şahsiyetli insanlarına ait olma özelliğine sahip. Özellikle “imam hatip gençliğinin” çokça faydalanacağı aşikâr olan seri, Fethi Güngör editörlüğünde yayına hazırlanmış. Kaliteli basım ve cep kitabı tarzında hazırlanan serinin dikkatli bir yayıncılık eseri olduğu aşikâr.

Gençlik kitaplığı noktasında meşhur bir “bilinç serisi” vardır. Senelerce okutuldu, okutulmaya devam ediliyor. Gene aynı şekilde Zübeyr Yetik’in son olarak Pınar Yayınları’ndan basılan bir kitap serisi vardır. Aslında Beyan Yayınları’nın bir cep kitaplığı serisi de mevcuttu ancak bugün piyasada bulmak zor. Pınar Yayınları’nın “Genç Öncüler Kitaplığı” yeni eserlerle desteklenmesi gereken bir seri olarak duruyor. Hatırlayabildiklerim bunlar... Gençlik kitapları ham bilgiyi sade bir üslupla okur kitlesine ulaştırma noktasından önemli bir araç. Yayınevlerimizin biraz daha önem vermesi gereken bu alan da umarız Beyan’ın son çabası beklenen ilgiyi görür. Seri şu kitaplardan oluşuyor:

- El Cüveyni: *El-Varakat*

- İmam-ı Gazali: *Ey Oğul*

- İmam-ı Gazali: *Dalaletten*

Çıkış Yolu

- Seyyid Kutub: *Gördüğüm*

Amerika

- Seyyid Kutub: *Ruhun Sevinci*

- İmam Şafi: *Fıkhul Ekber*

- İmam Azam: *Fıkhul Ekber*

-Yusuf el-Karadavi: *Günümüzde Müslüman Gençliğin Vazifeleri*

-Cevdet Said: *İslâm'dan Neden Korkuyorlar?*

-Mahmut Ebu Zehra: *İslâm Birliği*

-Hasan el-Benna: *İslâm ve Siyaset*

-Hasan el-Benna: *On İlkemiz*

-Muhammed İktbal: *Müslüman Gençlik*

Kıtapların Muhtevası

Arapça orijinali ile Türkçe metnin karşılıklı okuma olanağıyla sunulduğu seri İktbal, Benna, Kutub ve Karadavi gibi İslâmcılığın önemli isimleriyle gençleri buluşturmak hususunda büyük kolaylık sağlayacaktır. Seyyid Kutub'un, Cüda es-Sahhar ile birlikte kaleme aldığı peygamberler, Hz. Muhammed'in Hayatı, kadın ve erkek sahabeler kitapçıklarını aslında Kutub'un yeni nesillere yönelik bu tür çabaları ne kadar önemseydiğinin de işareti. Bu noktada Kutub'un *Gördüğüm Amerika* kitabının seri içerisinde bulunması çok yerinde olmuş. Zira onun yaşadığı dönüşüm ve bilinçlenme sürecinde bariz etkisi olan Amerika yasantısının bu seri içerisinde okura ulaştırılması hem Kutub'u anlamak hem de onulmaz batı belamızı çözümlememiz açısından gerçekten önemli. Aynı şekilde el-Benna'nın *İslâm ve Siyaset* kitabı hassaten Türkiyeli Müslümanların güncel meseleler karşısındaki eksiklikleri düşünüldüğünde daha duyarlı ve refleksif bir tutumun ortaya konulması noktasında faydalı olacaktır.

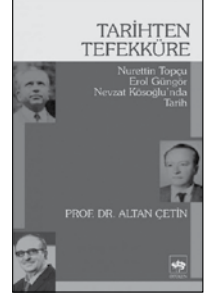
Geleneksel bilgi ve birikimimizin iki kitap ile seriye dâhil edildiğini görüyoruz. İmam Azam ve İmam Şafii'nin Fıkhul Ekberleri, bu iki önemli ismin düşüncelerinin bilinmesi noktasında önem arz ediyor. Bu isimlerin sade bir tercüme ile Türkçe neşri, Arapça aslıyla birlikte verildiğinden ders kitabı hüviyetine bile sahip olduğu söylenebilir.

İslâmcı düşüncenin yaşayan en büyük isimlerinden Yusuf el-Karadavi'nin *Günümüzde Müslüman Gençliğin Vazifeleri* isimli eser ise şöyle bir alt başlığa sahip; "Batı'da Yaşayan Müslüman Gençlere Nasihatler". Aslında doğrudan gençlere yönelik yazılmış olan bu eser peygamber kırsaları üzerinden bir takım kavramlar üzerinde ahlak ve adaleti merkeze alan bir gençlik idealine vurgu yapıyor. Filistinli bir arkadaşla yaptığımız konuşmada Karadavi'nin bir dönem el-Cezire kanalında Cuma günleri yaptığı televizyon programını çok büyük bir ilgiyle izlediklerini ve şeyhin biraz *sert* eleştiriden büyük nasihatler elde ettiklerini söylemişti. Zaten zikredilen bu isimlerin iyi birer vaiz olduklarını, gençliğe yönelik yaptıkları işlerde yazdıkları eserlerde bilinç ve şahitlik noktasında duyarlılık oluşturmaya çalıştıklarını da bir gerçek. Allah onlardan razı olsun.

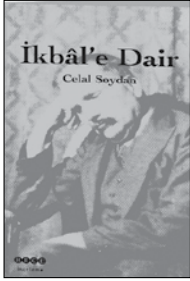
Muhammed İktbal'in Osman Koca çevirisiyle verilen *Müslüman Gençlik* isimli eseri ise rahmetli şair-düşünürün ateşli üslubuna uygun bir eser olma hüviyetine sahip. Aslında İktbal'in şiirleri ile ayrı bir eser bu diziyeye eklenebilir. Biraz hadimize olmayarak yeni eserlerin, örneğin; Malcolm X, Aliya İzzetbegoviç, Mehmet Akif gibi isimlerin gençlere nasihatler tarzında yaptıkları konuşmalardan veyahut eserlerinin bir kısmından alınan parçalarla oluşturulan mini-eserler de bu seriye dâhil edilebilir. Arapça ek bir kısım eklenerek, başka dillerde yazan bu isimlerin Türkiye'deki Suriyelilerin de nasiplenmesi için büyük bir kolaylık sağlanabilir. Dileğimiz odur ki bu dizi beklenen ilgiyi görür, yeni eserlerle ve yeni baskılarla desteklenerek ilerleyen yıllarda sahaflarda didik didik aranan değil yaynevinin kendisinin güzel bir "öğrenci indirimi" ile ulaşabildiğimiz eserler olurlar. Bu çabaya destek veren herkes büyük bir teşekkürü hak ediyor. Daha evvel belirttiğimiz gibi inşallah bu kadarı yeterli görülmez ve bu dizi yeni çabalarla desteklenerek devam ettirilir.

Tarihten Tefekküre Altay Çetin

Tarihi akademik yönüyle inceleyenlerin yanında bir de mefkûreci münevverlerimizin umûmî tefekkür çerçeveleri içinde tarihi, mevzu bahis edişleri vardır. Bunlar, değişik yönleriyle millet hayatını ele aldıkları çalışmalarında yer alan tefekkür iklimlerinde, tarihi başlıca istinat ve temellendirme kaynaklarından birisi haline getirirler. Bu manada Nurettin Topçu, Erol Güngör ve Nevzat Kösoğlu modern zamanlardaki Türk düşünce hayatının temel rükünlerinden sayılırlar. Onlar muhtelif konulardaki çalışmaları ile millet hayatının aydınlanmasında büyük pay sahibidirler. Üçünün de ortak özellikleri filozof meşrep olmaları, taklidi aşarak tahkik düzeyinde kendi orijinal fikir üretimlerini yapmış olmalarıdır. Diğer bir özellikleri ise, bağlı gösterildikleri düşünce mahallesinin münzevi ve biraz da eleştirilen mensupları olmalarıdır. Bu mülahazayla, bu üç düşünürün fikir hayatımıza yaptıkları yadsınamayacak katkılar bağlamında, üst bir kavrayışla tarihi anlama ve düşünme pratiğimizi mayalayan yaklaşımları bu çalışmanın teşvik edici esasını oluşturmuştur.

Ötüken Nesriyat,
2016

İkbal'e Dair Celal Soydan

Hece Yayınları, 2016

Hindistan Müslümanlarının iç dinamiklerini kaybettiği bir dönemde yetişen İqbal, Doğu ile Batı değerlerini çok iyi analiz etmiş ve değişik mecralardan faydalanarak ürettiği fikirlerle Müslüman toplumlara hayata dönüş felsefesi sunmuştur. Onun fikir hayatına bakıldığında ana hedefinin İslâm'ın moral değerlerini zedelemekten İslâm'ın tinselliğini, Batı'nın dinamizmi ve canlılığıyla doldurarak İslâmî düşünce normlarını modern çağın gelişmeleri doğrultusunda dönüştürme çabası olduğu görülür. Bu perspektifi dikkate alarak İqbal'in hayatı, mücadelesi, felsefesi, eserleri, kısaca ona dair birçok konu bu eserde bir arada incelenmeye çalışılmıştır.

Kur'an Yazıları / Mushaf Öncesi Canlı Kur'an'ın İzinde Ali Mebrûk

Bu kitapta mesele bazılarının salt kötü niyetle ve kasıtlı olarak dillerine dolayacaklarının aksine, en nihayetinde dini insanların hayatından çıkarmakla ilgili değildir. Aksine burada mesele bizat dinin kendisini özgürleştirme çabasıdır ki bu özgürleştirme dini, sadece insanı değersizleştirmekle yetinmeyen, fakat insanı değersizleştirme çabasını sürdürme uğruna- Allah'ın yüceliğine de halel getiren, Kur'an'ın etrafına kör ve sağır duvarlar ören şu mutlakçı söylemden kurtarma çabasıdır.

Mana Yayınları,
2016

Osmanlı'da Kürt Milliyetçiliği Kimlik, Evrim, Sadakat Hakan Özoglu

Kitap, coğrafi, kronolojik ve metodolojik bir yaklaşımla Osmanlı'nın son dönemiyle Cumhuriyet'in ilk dönemi boyunca Kürt milliyetçiliğini inceliyor. Ağırlıklı olarak Kürt milliyetçiliğinin toplumsal ve siyasi tarihi, Kürt kimliği ve Osmanlı Devleti'nin Kürdistan'daki idari politikalarına odaklanıyor. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Kürt âyanın rolüne ve imparatorluk devletinin âyanla kurduğu ilişkiye Kürt milliyetçiliğinin doğuşundaki etkileri üzerinden yoğunlaşırken, Kürtlerin 19. yüzyıl boyunca yürüttükleri entelektüel faaliyetlere de toplumsal ve siyasi tarih bağlamında göndermeler yapıyor. Kürt milliyetçiliğini temsilen Kürdistan Teali Cemiyeti (KTC) de kitapta inceleniyor.

İletişim Yayınları,
2016

Korkut Ata Ne Söyledi? Güray Süngü-Aykut Ertugrul

Dünyadaki bütün kutsal metinlerin "hikâye ederek" anlatma yöntemini kullanması boşuna olmasa gerek. Peki, bu zamanın hikâye anlatıcıları kendisine ve muhataplarına hangi hikâyeleri, nasıl anlatmalı? Zor soru. Ama zamanın sınavından geçmiş, yüzyıllarca bu toprakların insanların mayasına karışmış hikâyeleri görmezden gelerek olmadığı kesin! Bin Bir Gece Masalları'nı, Hazreti Ali Cenkleri'ni, Gazavatnameleri, Battalnameleri, Hamzanameleri, Nasreddin Hoca Hikâyeleri'ni ve elbette Dede Korkut Hikâyeleri'ni görmeden; bu anlatıların neyi nasıl yaptığını, nasıl bu kadar uzun süre hayatta kalabildiğini anlamadan kendini, yaşanan alemi hatta zamanın ruhunu dahi anlayabilmek, yeniden hikâye anlatmaya devam edebilmek mümkün değil.

İşte sevgili okur, bu soruyu kendimize sorup durmaktan vazgeçip çoğu kuşakdaşımız olan öykücülere de yöneltince ortaya bu kitap çıktı. On iki değerli yazar Dede Korkut Hikâyelerinden birer tane seçti ve onu kendi öykü anlayışına göre yeniden yorumladı.

İz Yayıncılık, 2016